

I. Inhoud

II. DANKWOORD	3
III. PROBLEEMSTELLING	4
IV. INLEIDING: WAT IS 'VERZET'?	9
V. HET VERZET TE BRUGGE EN OMSTREKEN TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG	21
1. DE SITUATIE TE BRUGGE VOOR DE TWEEDE WERELDOORLOG	21
1.1 <i>De politieke situatie</i>	21
1.2 <i>De sociaal-economische situatie</i>	26
2. DE SITUATIE TE BRUGGE TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG (1940-1945)	31
2.1 <i>De politieke situatie</i>	31
2.2 <i>De sociaal-economische situatie</i>	36
2.3 <i>Het verzet</i>	44
3. DE SITUATIE TE BRUGGE NA DE TWEEDE WERELDOORLOG	118
3.1 <i>De bevrijding</i>	118
3.2 <i>De repressie</i>	123
3.3 <i>Gevolgen voor de politieke stabiliteit</i>	127
3.4 <i>Gevolgen voor de sociaal-economische situatie</i>	129
VI. CONCLUSIE	132
VII. BIJLAGEN	138
VIII. BIBLIOGRAFIE	147
1. BRONNEN	147
1.1 <i>Archief Veiligheid van de Staat (SOMA)</i>	147
1.2 <i>Erkenningdossiers (Dienst Oorlogsslachtoffers)</i>	148
1.3 <i>Fonds Leo Lejeune (SOMA)</i>	150
1.4 <i>Andere</i>	150
2. PUBLICATIES	151
2.1 <i>Artikelen</i>	151
2.2 <i>Literatuur</i>	151

II. Dankwoord

Graag had ik mijn dank betuigd aan mijn promotor prof. dr. Bruno De Wever en Jan Laplasse, om hun deskundig advies tijdens dit onderzoek. Ook veel dank aan de heren Kurt Ravyts en Jos Rondas om mij op weg te helpen en om hun advies met betrekking tot Brugge tijdens de oorlog.

Verder wil ik eveneens het personeel van het SOMA en Ellen Van Cauwenberghe van de Dienst voor Oorlogslachtoffers danken om hun hulp tijdens de studie van hun archieven. Eveneens George Vandaele en Marie-Therèse Isselée, om hun gesprekken en uiteraard ook omdat ze mij meegenomen hebben naar de herdenkingsplechtigheid van de bevrijding van Brugge.

Natuurlijk ook een hartelijke dank aan Anne Vanderhisallie en Sofie Claerhout om mijn teksten grondig na te lezen. En mijn ouders en vriend voor hun onvoorwaardelijke steun tijdens mijn universitaire studies.

En tenslotte bedankt aan alle mensen die ervoor hebben gezorgd dat deze thesis tot stand is gekomen.

Sharon De Clerck

Mei 2007

III. Probleemstelling

Mijn werkstuk handelt over een typisch historisch menselijk fenomeen, namelijk conflicten en zijn randverschijnselen. Zich verzetten tegen de vijandige autoriteiten is een reactie van alle tijden en alle landen. In de periode die ik analyseer, namelijk de tweede wereldoorlog, was dit niet anders. De Blitzkrieg van Hitler en zijn handlangers trof ons land op de 10de mei van het jaar 1940. Het Belgische leger stond paraat om ons land te verdedigen maar het mocht niet baten. Koning Leopold III besloot tot de capitulatie van België op 28 mei om een einde te stellen aan de krijgsverrichtingen. Het Belgische leger werd ontbonden.

Deze gebeurtenis zorgde er niet alleen voor dat het gehele land ontredderd achterbleef in de handen van de Duitsers maar ook dat vele militairen gevangen werden genomen. Het begin van de Duitse bezetting was een feit en deze zou duren tot het jaar '44-'45, toen België bevrijd werd door de geallieerden en Duitsland capituleerde.

Toen de Belgen de Duitsers moesten tolereren op hun grondgebied kregen ze schrik om hun eerder bevochten vrijheid wederom te verliezen. De *Grote Oorlog* van '14-'18 zat bij velen nog levendig in het geheugen: de honger, de ontberingen en de angst. De mensen herinnerden zich de Duitsers uit deze periode als verschrikkingen en men verbaasde zich dan ook dat vele Duitse soldaten beleefd naar voren kwamen en vriendelijk probeerden te zijn. De omgang tussen de bezetters en de lokale bevolking verliep natuurlijk niet altijd van een leien dakje. Aangezien de bevolking deze mannen nu eenmaal moest tolereren, veelal in hun eigen huizen, zorgde dit voor heel wat spanningen. Maar dit alles werd streng in de gaten gehouden door de Duitse officieren en meteen werd dan ook duidelijk gemaakt dat excessen niet getolereerd werden.

De dagelijkse beslommeringen eisten uiteindelijk weer de aandacht op nadat de mensen zich min of meer aangepast hadden aan het nieuwe regime. Het dagelijkse leven kwam dan ook vlug weer op gang. Men trachtte stand te houden in deze nieuwe context.

Doordat men vooral bezig was met het overleven in deze moeilijke tijden was het verzet tegen de nieuwe autoriteit voor velen van ondergeschikt belang. In de beginjaren van de oorlog was het voedsel nijpend en de grootste bekommernis was dan ook het gezin te kunnen voeden. Ook toen de voedselvoorziening met de jaren verbeterde werden er nog altijd zeer weinig mensen bereid gevonden tot deelname aan het verzet. Men kende immers de represailles die volgden op verzetsactiviteiten. Maar over deze meerderheid zal deze thesis niet verhalen. We bestuderen namelijk de minderheid die zich tijdens de oorlog actief heeft ingezet om het land te bevrijden van de Duitse bezetters.

We trachten dan ook in deze thesis te achterhalen wie deze verzetslui waren en wat hun motivatie was. Men wist immers zeer duidelijk dat deelname aan het verzet een risicovolle onderneming was die kon eindigen met de dood. Toch weerhield dit velen niet om deel te nemen aan verscheidene acties die de bezetters schade berokkenden.

Specifiek zal deze thesis het hebben over het verzet in de stad Brugge en de regio ten zuiden van deze stad, meer bepaald de dorpen Zedelgem, Loppem, Varsenare en Oostkamp. We proberen te achterhalen of ook hier sprake was van activiteiten die het gezag van de Duitsers ondermijnden. Deze activiteiten kunnen gaan van het drukken van verboden pamfletten om de bevolking te informeren tot het rekruteren van mensen, van het inwinnen van inlichtingen tot daden van sabotage. Ook hulp aan ondergedokenen, werkweigeraars, joden, enzovoort... kunnen we hieronder rekenen.

Kortom: kunnen we echt spreken van verzet in deze regio en wat hield dit precies in? Wat waren de verwezenlijkingen en hebben ze effectief iets bijgedragen aan de strijd tegen de nazi's?

Naast dit onderzoek stellen we ons de vraag wie die mensen waren die hun leven waagden om de Duitse gang van zaken tegen te werken. Uit welke kringen kwamen deze verzetslieden? Welke achtergrond hadden ze? Speelden ze maatschappelijk een belangrijke rol in hun stad of waren ze eerder van bescheiden afkomst? Kunnen we bepaalde maatschappelijke groeperingen aanduiden die zich sterk hebben ingezet in deze strijd of is het eerder een allegaartje van diverse groepen?

Met andere woorden: zijn er bepaalde tendensen aan te duiden in de maatschappelijke en sociale achtergronden van deze verzetslui?

Om op dit alles een antwoord te kunnen formuleren hebben we een sociaal profiel opgesteld van de verzetslieden die actief waren in de regio van Brugge.

Voorts zal deze thesis ook de socio-economische en politieke situatie te Brugge en omstreken onderzoeken. Waren er problemen met de voedselbevoorrading, werden er veel Duitsers ingekwartierd bij de inwoners? Wat was het gedrag van de bezetters? Zorgden ze voor problemen? Wat waren de noden van de bewoners? Hoe moeilijk hadden ze het met de verplichte tewerkstelling en de voedselbevoorrading?

Op al deze vragen tracht deze thesis een antwoord op te formuleren zodat we hieruit een beter inzicht kunnen krijgen in het hoe en het waarom van deelname aan het verzet.

Tenslotte bestuderen we ook de situatie van het verzet tijdens en na de bevrijding. Wat gebeurde er met het verzet toen het duidelijk werd dat de Canadezen arriveerden in deze regio? Bodden ze hun hulp aan? Werd deze hulp

door de geallieerden aanvaard? Wat gebeurde er dus met het verzet toen ze niet langer alleen stonden in hun strijd tegen de Duitsers?

In samenhang hiermee onderzoeken we ook haar rol tijdens de repressie die ontstond na de bevrijding. Hadden de Brugse verzetslui ook een aandeel in deze vervolging van collaborateurs, zoals in andere Belgische steden, en hoe groot was dit aandeel?

Uiteindelijk focussen we ons op de vraag of de inbreng van het verzet in de naoorlogse periode enige politieke repercussies kende binnen de bestudeerde regio. In het gehele land probeerden immers verscheidene groepen, al dan niet vruchteloos, enige politieke invloed te verwerven in het politieke landschap. De vraag die hier dus wordt gesteld of er in Brugge ook een dergelijke poging is geweest en of deze resultaten heeft afgeworpen.

Het thema verzet werd in de laatste jaren al meermaals besproken in studies over de tweede wereldoorlog. Toch kwam dit onderzoek te Vlaanderen later op gang dan in Franstalig België doordat het verzet in een negatiever daglicht stond. Dit was een gevolg van de naoorlogse beeldvorming van de septemberweerstanders die ontstond door de excessen waaraan sommigen van hen aan deelnamen tijdens de bestraffing van collaborateurs. Dit had tot gevolg dat de verzetslui bij velen in een slecht daglicht werden geplaatst, in bepaalde gevallen zelfs werden beschouwd als daders. De collaborerende medemens daarentegen werd dan weer eerder als slachtoffer afgebeeld. Men ging zich in Vlaanderen dan ook meer toeleggen op de studie over de collaboratie.

Een andere reden voor deze late interesse in het Vlaamse verzetsleven is ook dat het Vlaamse verzet niet werd beschouwd als één sterke groep, zoals het geval was in Wallonië. Dit was een gevolg van de sterke interne verdeeldheid tussen de linkse en rechtse groepen en door de koningskwestie die na de oorlog België in zijn ban had. Dit bemoeilijkte dan ook de historiografie van deze geschiedenis.

Uiteindelijk kwam in deze situatie enige verbetering in de jaren zestig van de vorige eeuw dankzij het oprichten van het *'Navorsing- en Studiecentrum van de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog'*, de voorloper van het SOMA. Eén van de taken van dit centrum was om de geschiedenis met betrekking tot het verzet te coördineren. Toch bleef het echter wachten tot de jaren negentig toen, onder leiding van de universiteit Gent, verscheidene onderzoekers dit thema aankaarten in hun onderzoeksagenda. Waardoor men meer interesse kreeg om bepaalde aspecten van het Vlaamse verzet, zoals de rol van de vrouwen en de adel, uit te diepen. Getuige de sterke stijging in het aantal verhandeling betreffende dit onderwerp die worden geschreven in de Belgische universiteiten.

IV. Inleiding: wat is 'verzet'?

Vooraleer we dieper ingaan op de Brugse context, is het allereerst noodzakelijk om een definitie te vinden over wat verzet precies is en inhoudt. Uit de literatuur blijkt dat diverse Belgische historici tot op vandaag nog de discussie voeren over een eensluidende definitie. Zoals eerder vermeld is de interesse in dit thema nog vrij recent met als gevolg dat er nog geen consensus bestaat met betrekking tot een sluitende definitie.

Daarom zullen we eerst de discussie die in de Franse historiografie gevoerd wordt nader bekijken. Deze historici werken immers al veel langer aan het onderzoek naar het verzet, staan bijgevolg ook al verder in dit onderzoek en hebben al een poging gedaan om tot een duidelijke definitie te komen. We zullen de elementen die opgenomen werden in de definitie nader bekijken en we toetsen de bevindingen van de Franse historiografen aan die van hun Nederlandstalige collega's. In het kader van deze bevindingen bespreken we vervolgens de criteria die de Belgische overheid hanteert ter erkenning van verzetsstrijders.

Een belangrijk element in de definiëring is de stelling dat het verzet een strijd was om een bepaald iets te bekomen of te behouden. De Franse historicus, Henri Michel definieert het verzet als een tweevoudige strijd, namelijk als een patriottische strijd om het land te kunnen bevrijden van de vijandige bezetters, maar eveneens als een ideologische strijd om de waardigheid van de mens te behouden ¹. Zijn collega, François Marcot gaat dieper in op dat laatste en poneert in zijn werk over *'Réflexions sur les valeurs de la Résistance'* dat de

¹ MICHEL, H., *La guerre de l'ombre*. 1971, Parijs, blz. 15-16.

ideologische strijd vooral in het teken staat van het overleven van het volk ². Jacques Semelin voegt daar nog aan toe dat het verzet tijdens de tweede wereldoorlog een gevecht was voor het behoud van de democratie ³. Deze laatste stelling beantwoordt echter niet aan de realiteit van het Belgische verzet. Niet alle verzetsgroepen wilden immers de prille democratie van het land behouden. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het streven van het Belgische Legioen in België om na de oorlog een staat op te richten waar de vorst de macht kon nemen. Deze beweging streefde duidelijk naar een autoritair regime onder leiding van een staatshoofd. Deze laatste stelling poneert wel dat het verzet tracht het regime van de bezetters te vernietigen om hun eigen ideologie en staatsvorm op te leggen, al dan niet in een andere vorm dan deze voor de bezettingsperiode.

We kunnen concluderen dat deze drie stellingen enigszins bij elkaar aansluiten. Ze tonen aan dat de meeste historici het er wel over eens zijn dat het verzet vooral een strijd was om een bepaalde ideologie naar voren te brengen die in contrast stond met deze van de bezetters.

Een andere historicus, François Bédarida, voegt hier nog volgende elementen aan toe : *‘l’action clandestine menée, au nom de liberté de la nation et de la dignité de la personne humaine, par des volontaires s’organisent pour lutter contre la domination, et le plus souvent l’occupation, de leur pays par un régime nazi ou fasciste ou satellite ou allié.* ⁴ In deze definiëring komt duidelijk naar voren dat in de context van de tweede wereldoorlog de strijd gevoerd wordt tegen het nazistische en/of het fascistische regime dat zich vestigde in de bezette landen. Maar Bédarida stelt

2 LABORIE, P., “L’idée de Résistance, entre définition et sens: retour sur un questionnement”, in: Les Cahiers de l’IHTP, 1997, nr. 37, blz. 17.

3 SEMELIN, J., Sans armes face à Hitler. La résistance civile en Europe 1939-1943. Parijs, 1989, blz. 43.

4 BEDARIDA, F., L’histoire de la résistance. In: Vingtième siècle. Revue d’histoire. Nr.11, 1986, blz. 75-89.

ook dat het om een clandestiene, dus geheime, actie gaat en dat deze actie gebeurt op vrijwillige basis. Deze definitie sluit aan bij de woorden van Marcot in zijn artikel: *'Pour une sociologie de la Résistance.'*⁵: *'Nous définirons la résistance comme un combat volontaire et clandestin contre l'occupant ou ses collaborateurs.'*

De definitie die Etienne Verhoeyen hanteert in zijn werk: *'België Bezet.'*⁶, toont een sterke gelijkenis met deze definitie van de Franse historici. Ze luidt als volgt: *Het verzet is een activiteit die de bezetter nadeel berokkent. Dit gebeurt in het geheim en kent een zekere continuïteit en onbaatzuchtigheid en het gebeurt eventueel in organisatorisch verband*⁷.

Verhoeyen voegt er dus nog aan toe dat het verzet meestal in organisatorisch verband gebeurde en een zekere continuïteit kende. Maar beide elementen zijn geen noodzakelijk gegeven om van verzet te kunnen spreken. De organisatie van verscheidene groepen in België vindt eerder zijn oorsprong in de noodzaak van de diverse groeperingen om erkenning te verkrijgen van de Belgische regering. Daarom achtten sommigen het noodzakelijk om een duidelijke structuur en hiërarchie te construeren, zoals de verdeling van België in verschillende zones door het Geheim Leger.

Een andere reden tot organisatie is natuurlijk ook de nood aan een netwerk van informanten en mensen die de inlichtingen konden doorspelen naar de juiste personen, zoals de regeringsleiders die in Londen verbleven.

Niet alle verzetsgroeperingen hadden echter een dergelijke omvang waardoor ze zich konden organiseren. Vele mannen en vrouwen deden immers sporadisch mee, zoals bij de verspreiding van sluikpers, het doorgeven van

5 MARCOT, F., *Pour une sociologie de la Résistance: intentionalité et fonctionnalité.* In: *Mouvement Social.* 1997, nr. 180, blz. 21

6 VERHOEYEN, E., *België Bezet. 1940-1945. Een synthese. (Deel 4: Het Verzet.)*, 1993, Brussel, BRTN Educatieve Uitgaven.

7 *Ibid.* blz. 256.

documenten en informatie of het helpen van mensen die zich moesten verbergen voor de Duitsers.

Evenmin als het organisatorische aspect is de continuïteit niet noodzakelijk om van verzet te kunnen spreken. Kunnen we namelijk spreken van continuïteit als een bepaalde groep meerdere malen zijn activiteiten moest stil leggen omdat ze in de gaten werden gehouden? Toch hebben deze groepen verzet gepleegd en hiermee een dienst bewezen aan de strijd tegen de bezetters.

Op basis van deze analyse van karakteristieken van het Belgische verzet tijdens WO II zouden we de nood aan continuïteit en organisatie uit de definitie van verzet weren, omdat ze hoewel zeer bevorderlijk, niet noodzakelijk waren bij het verzet.

Om terug te komen op de Franse historiografie, kunnen we Pierre Laborie wederom aanhalen. Hij maakt in zijn artikel ⁸ immers gewag van het belangrijke onderscheid dat er bestaat tussen het verzet als organisatie en de mensen die het verzet plegen. Het eerste kan duidelijk niet zonder het tweede en dat houdt in dat er mensen zijn die ook echt actie ondernemen met de bedoeling om de bezetters schade te berokkenen. Ook Marcot gaat daar op in. Hij vindt namelijk dat: *'On ne résiste pas dans sa tête, la résistance est une action.'* ⁹ Het verzet is dus niets zonder diegenen die effectief verzetshandelingen uitvoeren om de vlotte werking van het Duitse gezag te belemmeren. Het mag niet bij woorden blijven.

Hierbij moeten we duidelijk in acht nemen wat Jacques Semelin verwoordt in zijn werk: *'L'homme révolté n'est pas nécessairement un homme résistant'* ¹⁰.

8 LABORIE, P., "L'idée de Résistance, entre définition et sens: retour sur un questionnement", in: Les Cahiers de l'IHTP, 1997, nr. 37, blz. 21-25.

9 MARCOT, F., Pour une sociologie de la Résistance: intentionalité et fonctionnalité. In: Mouvement Social. 1997, nr. 180, blz. 21.

10 SEMELIN, J., Sans armes face à Hitler. La résistance civile en Europe 1939-1943. Parijs, 1989, blz. III.

Daarmee bedoelt de auteur dat men een onderscheid moet maken welke acties tot het verzet behoren en welke niet. En met deze opmerking komen we tot de vraag welke acties, en bijgevolg welke personen in aanmerking kwamen om erkend te worden door de regering.

Zo belanden we uiteindelijk bij de rol die de Belgische overheid heeft gespeeld in de erkenning van de verzetslieden. De vraag die hier wordt gesteld is: waarop heeft de regering zich gebaseerd om mensen al dan niet te erkennen? Welke criteria hanteerden ze dus? Deze vraag is van belang voor dit onderzoek doordat het grotendeels is gebaseerd op de erkenningdossiers vanuit de Belgische regering.

Deze statuten zijn lang een heikel punt geweest in het naoorlogse België¹¹. Na veel gebakkelei zijn de ministers uiteindelijk overeengekomen wat de precieze criteria waren om erkend te worden voor verzetsdaden gepleegd tijdens de oorlog.

Om tot een beter inzicht in de erkenningcriteria te komen is het nuttig even dieper in te gaan op de naoorlogse indeling die werd opgesteld om meer klaarheid te krijgen in de werking van het verzet. Men heeft onderscheid proberen te maken tussen de bestaande verzetsvormen. Zo kwam men tot een indeling in vijf categorieën: namelijk het gewapende verzet, de inlichtingen- en actiediensten, het burgerlijke verzet, de sluikpers en tot slot de groep met de werkweigeraars en de politieke gevangenen. Deze constructie is natuurlijk niet gemaakt door de verzetslui zelf en tijdens de oorlog werd deze dus niet gebruikt. Toch hanteren we deze indeling in deze thesis doordat ze een duidelijke structuur geeft.

11 Voor deze problematiek verwijzen we de lezer graag naar de verhandeling van LAGROU, P., *De politieke strijd om het verzetsaureool. Verdienste en erkentelijkheid in het naoorlogse België. (1944-1950)*. 1989, Leuven, verhandeling KUL, 242 blz.

Men verstond onder het gewapende verzet een groepering zoals het Geheim Leger, Witte Brigade, de Partizanen, enzovoort...

Daarnaast had men nog verschillende inlichtingen- en actiediensten als Clarence, Zéro en de dienst Luc/Marc. Voorts ontstonden er ook ontsnappingslijnen die ervoor zorgden dat neergehaalde piloten of vluchtelingen naar veiliger oorden konden gebracht worden, vooral naar Spanje of Engeland. De bekendste hierin is Comète, opgericht door Andrée De Jongh, alias Dédee. Een volledige beschrijving geven van deze groeperingen is zeker niet mijn bedoeling, er bestaat al voldoende literatuur (*zie bibliografie*) die men hierover kan raadplegen. Enkele groepen, zoals de dienst Luc/Marc, worden wel kort besproken omdat ze in dit bestek enig nut hebben.

Een voorbeeld van het burgerlijke verzet is dan weer het Onafhankelijkheids Front (O.F.). Deze groepering was eerder communistisch getint en kende vanaf haar oprichting een patriottisch discours. Deze groep legde zich vooral toe op sluikpers, maar eveneens op sabotage.

Dan bestaat er ook nog de sluikpers. Deze ontstond uit de noodzaak om de bevolking in te lichten over de ware aard van de Duitse bezetters. Er bestond immers een zware censuur op alles wat er gepubliceerd werd waardoor de waarheid veel geweld werd aangedaan. Naast de gecensureerde pers bestond eveneens de collaborerende pers die natuurlijk enkel het Duitse aspect belicht in de meest verbloemde vorm. Voorbeelden van sluikpers zijn de kranten als *'La Libre Belgique'*, *'De Roode Vaan'*, *'Morgenrood'*, enzovoort...

Werkweigeraars werden samen met politieke gevangenen in één groep ondergebracht. Politiek gevangene werd men meestal na een arrestatie ten gevolge van illegaal wapenbezit, onderduiken, razzia's, deelname aan verzetsacties, enzovoort...

De Belgische overheid hanteerde ook deze indeling in de erkenningsdossiers van de Belgische verzetsstrijders. Voor een erkenning van de gewapende weerstand

was het noodzakelijk om aangesloten te zijn bij één van de erkende verzetsgroeperingen¹². Dit moest men bewijzen met een schriftelijke verklaring tegenover een commissie die zich met deze zaken bezighield. Een bijkomend criterium stelde dat dit lidmaatschap van een groepering moest dateren van vóór vier juni 1944. Na deze datum werd het immers duidelijk voor de mensen dat de geallieerden aan de winnende hand waren, wat leidde tot een 'boom' in het aantal leden van het verzet. Het was toen veel veiliger om zich toen bij een verzetsgroep aan te sluiten. Daarnaast was het mogelijk om erkend te worden voor individuele daden, maar dit moest men kunnen staven. Men kon hiervoor alle mogelijke rechtsmiddelen als bewijsmiddel aanvoeren¹³.

Vervolgens was er nog het statuut voor de burgerlijke weerstand en de weggevoerden. Hier golden criteria als het plegen van sabotage bij het uitoefenen van beroep, hulp aan onderduikers en medewerking verlenen door vaderlandse solidariteit tegen de plannen van de vijand¹⁴.

Voor de politieke gevangenen golden verschillende criteria naargelang de aard van hun gevangenschap. Enerzijds waren er de politieke gevangenen die gevangen genomen zijn ten gevolge van vaderlandslievende en onbaatzuchtige bedrijvigheid als weerstander of door hun politieke mening of als gijzelaar. Anderzijds waren er diegenen die erkend werden als begunstigden. Hiervoor moest men kunnen aantonen dat men gedurende minimum dertig dagen gevangen was geweest of dat men tot de dood veroordeeld was door de Duitsers¹⁵.

12 Meteen na de oorlog, meer bepaald op 13 september 1944, werden er een paar groepen meteen erkend door de overheid, deze waren het Bevrijdingsleger, het Geheim Leger, Groep G, Groep Nola, het Belgische Leger der Partizanen, de patriottische Milities, de BNB, de OMBR en de Witte Brigade.

13 LAGROU, P., De politieke strijd om het verzetsaureool. Verdienste en erkentelijkheid in het naoorlogse België. (1944-1950). 1989, Leuven, verhandeling KUL, blz. 68.

14 Ibid. blz. 120-123.

15 Ibid. blz. 111-113.

Als laatste was er nog het statuut van de sluikpers, waar men erkenning voor kreeg indien men kon bewijzen dat men zich voor minstens zes maanden belangeloos had ingezet voor het vaderland. Dit moest wel gebeurd zijn in de periode tussen één juni 1940 en vier juni 1944 ¹⁶.

We mogen dus concluderen dat de definities van Verhoeyen en de Franse historici niet in tegenspraak staan tot wat de overheid heeft gehanteerd als criteria. Onder verzet wordt dus verstaan: de geheime strijd die, op vrijwillige basis gefundeerd, wordt gevoerd tegen de bezetters van het land.

Nadat we een structuur hebben aangebracht in de verscheidene uitingsvormen van verzet komt de volgende vraag aan bod, namelijk: wie zijn die mensen die zich hebben geëngageerd tijdens de oorlog?

De verzetslieden die meteen in actie traden toen de bezetting een feit was kunnen we vinden in een aantal ideologische kringen. Er waren verzetslui die zich sterk patriottisch en nationalistisch profileerden maar eveneens die zich enkel en alleen als anti-Duits profileerden. Voorts waren er ook nog diegenen die zich in de militaristische en rechtse hoek bevonden ¹⁷ en natuurlijk diegenen die zich sterk gekant zagen tegen de fascistische ideologie die de Duitse autoriteiten voorstond. Als laatste waren er natuurlijk nog de communisten. Ook al stonden ze radicaal tegenover de fascistische ideologie, toch was dit geen voorwaarde voor hen om in de eerste oorlogsjaren in het verzet te treden. Ze waren immers gebonden aan het niet-aanvalspect dat bestond tussen Duitsland en Rusland. Toen uiteindelijk dit pact verbroken werd waren de communisten niet meer gebonden en konden zich ook beginnen inzetten in de

16 LAGROU, P., De politieke strijd om het verzetsaureool. Verdienste en erkentelijkheid in het naoorlogse België. (1944-1950). 1989, Leuven, verhandeling KUL, blz. 132.

17 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 209.

strijd tegen de bezetters. Dit verzet hield in dat men niet enkel de fascistische ideologie wilde zien verdwijnen maar eveneens de democratie dat in België was gevestigd. Ze voerden dus een dubbele strijd.

Ondanks de vele ideologieën die men kon aantreffen, was het niet meteen noodzakelijk om een bepaalde ideologie aan te hangen als je in het verzet zat. Veelal was de voornaamste reden om deel te nemen dat men iets wilde doen aan de hachelijke situaties waarin de Belgische bevolking zich bevond.

Deze mensen die het noodzakelijk achtten actie te ondernemen gingen zich groeperen in diverse netwerken. De zoektocht naar sympathisanten vanuit deze kleine groepen was een noodzaak omdat heel veel mensen nodig waren om zich in deze strijd te engageren. Dit leidde op den duur tot het ontstaan van clandestiene groeperingen.

Enkele van deze groepen, zoals inlichtingendiensten als Luc/Marc, achtten het uiteindelijk nodig om contacten te kunnen leggen met Londen. Niet alleen omdat de Belgische regering en de staatsveiligheid daar verbleven, maar ook omdat Engeland het enige land in Europa was dat militaire weerstand bood tegen Duitsland en dat men bijgevolg van daaruit de meeste hulp verwachtte. In Engeland ontstonden er daardoor verschillende diensten, zoals de *SIS*¹⁸, *MI9*¹⁹, *SOE*²⁰ en de *PWE*²¹. Deze vier diensten waren verantwoordelijk voor respectievelijk de inlichtingendiensten, de ontsnappingslijnen, de burgerlijke verzetsbewegingen en de propaganda. Enkel het militaire verzet, waar het

18 Special Intelligence Service, ook wel MI6 genoemd, Military Intelligence Six (Britse Geheime Inlichtingendienst).

19 Military Intelligence Nine (Britse Ontsnappingslijnen), zij brachten vooral geallieerden Engelse piloten terug naar Engeland.

20 Special Operations Executive (Dienst voor hulp aan de Weerstand), traint onder andere saboteurs en bereidt gewapende acties voor.

21 Political Warfare Executive (Britse propaganda en Sluikpers).

Geheim Leger toe behoorde, stond onder de leiding van het ministerie van landsverdediging, Tweede Directie, geleid door Hubert Pierlot²².

In het begin had de staatsveiligheid te Londen weinig aandacht voor het verzet in België maar dit veranderde in de winter van '41-'42. Dit deed het aantal missies van Londen naar Belgische groeperingen stijgen, samen met de doeltreffendheid ervan. Het leidde er echter ook toe dat verschillende groeperingen begonnen te concurreren met elkaar²³. Vanaf 1943 begon men uiteindelijk met het sturen van logistieke hulp vanuit Engeland, zoals geld, wapens, zendingsapparatuur, enzovoort..., dit was echter zeer sporadisch en was in feite slechts een druppel op een hete plaat.

In Vlaanderen was er geen sprake van verzet op grote schaal. In het begin van de bezetting kwam dit gedeeltelijk doordat de Duitsers welwillend waren ten opzichte van de Vlaamse eisen²⁴, in tegenstelling tot die van het Franstalig deel van België, met als gevolg dat Vlaamse krijgsgevangenen veelal iets sneller werden vrijgelaten²⁵. Natuurlijk was dit niet overal en altijd het geval. Ondanks de houding van het Duitse gezag begonnen er meer en meer mensen in te zien dat de Duitse belangen niet de hunne waren, waardoor het verzet aangroeide. Het bleef niettemin een minderheid in Vlaanderen. Men vreesde immers zware represailles van de Duitsers²⁶.

Uiteindelijk kreeg het verzet vanaf 1942 de steun en de sympathie van de bevolking mee. Dit was vooral het gevolg van de steeds voortdurende bezetting

22 Zie organigram in Bijlage blz. 138.

23 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 219-220.

24 Dit was het gevolg van de Flamenpolitiek die werd gevoerd door de Militärverwaltung na bevel van Hitler op 14 juli 1940.

25 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 214.

26 LOUYET, P., België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 4: Het Verzet. 1984, Antwerpen/Amsterdam, Uitgeverij de Nederlandse Boekhandel, blz. 17.

en van de verplichte tewerkstelling in Duitsland die werd ingevoerd door de Duitsers.

Toch kwam ook dan nog maar een beperkt deel van de Belgische populatie in contact met het verzet, slechts twee tot drie procent ²⁷. Deelname aan het verzet hield namelijk ontzettend veel risico's in, zoals het verzinken in de illegaliteit, de noodzaak om contacten met familie en vrienden te verbreken, het risico op werkloosheid en het daarmee gepaard gaande verlies van inkomsten, maar vooral de kans om gevangen genomen en gedood te worden door de bezetters. Toch konden vele verzetslieden zich een normaal leven permitteren doordat er verscheidene organisaties ontstonden op basis van solidariteit waardoor men financiële steun kon krijgen.

Zoals eerder vermeld kende het verzet een kleine 'boom' in 1942, ondermeer door de verplichte tewerkstelling in Duitsland, de invoering van de jodenster waardoor de jodenvervolging zichtbaarder werd en het strengere bezettingsregime. Er ontstonden ook meer problemen met de voedselbevoorrading (*ravitallering*) omdat een groot deel van de verbouwde gewassen bedoeld waren voor export naar het Duitse Rijk. Hierdoor ontstond een voedseltekort wat nefast was voor de lokale bevolking. Een gevolg van deze voedselschaarste was dat de prijzen de hoogte ingingen en alles veel duurder werd. De ravitaillering werd bemoeilijkt. Een ander gevolg van deze tekorten was dat illegale circuit floreerde en dat smokkel meer en meer ingang kende bij de bevolking. Dit bleef echter niet zonder gevolg. Tegen dergelijke zaken werd zwaar opgetreden door de Duitse overheid.

Ook het feit dat de Duitsers zich steeds boosaardiger gedroegen ten opzichte van de bevolking zorgde er voor dat meer mensen inzagen dat er iets gedaan moest worden aan de huidige situatie. En dit kon men enkel doen door middel

27 VANDENWIJNGAERT, e.a., *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 215.

van het verzet. Doordat het verzet zich meer begon te profileren, veranderde de Duitse houding nog sterker en kwamen er nog meer represailles. De Duitsers gingen namelijk in de tegenactie en gingen actiever op zoek naar diegenen die verzetsdaden uitvoerden of trachten uit te voeren. De bevolking kreeg dan ook veel te maken met dergelijke represailles.

Het verzet is duidelijk een randfenomeen geweest tijdens de tweede wereldoorlog. Toch was dit niet te onderschatten. Het gaf vele mensen hoop én een reden om niet bij de pakken te gaan zitten. Door te helpen kregen deze mensen het gevoel dat ze daadwerkelijk iets konden doen tegen de ellende die de bezetting meebracht.

Na deze beknopte inleiding over wat het verzet precies inhoudt, zullen we in het volgende deel dieper ingaan op de situatie te Brugge voor, tijdens en na de tweede wereldoorlog. Tijdens deze bespreking vestigen we dan de aandacht op de rol die het verzet speelde tijdens deze oorlogsperiode.

V. Het verzet te Brugge en omstreken tijdens de tweede wereldoorlog

1. De situatie te Brugge voor de tweede wereldoorlog

1.1 De politieke situatie

De jaren dertig van de vorige eeuw waren vrij ongewoon. Men kende immers tijdens deze periode tal van veranderingen: de economische crisis vanuit New York deinde uit naar Europa. Tevens werden de gevolgen merkbaar van de prille democratie in enkele landen ontstaan na de eerste wereldoorlog. Het politieke landschap in vele landen kende bijgevolg een ware metamorfose door de crisis in de Europese liberaalparlementaire democratie ¹. Voorts waren er nog de diverse technologische ontwikkelingen die ervoor zorgden dat de maatschappij grondig veranderde. Huishoudelijke toestellen, de opkomst van de nieuwe media en natuurlijk de komst van de auto. Grote wijzigingen waren duidelijk op til en dit durfde wel eens voor problemen zorgen, ook op politiek vlak. Getuige hiervan zijn regimes die in bepaalde landen tijdens het interbellum werden vervangen door een niet-democratisch, autoritair bewind, bijvoorbeeld Spanje onder Franco, Italië onder Mussolini en natuurlijk Duitsland onder het regime van Hitler.

België kon echter, in tegenstelling tot andere landen, zijn liberale parlementaire democratie behouden. Toch kregen de liberalen het steeds moeilijker. Mede door de komst van de socialistische partij (BWP), die in 1921 kon doorbreken in het politieke wereldje. Deze doorbraak lukte dankzij de invoering van het

¹ WOUTERS, N., De Führerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 11.

algemeen enkelvoudig stemrecht in 1919. Deze partij kon voor enkele grote veranderingen zorgen op sociaal vlak, zodat vooral de arbeiders hun situaties konden verbeteren.

Tevens ontstonden er, doordat geen enkele partij de grote meerderheid van de kiezers achter zich kon scharen, nu ook coalities tussen de grote partijen. Dit zorgde er mede voor dat het politieke leven in België niet meer zo stabiel was als voorheen.

Een andere verandering in deze periode was de vestiging van de Nieuwe Orde. Dit was een nieuwe staatsorde, die werd aangenomen door het VNV, DeVlag en REX en duidelijk geïnspireerd was op Nazi-Duitsland. Nieuwe Orde leden volgden het gedachtegoed als het leiderbeginsel (*Führerprinzip*), het collectivisme en het corporatisme. Ze waren duidelijk anti-liberaal en anti-democratisch ². Overigens wilden de aanhangers graag dat Nederland en Vlaanderen één geheel zouden vormen. Toen de oorlog echter uitbrak werd het voor hen duidelijk dat de Duitsers één groot Germaanse Rijk wilden vormen waarin zowel België, Nederland als de andere bezette gebieden in zaten.

Ondanks de opkomst van de socialisten kon de katholieke partij zich handhaven te Brugge. In 1939 kon ze nog rekenen op 15 van de 27 zetels in het gemeentebestuur ³. Toch hadden ze tijdens het interbellum eveneens strubbelingen gekend waardoor ze niet altijd als één blok naar buiten kwamen. Zo kwam er in 1919 een conservatieve scheurlijst tot stand die na de wettelijke verkiezingen van 16 november 1919 9.3% behaalde. De Katholieke Partij behaalde slechts 39% en de Christen-democraten ongeveer 11.2% ⁴. Na een paar jaar van goede resultaten kwam er een grote kentering in het jaar 1936, toen de

2 WOUTERS, N., De Führerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 28-29.

3 SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, blz.17.

4 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 58.

katholieken een ontzettend zware klap te verduren kregen. Ze behaalden immers slechts 34% van de stemmen en verloren daardoor zes zetels in de gemeenteraad. Dit leidde tot een, weliswaar kort, succes van de nieuwe rechts-radicalen partijen als REX (10.7%) en VNV (15.5%) ⁵. Het VNV werd in 1933 opgericht en had als doelstelling om het versplinterde Vlaams-nationale landschap te verenigen dat uiteindelijk zou leiden tot een Dietse Volksstaat. Hun partijleider was Staf De Clercq. REX, opgericht in 1933 door Degrelle, was dan weer een rechtsconservatieve, anti-democratische stroming in de katholieke beweging ⁶.

Desondanks konden te Brugge de twee katholieke burgervaders zich staande houden in deze woelige tijden. Ademée Charles Louis Visart de Bocarmé bestuurdde de stad van 1876 tot 1924 en werd opgevolgd door Victor Van Hoestenbergh die, met uitzondering van de oorlogsjaren, op zijn post zat tot het jaar 1956.

De socialistische partij werd de tweede grootste partij in deze stad. Mede dankzij de grote verdeeldheid bij de katholieken kon ze in 1919 23.14% van de stemmen winnen ⁷. Het Brugse socialisme zou al vlug uitgroeien tot een volksbeweging die de rechten van haar werkers verdedigde. Daarnaast was er, zoals eerder vermeld, ook de opkomst van de radicale partijen als het VNV, REX, DeVLag, Frontpartij, enzovoort... maar al bij al bleven ze sterk in de minderheid in de Brugse regio. Het VNV kende enig succes in 1936, maar niet voor lang want na de verkiezingen van 1938 waren ze niet meer vertegenwoordigd in de gemeenteraad. Ook REX was maar een kleine partij in

5 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 67.

6 WOUTERS, N., De Führerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz.38-39.

7 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 58.

de Brugse regio, ze kende maar één zetelend gemeenteraadslid in het jaar 1939. Verder was er nog de Frontpartij die later omgevormd werd tot het *Katholiek Vlaams Nationaal Verbond*. Deze partij stond onder de leiding van Joris van Severen, die sinds 1927 te Sint-Michiels woonde ⁸. Maar deze laatste partij had totaal geen invloed op de Brugse politiek evenmin als de Communistische Partij.

Zoals u wel kan bemerken blijven de traditionele partijen standhouden ondanks de opkomst van de radicaalrechtse partijen. Deze laatsten waren in een duidelijke minderheid en vele Bruggelingen moesten niets van deze rechtsradicale groeperingen weten. Een sprekend voorbeeld hiervan zijn de relletjes die ontstonden naar aanleiding van het bezoek van August Borms aan het Vlaamse Huis te Brugge op 21 mei 1929. De krachten achter deze relletjes waren studenten uit het Sint-Lodewijkscollege die in gevecht traden met de '*Jeunesses Nationales*', een fascistische getinte groepering en de ACJB, '*Association Catholique de la Jeunesse Belge*' ⁹.

Overigens kregen ook de liberalen het moeilijk in deze stad. Ze waren immers sterk in de minderheid. Zo behaalden ze in 1919 slechts 6.45% van de stemmen. Om hun positie wat te verbeteren probeerden ze onder de leiding van liberaal Victor Sabbe een liberaal solidarisme uit te bouwen in de Brugse regio. De Brugse arbeiders en middenstanders echter bleven ontzettend wantrouwig tegenover dergelijke initiatieven, waardoor deze liberale maatregelen een stille dood stierven.

De katholieken vormden duidelijk niet meer de overgrote meerderheid en waren daarom genoodzaakt om enkele accentverschuivingen in hun beleid in te lassen. Zo kwam er meer aandacht voor enkele sociale aspecten die vooral uit

⁸ RAVYTS, K., RONDAS, J., *Het Brugge 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet*. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 52.

⁹ *Ibid.* blz. 53.

het socialisme werd overgenomen, zoals het verbeteren van de woningen en nutsvoorzieningen en het saneren van enkele volkswijken, zoals het Gezellekwartier en Sint-Anna. Deze strategie bleek een schot in de roos want tot aan de oorlog en erna bleven ze hun, weliswaar nipte, meerderheid behouden in deze stad.

De oorlogsdreiging werd echter alsmaar reëler doordat Hitler na Oostenrijk en Sudetenland, nu ook Polen in zijn rijk wou inlijven. Toch bleef België zijn neutraliteitsbeginsel en zijn zelfstandigheidspolitiek die ze in 1936 in het leven hadden geroepen, nadat ze het militaire akkoord van 1920 met Frankrijk hadden beëindigd, trouw. Tot in het jaar 1939: Duitsland viel op één september Polen eindelijk binnen. Dit had tot gevolg dat Groot-Brittannië en Frankrijk de oorlog verklaarden aan Duitsland. Toen besliste de regering uiteindelijk dat het tijd werd het Belgische leger te mobiliseren om weerstand te bieden in deze problematische jaren. Van september 1939 tot tien mei 1940 kunnen we dan ook spreken van een schemeroorlog ¹⁰. Dit was een duidelijk verschil met de eerste wereldoorlog, want die kwam plots, zonder enige waarschuwing. De tweede werd echter al jaren voorbereid.

Uiteindelijk kwam er een einde aan het angstig afwachten en bereikte de langverwachte oorlogsverklaring van Duitsland ons land op tien mei 1940 om 4u25 in de ochtend. Deze was niet geheel onverwachts doordat een Belgische militaire attaché die te Berlijn verbleef, meer bepaald kolonel Goethals, de regering al had kunnen waarschuwen van het nakende onheil. Het Belgische leger werd meteen in staat van paraatheid gebracht, maar een leger van 600 000 man was niet opgewassen tegenover de Duitse Blitzkrieg, ook al waren de

10 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 11-14.

Duitsers in de minderheid. Na de 'Achttiendaagse Veldtocht' besloot Leopold III te capituleren op 28 mei en werd meteen een bezettingsregime geïnstalleerd.

1.2 De sociaal-economische situatie

Ook op sociaal en economisch vlak veranderde er veel in de jaren dertig. Men kende immers in het gehele land een sterke urbanisering, een schaalvergroting en massaproductie in de industrie en een verbetering in de woningen- en wegeninfrastructuur. Dit alles had ook zijn invloed op het leven van de mensen.

Zoals we in het vorige deel konden lezen werd het politieke landschap te Brugge grondig hertekend tijdens het interbellum. Het socialisme met zijn sterk sociaal getinte politiek kende in deze stad een doorbraak en dat had tot gevolg dat ook de andere partijen op de boot sprongen om een socialere politiek door te voeren. Deze politieke agenda zorgde er deels voor dat er een geleidelijke groei kwam in de Brugse industrie en er meer aandacht werd besteed aan openbare werken. Hierdoor werd er meer werkgelegenheid gecreëerd in de regio wat natuurlijk weer gunstig was voor de levensstandaard van de inwoners. Tevens kon Brugge zich ontwikkelen tot een welvarende provinciestad dankzij de sterk verbeterde verbinding met het centrum van het land, via treinverkeer, en een nieuwe verbindingsweg met Gent ¹¹.

Toch was de heropbouw van deze stad na de eerste wereldoorlog er één van lange adem geweest door de aanhoudende crisis, de lage lonen en werkloosheid in de beginjaren. Ook het gegeven dat de Zeebrugse haven en de vele toegangswegen ernaar vernield waren door de terugtrekkende Duitsers,

11 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 72.

had ervoor gezorgd dat vele banen sneuvelden na de oorlog. Dit had dan weer tot sociale onrust onder de arbeiders geleid.

De haven was na de eerste wereldoorlog één grote puinhoop. Het gebied was volledig verzand doordat de baggerwerken gestaakt waren tijdens de oorlog. Pas in het jaar 1927 kende de haven weer zijn vooroorlogse activiteit en in 1939 bereikte het een trafiek van ongeveer 980 000 ton waarvan 700 000 door zeeschepen werden gedaan. Voorts kreeg de haven vanaf 1924 een ferrydienst naar het Engelse Harwich ¹², waardoor het economische belang van onze haven nog meer steeg.

Daarnaast was er nog de bouw van het nieuwe stationsgebouw, juist buiten het centrum van de stad. Voorheen was het stationsgebouw immers gelegen aan 't Zand in het centrum van de stad. Het werd echter verplaatst doordat de stad en de NMBS te maken kregen met plaatsgebrek, waardoor beiden de noodzaak zagen om een nieuw gebouw op te trekken aan de stadsrand. De werken aan dit nieuwe gebouw gingen van start in het jaar 1935. Het oude station werd niettemin pas na de oorlog afgebroken doordat het krijsgebeuren alle werken lam had gelegd. Na de oorlog kon uiteindelijk het nieuwe stationsgebouw ingehuldigd worden en werd 't Zand opgefrist en als plein heringericht.

Door de sociaal getinte politiek te Brugge kwam er eveneens verbetering in de maatschappelijke zorg. Een voorbeeld hiervan is het nieuwe woningbeleid tijdens het interbellum. Hierdoor ontstond er een heuse *boom* in het bouwen van huizen en konden er meer en meer mensen genieten van een degelijke woning met sanitaire voorzieningen, verwarming en elektriciteit. Niet enkel de woningen werden gemoderniseerd ook de stad werd opgesmukt met onder

12 VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, blz. 538.

andere nieuwe verlichting op basis van elektriciteit in plaats van gas, een telefoonnet en een uitgebreider waterleidingennetwerk ¹³.

Door deze uitbreiding van verscheidene voorzieningen in en rond Brugge trokken de gegoeden echter uit de stad en gingen zich vestigen in de stadsrand. Deze stadsrand was nog niet volgebouwd en kende veel open en groene ruimtes, wat erg in de markt lag bij deze mensen ¹⁴.

Een dergelijk fenomeen was in geheel Vlaanderen merkbaar geweest in deze periode en wordt ook wel *cityvorming* genoemd. Het landelijke karakter van Brugge verdween hierdoor geleidelijk en de leegstand in het centrum was een voldongen feit ¹⁵.

Niet enkel de bouwsector kende een zekere groei, ook de tertiaire sector kon zich tijdens deze periode verder ontplooiën. Een voorbeeld hiervan is het toerisme dat zich beter kon handhaven doordat het stadsbestuur het economische nut ervan begon in te zien. Zo kwamen er meer hotels en andere voorzieningen die ten dienste werden gesteld voor de toeristen die de stad kwamen bezoeken.

Brugge en haar buurtgemeenten kenden eveneens een industriële groei. Deze was met niets te vergelijken zoals andere streken in het land maar toch ontstonden er enkele industrieterreinen die tot vandaag de dag verschillende activiteiten kent. Een voorbeeld van dergelijke industrialisatie vinden we in het dorp Zedelgem, tien kilometer van Brugge gelegen. De nieuwe burgemeester Joseph Berquin ¹⁶, die hier aan de macht was van 1933 tot 1946, zorgde er voor dat de wijk 'De Leeuw' te Zedelgem een industriële ontwikkeling kende onder de leiding van de industriële familie Claeys.

13 VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, blz. 537.

14 RYCKAERT, M., Brugge. Historische stedenatlas van België. 1991, Brussel, Gemeentekrediet, blz. 16.

15 VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, blz. 537.

16 POLLET, J., Zedelgem. 900 jaar. 1989, Zedelgem, Heemkundige Kring Pastoor Ronse, 239 blz.

Te Brugge zelf waren het vooral de Brugeoise en de Gist- en Spiritus fabriek die voor de meeste werkgelegenheid zorgden. De Brugeoise was ontstaan in 1855 uit een bescheiden ijzergieterij maar evolueerde naar een fabriek waar men treinonderdelen maakte. Dit bedrijf groeide in een korte tijd zo enorm dat men verplicht was om zich in 1905 buiten de stad te vestigen. Zo werd er een nieuw fabrieksgebouw gebouwd tussen de spoorweg naar Gent en de Gentse Vaart. Deze Brugse industrietak zal later internationale faam kennen.

De Gistfabriek is dan weer ontstaan in 1860 als een kleinschalige jeneverstokerij van de familie Verstraete, maar in 1897 kende ze een fusie met de Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek ¹⁷. Deze fabriek zorgde er samen met de Brugeoise voor dat Brugge niet te ver achterbleef in zijn industriële ontwikkeling.

Toch bleven vooral de primaire en tertiaire sector dominant in deze regio ¹⁸. Dit had tot positief gevolg dat deze streek niet zo hard werd getroffen door de economische malaise van de jaren dertig ¹⁹.

Zelfs te Brugge voelde men aan dat er veranderingen op til waren tijdens het interbellum. Na de eerste wereldoorlog had de stad alles in zijn werk gesteld om de ellende van de eerste wereldoorlog te vergeten en er voor te zorgen dat de economie en het maatschappelijke leven kon hernomen worden. Men was in deze stad op de goede weg, getuige de vele nutsvoorzieningen die hun ingang kende bij het overgrote deel van de Brugse bevolking. Aan dit alles kwam echter een eind aan door de komst van de Duitsers. Het leven van alledag kreeg te maken met een sterke terugkeer naar vroegere tijden door het ontstaan van allerlei tekorten, zowel in voedsel als in energie.

17 RYCKAERT, M., Brugge. Historische stedenatlas van België. 1991, Brussel, Gemeentekrediet, blz. 151.

18 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 38.

19 VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, blz. 536.

Natuurlijk had dit alles ook zijn effect op het politieke leven van deze stad. De komst van radicale groepen als het VNV en REX was immers niet geruisloos geweest. Maar door de komst van de Duitse bezetters was hun opgang in een versnelling geraakt en had ongekende gevolgen voor zowel het politieke als het maatschappelijke leven. Uiteindelijk werd de tweede wereldoorlog oorlog een feit en ging de Brugse bevolking wederom een zware tijd tegemoet.

2. De situatie te Brugge tijdens de tweede wereldoorlog (1940-1945)

2.1 De politieke situatie

Nadat de koning capituleerde op 28 mei 1940 was er zowel een sfeer van grote opluchting als van verslagenheid te bemerken onder de bevolking. De regering had ondertussen al veel eerder het land verlaten, meer bepaald op 19 mei ²⁰. De koning bleef echter in België als krijgsgevangene, tot grote ergernis van de regering. Maar tot grote vreugde dan weer van het overgrote deel van de bevolking. De regering daarentegen ging in ballingschap naar Frankrijk om zich daarna naar Engeland te begeven.

Al vlug werd er een bezettingsregime gevestigd dat onder de leiding stond van een Duits militair bestuur. Deze bestuursvorm was zowel gevestigd in België, Nederland als in het Groot-Hertogdom Luxemburg. België werd daarbij ook nog eens vanaf juni 1940 gekoppeld aan het Franse departement Nord en Pas-de-Calais en vormde zo een administratief geheel onder de leiding van de militaire gouverneur-generaal Alexander Von Falkenhausen (*Militärbefehlshaber für Belgien und Nord Frankreich*). Hij had een dubbele taak, niet alleen was hij verantwoordelijk om de orde te bewaren in dit land, maar ook om er voor te zorgen dat het bestuur en de economie efficiënt werkten tijdens de bezetting. Om de orde te bewaren beschikte hij over ongeveer 10 000 maanschappen ²¹, verdeeld in twee militaire politie-eenheden, namelijk de *Feldgendarmarie* en de *Geheime Feldpolizei*. De *Reichssicherheitshauptamt* was het Duitse ministerie van politie en had een *Sipo-SD Stelle*, ook wel de Gestapo genoemd, onder zijn

20 VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, blz. 32.

21 WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 15.

bevoegdheid en deze zorgde voor de feitelijke ordehandhaving ²² . Daarnaast kregen de bezetters ook de hulp van de Belgische ordediensten, zoals de Belgische vreemdelingenpolitie, de gerechtelijke politie, de rijkswacht en de lokale gemeentepolitie ²³.

Daarnaast had men in België ook een Duitse administratie aangesteld, die bestond uit een militaire sectie, meer bepaald de *Kommandostab*, en een burgerlijke sectie, de *Militärverwaltungsstab*. De eerste stond onder de leiding van majoor Bodo Von Habou en de tweede onder de leiding van Eggert Reeder. Deze laatste was verantwoordelijk voor zowel de politieke, staatkundige, economische, sociale als de culturele aspecten van België ²⁴.

Te Brugge werden er eveneens meteen Duitse autoriteiten geplaatst. Zo werd er een detachement van de *Geheime Feldpolizei* (GFP) in een gebouw langs de Dijver gehuisvest ²⁵. Deze *Feldgendarmerie* (In het Brugse noemde men ze de 'cognacs' ²⁶) bestond niet enkel uit Duitsers, ook verschillende collaborateurs werkten mee in deze dienst. Zij waren meestal lid van de Algemene SS of Germaanse SS Vlaanderen. Daarnaast bestond er nog de *Hilfsfeldgendarmerie*, die ook te Brugge gevestigd was, en die bestond uit leden van de Zwarte Brigade/Dietse Militie. Tot slot was er nog de *Zivildahndungsdienst der Feldgendarmerie*, het veiligheidskorps van DeVlag en de Vlaamse Wacht.

De machtsovername wilde echter niet zeggen dat er overal in België Duitsers werden aangesteld, dit werd immers tot een minimum beperkt zodat de meeste Belgen in de bestuursfuncties konden blijven werken. Ook wou Hitler niet

22 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 49.

23 WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 57.

24 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 49.

25 Later verhuisden ze naar de Kuiperstraat, ook wel 'Zwart Huis' genoemd.

26 D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 25.

meteen een *Zivilverwaltung*²⁷ in België installeren omdat hij niet wist wat hij met de koning moest aanvangen. Hierdoor hebben noch de nazi-partij en noch de SS een grote invloed gehad op ons land²⁸.

Dankzij een wet die op tien mei 1940²⁹ nog inderhaast werd goed gekeurd, kregen de secretarissen-generaal, meer bepaald de hoogste ambtenaren van de ministeries, de bevoegdheid om de beleidsverantwoordelijkheid op zich te nemen, indien hun oversten het land verlieten. Deze wet trad in werking op zestien mei 1940 toen de ministers Brussel verlieten³⁰. De secretarissen-generaal kregen echter te maken met felle tegenwind van de hoge magistratuur, waardoor ze hun bevoegdheden alsmaar beknopter zagen worden. Voorts kregen ze ook te maken met sterke tegenkanting van de bezetters, ze konden immers geen wettelijke voorschriften uitvaardigen zonder dat de bezetters hun goedkeuring gaven³¹.

Niettemin was er meer en meer sprake van een deficiënt lokaal bestuur. Verschillende burgemeesters verlieten immers hun posten en vluchtten weg. Diegenen die wel op post bleven werden uiteindelijk het slachtoffer van de zuiveringen. Zo besliste de Duitse leiding vanaf zeven maart 1941 dat de leeftijd van zestig jaar als pensioenleeftijd wordt aangenomen³². Het enige doel van deze nieuwe maatregel was om de bestaande situatie overhoop te halen zonder de grote orde te verliezen, zodat de bezetters geleidelijk aan de macht in eigen

27 Een bestuur volledig in handen van Nazieautoriteiten, dus vooral SS'ers.

28 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 50.

29 Deze wet hield in dat ambtenaren de bevoegdheid van hun hiërarchische oversten konden overnemen indien deze dit niet meer konden door de oorlogsomstandigheden. En was bedoelt opdat de continuïteit behouden kon worden tijdens een eventuele bezetting.

30 WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 14 en 20.

31 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 51-53.

32 WOUTERS, N., Oorlogsburgemeesters. 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België. 2004, Tielt, Lannoo, blz. 135-136.

handen konden krijgen en om de nazi-ideologie door te voeren. Dit had tot gevolg dat vele burgmeesters genoodzaakt waren om hun ambt neer te leggen. Natuurlijk profiteerden de VNV'ers hiervan mee. Zij konden op deze manier hun mensen op diverse postjes zetten en zo een groot aantal lokale en provinciale mandatarissen behalen in Vlaanderen. Voorts werden er ook ontzettend veel tijdelijke benoemingen gedaan, die in de praktijk echter niet zo tijdelijk bleken te zijn. Toen in datzelfde jaar 1941 uiteindelijk de gemeenteraden werden opgeschort ontstond er een echt machtsvacuüm.

Een andere maatregel van de bezetters was dat alle beroepsmilitairen het *Sperrgebiet* meteen moesten verlaten. Dit gebied strekte zich van de kust tot Brugge, Torhout en Diksmuide. Er heerste sinds twintig september 1942 een strenge controle door de Duitsers. Wie zich in dit gebied wou verplaatsen moest in het bezit zijn van een '*Scheinn*' dat men moest aanvragen bij de Duitse gezaghebbers.

Na de capitulatie van de koning trachten de vele stadsbesturen orde op zaken te stellen en de bevolking kalm te houden. Te Brugge werd er dan ook meteen een gemeenteraadszitting gehouden om de situatie te bespreken. Onmiddellijk werd duidelijk dat er verschillende gemeenteraadsleden, waaronder de socialistische leden Van Acker en Wostyn, en de katholiek De Groeve, afwezig waren. Zij waren de regering gevolgd naar Frankrijk³³. Tijdens deze bijeenkomst werd het duidelijk dat het niet meer mogelijk was om normaal te functioneren. De Duitsers hadden immers een sterke greep gekregen op de samenleving en schaften de éne zaak na de andere af. Zo hadden ze meteen de provincieraden afgeschaft en volgden de gemeenteraden al snel, meer bepaald

33 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 139.

op elf april 1941³⁴. De Duitsers streefden immers naar een 'burgemeesterambtenaar' die meer bevoegdheden zou krijgen en dus geen nood meer had aan een schepencollege³⁵.

Eveneens werd burgemeester Van Hoestenbergh van zijn post gehaald en kwam Jef Devroe (° 1905), een VNV'er, aan de macht op 22 november 1941. Eén van zijn grootste verwezenlijkingen was de eenmaking van Brugge in oktober 1942. Zo ontstond 'Groot Brugge', waarin zowel Brugge, Zeebrugge, Sint-Andries, Sint-Michiels, als Assebroek en Sint-Kruis zich bevonden. Deze samensmelting werd in feite al besproken vooraleer de oorlog uitbrak, maar de Duitse inval verhinderde de directe uitvoering van dit plan. Devroe blies dit plan bij zijn aanstelling echter nieuw leven in en samen met de nieuw aangestelde oorlogsprovinciegouverneur Michiel Bulckaert (° 1895)³⁶, eveneens een VNV'er, zorgde hij ervoor dat het verwezenlijkt werd op tien oktober 1942³⁷. Doordat bij de meeste gemeenten VNV leden op post zaten was de uitvoering van dit plan niet echt moeilijk, enkel Lissewege sribbelde tegen omdat het niet ingepalmd wou worden door Brugge. Maar het protest mocht niet baten³⁸. Groot Brugge werd een feit.

Het politieke leven van deze regio kwam dus duidelijk onder Duits gezag te staan. Velen zagen hun politieke carrière verloren gaan maar anderen zagen die dan weer opbloeien. Dit alles had natuurlijk zijn invloed op het alledaagse

34 WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 109.

35 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 141.

36 Michiel Bulckaert werd op 17 augustus 1940 benoemd als gouverneur van West-Vlaanderen ad-interim. Hij volgde Harry Baels op die door de Duitsers een ambtsverbod opgelegd kreeg door zijn postverlating.

37 WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz. 119.

38 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 148-156.

leven van de Brugse bevolking, een invloed die we in het volgende deel nader bekijken.

2.2 De sociaal-economische situatie

Nadat de grootste schok van de 'Achttiendaagse Veldtocht' en de capitulatie voorbij was, trachtten de mensen het gewone leven weer op te nemen. Toch waren, door het bezettingsregime, een aantal zaken fundamenteel anders dan voorheen.

Zo werd alle industriële activiteiten nu volledig beheerst door de bezetters. Om de oorlog tegen Groot-Brittannië voort te zetten hadden de Duitsers immers nood aan materiaal dat ze lieten produceren in de door hun bezette gebieden. Hierdoor kon België te weinig voor eigen gebruik produceren waardoor het land te maken kreeg met allerhande tekorten. Toch was de productie voor Duitsland niet iets dat meteen vanzelfsprekend was. Enerzijds was het immers bij wet verboden om voor de vijand te produceren. Na de eerste wereldoorlog waren er verschillende ondernemers hiervoor zwaar gestraft en dit wilden de industriëlen deze keer vermijden. Anderzijds wilde men de productie zo snel mogelijk hervatten, om de economie draaiende te houden. Men stond dus voor een dilemma.

Om voor dit probleem een oplossing te vinden werd er het comité-Galopin opgericht. Dit bestond uit de ministers van Financiën en Buitenlandse Zaken en verscheidene financiers. Zo heeft dit comité ondermeer allerhande argumenten naar voren gebracht om toch de productie verder te kunnen zetten. Ze schermde met het feit dat dankzij deze productie zoveel mogelijk Belgen weer aan de slag konden, waardoor men dan weer kon voorkomen dat er Belgen naar Duitsland werden gedeporteerd. Een ander argument was dat men nu eenmaal geld nodig had om de voedselvoorziening te kunnen handhaven. Dankzij dergelijke argumenten gelukte het hen om de productie te hervatten.

Ze produceerden nu voor de Duitsers maar deze productie was sterk beperkt. Er bestond ondermeer een verbod op levering van wapens en munitie ³⁹.

Ondanks het hervatten van de productie kreeg de bevolking uiteindelijk toch te maken met de verplichte tewerkstelling. Vanaf zes maart 1942 werd er een verordening van kracht die het mogelijk maakte mensen op te eisen om te werken in België en Noord-Frankrijk. Enkele maanden later werd deze verordening verruimd en konden mannen tussen 18 en 50 jaar en vrouwen tussen 21 en 35 jaar verplicht worden om te gaan werken in Duitsland ⁴⁰. De Duitsers hadden aanvankelijk gehoopt dat door de hoge werkloosheid en de lage werkloosheidsuitkeringen de mensen vrijwillig naar Duitsland zouden vertrekken om er te gaan werken. Tussen 1940 en 1942 vertrokken er ook ongeveer 200 000 arbeiders naar Duitsland ⁴¹. Toch vonden de Duitsers dit niet genoeg en lanceerden ze deze verplichte tewerkstelling.

Dit leidde tot een stijging van het aantal onderduikers want veel mannen vluchtten weg om niet te hoeven werken in erbarmelijke en onveilige omstandigheden. Volgens Pierre d'Ydewalle ⁴² telde West-Vlaanderen doorheen de oorlogsjaren ongeveer 190 000 tot 200 000 weggevoerden en 80 000 werkweigeraars.

Al deze maatregelen zorgden er tevens voor dat de werkloosheid hoge toppen kende. Dit was voordelig voor de Duitsers, want zij konden alle mankracht gebruiken om te helpen. Zo moesten zowel cafébazen, kappers als studenten in West-Vlaanderen zich bij hen aanmelden. In de Brugse regio werden de

39 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 75-77.

40 Ibid. blz. 97.

41 Ibid. blz. 71.

42 D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 25.

meesten in dienst gesteld aan de kust om daar de Rommelasperges ⁴³ te plaatsen. Dit waren verdedigingspalen die de Duitsers gebruikten voor de kustverdediging.

In de beginjaren van deze oorlog, in de zomer van 1940, waren er niet meteen problemen betreffende de voedselbevoorrading. Dit veranderde echter vrij plots en werd meteen één van de beleidsprioriteiten van de regering want het voedseltekort werd een grote bron van onrust onder de Belgische bevolking. Deze voedselproblematiek ontstond enerzijds doordat België afhankelijk werd van Duitsland omdat de eigen economie gericht was op het produceren voor de Duitse oorlogseconomie, maar anderzijds doordat de Britten de overzeese aanvoer blokkeerden ⁴⁴. Hierdoor ontstond er een tekort aan bepaalde levensmiddelen, vooral aan basisvoedsel. Deze tekorten lieten zich vooral voelen in de steden, het platteland kon immers nog teren op de plaatselijke voorraden van de boeren. Spoedig ontstond het systeem van rantsoeneringszegels en werd alle voedselvoorziening angstvallig in de gaten gehouden opdat er geen fraude kon gebeuren.

Tijdens de oorlog schommelde het dagrantsoen, tussen de 225 en 300 gr brood, 200 en 500 gr aardappelen, 4.2 en 13.33 gr boter en tussen 33 en 90 gr suiker. Het vleesrantsoen bedroeg ongeveer 120 gr ⁴⁵. Vooral de eerste weken werd het rantsoen sterk ingeperkt doordat er vele velden vernietigd waren door het krijgsgesbeuren en doordat het oogsten bemoeilijkt werd. Maar deze

43 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 55-57.

44 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 54.

45 D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 15.

voedselcrisis werd door de hulp van de Duitsers binnen de perken gebracht en men kon het rantsoen een beetje vergroten ⁴⁶.

De rantsoenering stond echter niet onder bevoegdheid van het ministerie van Landbouw, maar wel onder een nieuwe instelling: de '*Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie*' (NLVC). Deze zorgde ervoor dat de voedselproductie en –verdeling goed verliep door middel van het opstellen van teeltplannen, het registreren van het vee en een prijsbepaling voor zowel groot- als kleinhandelaars. De praktische uitvoering viel dan weer onder de verantwoordelijkheid van de gemeentebesturen en stond onder strikte controle van de Duitsers. Zij moesten immers de rantsoenbonnen bezorgen aan de bevolking. Ondanks deze gigantische bureaucratie konden ze niet vermijden dat vele producten in het illegale circuit terecht kwamen en dat de verdeling van de bonnen ook niet altijd even eerlijk verliep.

Doordat het systeem niet goed verliep waren vele mensen gedeeltelijk afhankelijk van liefdadigheidsinstanties om eten op tafel te krijgen. Dit was ook het geval in de stad Brugge, waar gewezen burgemeester Van Hoestenbergh op twaalf december 1940 en op acht februari 1941 opriep om een centrale in te stellen. Deze moest er voor zorgen dat er aardappelen genoeg waren voor zijn burgers. Ook het verkoop van vlees liet hij organiseren in het '*Beenhuis*' door de Brugse beenhouwersverbond ⁴⁷. Dit systeem zou vanaf 1942 van start gaan en zo de bevoorrading van de bevolking voor bepaalde producten verbeteren.

Voorts was er sprake van een klein mirakel in de visserij doordat in de winter van 1942-1943 een haringbank zich vestigde op de zeebodem ter hoogte van de kust van Nieuwpoort. Zo hadden de Vlamingen een overvloed aan vis waardoor het rantsoen van vis verdubbeld kon worden per persoon. Overigens

46 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz.71-72.

47 D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 90.

ontstonden er verschillende bijkomende initiatieven vanuit de bevolking, om burgers te helpen in hun voedselbevoorrading zoals de *Volkssoeep*. Dit initiatief werd op elf februari 1941 overgenomen door Winterhulp. Deze organisatie, ontstaan op 29 november 1940, werd opgericht omdat de Duitsers niet tevreden waren over de Belgische prestaties betreffende de toepassing van de voedselreglementen. Deze organisatie werd echter niet algemeen aanvaard door de Belgische bevolking doordat ze werd ingericht door de Duitsers. Zo weigerden vele arbeiders hulp te verlenen aan deze organisatie om hun eer niet te verliezen. Toch was deze organisatie geen collaboratieorganisatie. Zo was de leiding niet in handen van Duitsers, maar in die van oud-minister Heymans, die nationale voorzitter was ⁴⁸. Winterhulp zorgde voor soepbedeling, ondersteuning van hulpbehoevenden en bijkomende voeding voor schoolgaande kinderen ⁴⁹.

Eveneens waren er veel privé initiatieven, zoals het goedkope *Spijshuis* in de Sint-Jakobsstraat, een initiatief van het Rode Kruis, dat onder de leiding stond van kolonel Janssens de Bisthoven, kolonel Ferdinande en Pierre d'Ydewalle, drie Brugse verzetslui ⁵⁰.

Een andere maatregel die werd ingevoerd was het verbod op paritaire comités en vakbonden, waardoor ze hun werking moesten stopzetten. Dit betekende dat er vanaf 28 mei 1940 geen werklozensteun meer werd gegeven. Mensen moesten voor steun nu naar de *Commissie van Openbare Onderstand* (OCC), de voorloper van het OCMW ⁵¹. Daar kregen de mensen echter een lage

48 WOUTERS, N., *De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944)*. 2006, Tielt, Lannoo, blz. 160.

49 VANDENWIJNGAERT, e.a., *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 83.

50 D'YDEWALLE, P., *Mijn oorlogsjaren*. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 96.

51 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 1.

werkloosheidsuitkering. Uiteindelijk richtten de bezetters een eenheidsvakbond op in het jaar 1940, de *Unie van Hand- en Geestesarbeiders* (UHGA).

Ondanks het feit dat het syndicaat ACV (*Algemeen Christelijk Vakverbond*) niet meer mocht samenkomen, deden ze dit te Brugge toch. Ze wilden er immers voor zorgen dat hun werking na de oorlog gewoon weer verder gezet kon worden. Dit bleek echter ijdele hoop te zijn want na de bezetting waren ze genoodzaakt om van nul te herbeginnen ⁵².

Een bezettingsregime betekende niet alleen dat men de Duitsers moesten tolereren in hun besturen. Ook in hun dagelijkse leven kregen de mensen te maken met hun bezetters. Zo palmden ze meteen na de capitulatie verschillende gebouwen in. Ze vestigden zich te Brugge in het hotel Memling, gelegen in het centrum van de stad ⁵³. Ook het onderwijs kreeg het zwaar te verduren. In vele scholen kregen de Duitsers lokalen toegewezen. Zo moesten de leerlingen in het Sint-Lodewijkscollege de biezen pakken en werden ze genoodzaakt om de lessen bij te wonen in het Grootseminarie langs de Potterierei. De Rijksnormaalschool kon zijn lessen een hele tijd laten doorgaan in de eigen schoolgebouwen maar moest wel zijn kelders openstellen voor de Brugse bevolking zodat men daar kon schuilen tijdens bombardementen op de stad. Voorts werden er een aantal lokalen tijdelijk gebruikt om voorraden van de Duitsers in te bewaren. Vanaf twaalf mei 1944 werd deze school echter volledig ontruimd en werden de lessen opgeschort doordat de luchtaanvallen frequenter werden. Ook werden vele leerlingen opgeroepen door de Duitsers om te gaan werken aan de kusten. Ze moesten daar helpen met het plaatsen van

52 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 1.

53 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 15.

palen, die men kent onder de benoeming van Rommelasperges oftewel *Spit en Stake* ⁵⁴.

Nog andere school, met name de Maricolen, werd ingericht als een Rode Kruishospitaal ⁵⁵. En ook de abdij van Zevenkerke werd ingepalmd, meer bepaald door de Duitse '*Organisatie Todt*'. Deze organisatie was verantwoordelijk voor het aanleggen van de Antlantikwal aan de kust. De paters waren daardoor verplicht om naar de nabijgelegen abdij van Bethanië of naar Bellem of Izegem te vluchten ⁵⁶.

Niet enkel het probleem van de opgeëiste lokalen zorgde er voor dat de lessen moeilijk konden doorgaan, ook een tekort aan leraren zorgde voor problemen. Velen van hen waren onder de wapens geroepen of weggevoerd naar Duitsland om te gaan werken. Zo was het Sint-Leocollege genoodzaakt om een beroep te doen op geestelijken om de lessen te laten doorgaan. Voorts had deze school er wel voor gezorgd dat enkele van hun leerlingen niet hoefden te vertrekken naar Duitsland. Dit kwam doordat deze school sinds 1938 een extra jaar ingesteld had. Dit extra jaar was een voorbereidend jaar op de militaire school. Hierdoor zijn ongeveer 28 leerlingen gespaard gebleven van de tewerkstelling te Duitsland.

Doordat de Duitsers zich vestigden in de stad werden er verscheidene verordeningen in het leven geroepen om de orde min of meer te bewaren. Eén ervan was dat de klokken één uur en vijf minuten werden teruggedraaid ⁵⁷, zodat alle klokken in de bezette gebieden gelijk gesteld werden. Verder was het ook verboden om het huis te verlaten tussen tien uur 's avonds en vijf uur 's

54 125 jaar Rijksnormaalschool te Brugge. 2005, Assebroek, Vermeylenfonds, blz. 13-14.

55 SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, blz. 51.

56 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 68.

57 SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, blz. 59.

morgens. De Bruggelingen werden zo van hun vrijheid beroofd en het startsein werd gegeven voor veel van de komende oorlogsellende.

Ook de media hadden te lijden onder de bezetting. Er werd een sterke censuur ingesteld die het einde betekende voor vele dag- en weekbladen in de Brugse regio. Zo weigerde *'Het Woensdagblad'* nog te verschijnen en werd *'Journal de Bruges'* geschorst en hetzelfde lot onderging *'Burgerwelzijn'*. Enkel het *'Brugsch Handelsblad'* bleef gedrukt worden tijdens de oorlog. Dit weekblad stond onder de redactie van Joe de Troetel, een lid van DeVlag⁵⁸.

De bevolking had niet enkel te lijden onder de werkloosheid, de armoede, en het tolereren van de Duitsers op hun grondgebied, ook het oorlogsgebeuren zelf zorgde voor veel ellende. Op 28 mei 1944 werd Sint-Michiels gebombardeerd. Er heerste een ware ravage en veel buurtbewoners kwamen naar Sint-Michiels om hulp te bieden. Het gevaar was echter niet geweken, een tweede bombardement werd ingezet, waardoor het dodenaantal ontzettend hoog lag. Verschillende bombardementen volgden nog.

Na dit alles gelezen te hebben mogen we concluderen dat de levensstandaard tijdens de oorlog een sterke achteruitgang kende. Het niveau van levenskwaliteit daalde sterk en vele Bruggelingen kregen te maken met allerlei tekorten en moesten vechten om te overleven in de nieuwe context geschapen door de bezetters. Armoede, werkloosheid, voedseltekort en angst werden schering en inslag bij het overgrote deel van de bevolking.

Al deze ellende heeft er echter voor gezorgd dat er verzetslieden opstonden die hieraan een einde wilden maken. Vrijheid was hun streven, maar ook de verbetering van het dagelijkse leven voor zichzelf en hun familie zodat ze hun vooroorlogs leven weer konden oppakken. Zo begon het verzet vorm te krijgen in Brugge, hierop zal in het volgende deel dieper worden ingegaan.

58 SCHEPENS, L., *Brugge Bezet*. 1985, Tielt, Lannoo, blz. 194.

2.3 Het verzet

2.3.1. De verschillende strekkingen te Brugge en omstreken

– Het Geheim Leger

Toen ons land op 28 mei capituleerde werd het Belgische leger meteen ontbonden. Dit zorgde natuurlijk voor wrevel bij de militairen doordat ze de Duitse overwinning moeilijk konden verteren. Bij enkelen was deze frustratie zo groot dat ze beslisten om een onafhankelijke paramilitaire organisatie op te richten, buiten de wil van de regering en de bezetters om.

Zo ontstonden twee groepen: een groep onder de leiding van kolonel Lentz kreeg de naam het *Heropgerichte Belgisch Leger* en een groep onder de leiding van commandant Claser werd het *Belgische Legioen* genoemd⁵⁹. Deze twee groepen waren sterk koningsgezind en stonden eerder negatief ten opzichte van de regering te Londen. Zij trachtten dan ook een plan op te stellen om na de oorlog een uitvoerende macht en een sterke staat te installeren onder de vakkundige leiding van de koning. De bedoeling van deze twee groepen was dus niet zozeer om verzet te plegen maar eerder om de bevrijding door de geallieerden voor te bereiden en plannen te maken voor een naoorlogse België.

In de zomer van 1940 besloten deze twee groepen om samen te werken. Zo ontstond er één grote groepering waarbij, naast het Heropgericht Belgisch Leger en het Belgische Legioen, ook de groep Phalange, die onder de leiding stond van Xavier de Grunne, zich aansloot. Ze gebruikten de naam *Belgisch Legioen* en profileerden zich aanvankelijk als een elitestructuur die de koning zou beschermen tegen aanvallen van communisten, Rexisten en Vlaams-

⁵⁹ BERNARD, H., *Het Geheim Leger. 1940-1944*. 1986, Gent, Uitgave J. Verbeke, blz. 8.

nationalisten ⁶⁰. Uiteindelijk zagen hun leiders in dat dit niet volstond en zouden ze zich geleidelijk meer en meer inzetten voor hulp aan de Britten ⁶¹.

De organisatie van het Belgische Legioen verliep niet van een leien dakje. In de beginjaren heerste er immers een heus tekort aan wapens en materiaal doordat dit alles in handen was van de Duitsers. Evenmin werden ze aanvaard door de Belgische regering. Dit kwam vooral doordat het Legioen zich negatief opstelde ten opzichte van de regering te Londen. Men was er van mening dat deze regering de koning in de steek had gelaten. Door deze twee factoren kwam de organisatie maar traag op gang en kon men geen directe verbindingen leggen met Londen.

In 1942 ging commandant Claser persoonlijk naar Londen. Maar doordat deze man een heuse royalist was werd hij niet goed ontvangen door onze regering ⁶². Toen hij uiteindelijk terugkeerde stichtte hij het *Belgische Vrijkorps voor Militaire Actie*. Het ontstaan van dit Vrijkorps was een duidelijk teken dat het slecht ging aan de top. Het Belgische Legioen was nog altijd niet erkend. Dat zorgde ervoor dat men het nog altijd als een bende van vrijsschutters beschouwde en niet als een regulier leger, beschermd door de conventies van Den Haag ⁶³.

In deze situatie kwam enige verandering door verschillende arrestaties aan de top, waaronder ook die van Claser. Zo kon kolonel Jules Bastin de macht overnemen, waarbij het Vrijkorps deel ging uitmaken van het Belgische Legioen ⁶⁴. De dialoog met de Belgische regering werd hervat, maar bleef echter nog altijd stroef ⁶⁵.

60 VANDENWIJNGAERT, e.a., *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 212.

61 Ibid. blz. 225-226.

62 Ibid. blz. 229.

63 BERNARD, H., *Het Geheim Leger. 1940-1944*. 1986, Gent, Uitgave J. Verbeke, blz. 49.

64 Ibid. blz. 24-30.

65 VANDENWIJNGAERT, e.a., *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 229.

Toen kolonel Bastin in de lente van 1943 ook gearresteerd werd, kon zijn opvolger, kolonel Yvan Gérard, een degelijke communicatie opzetten met Londen ⁶⁶. Dit resulteerde in een missie '*Stanley*'. Deze missie hield in dat de heer Marissal werd gedropt om het verzet een handje te helpen. Hij had plannen mee gekregen die afkomstig waren van de Belgische regering en het SOE, dat instond voor de gewapende acties. Deze plannen bevatten vier documenten: het eerste was een formele opdracht voor de bevelhebber, het tweede was het document '*Het paard van Troje*' dat de richtlijnen bevatte voor de organisatie en werking van het Belgische Legioen, daarnaast was er nog een document met verscheidene sabotageplannen te vinden en als laatste het plan voor de militaire actie op D-day.

In 1944 stond het Geheim Leger uiteindelijk onder toezicht van generaal Jules Pire ⁶⁷ en werd België onderverdeeld in vijf zones: Zone I omvatte Henegouwen en Namen, Zone II Antwerpen en Limburg, Zone III West- en Oost-Vlaanderen, Zone IV omvatte Brabant en het gebied tot de linker Maasoever en Zone V de Rechter Maasoever, Luik en een deel van Namen en Luxemburg ⁶⁸.

De opdracht van het Geheim Leger was duidelijk: het saboteren van de Belgische infrastructuur om de Duitse transporten lam te leggen, maar in die mate dat het de geallieerden niet zou hinderen. Ook moesten ze guerrilla acties ondernemen tegen de Duitsers om zo een klimaat van onzekerheid te scheppen en moesten ze een openlijke strijd met de Duitsers aangaan zodra de geallieerden in België waren ⁶⁹.

66 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz.229.

67 Ibid. blz. 230.

68 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, blz. 13.

69 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 230.

Het is dus duidelijk dat het Geheim Leger geen gewone verzetsgroep was. Zij zouden immers vooral in actie treden van zodra men wist dat de geallieerden in België geland waren. De gehele bezetting was een voorbereidingsfase waarin de grootste zorg lag in het verzamelen van wapens en ander materiaal om uiteindelijk aan de eindstrijd te kunnen deelnemen.

Na deze korte inleiding over de Belgische situatie met betrekking tot het Geheim Leger focussen we ons nu op Zone III die Oost- en West-Vlaanderen omvatte.

Deze zone stond onder de leiding van kapitein Franckx en men vergaderde regelmatig in het Gentse. De zone zelf was nog eens onderverdeeld in verschillende sectoren. Zo telde West-Vlaanderen vijf sectoren met zes schuilorden: men had Brugge-Oostende met één schuiloord *'Le Geai'* en één droppingzone. Kortrijk met twee schuilorden, Veurne en Ieper met twee schuilorden en als laatste de sector Waregem met één schuiloord. Later veranderde dit en waren er geen droppingzones meer in deze sector te vinden⁷⁰. Dit kwam doordat er geen gebieden waren in deze streek die voldeden aan de eisen. De droppingzone die was aangewezen tijdens de bezetting in West-Vlaanderen was deze te Beernem, niet ver van het schuiloord *'Le Geai'* dat te Oostkamp lag. Deze was echter niet geschikt enerzijds doordat de bossen en de kastelen in deze streek voor een moeilijk zicht zorgden maar zeker niet in het minst doordat de Duitsers zich in het kasteel, gelegen op hetzelfde grondgebied, hadden gevestigd. Daarom werd de enige zone in West-Vlaanderen afgewezen.

70 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, blz. 20.

In de sector Brugge-Oostende verliep de rekrutering in het jaar 1942 eerder moeizaam. Dit was een gevolg van het feit dat er in deze streek verschillende kleine en autonome groeperingen bestonden die vaak op eigen initiatief te werk gingen. Toch gelukte het hun uiteindelijk om met zo goed als iedereen contacten te leggen.

Kapitein Franckx trad in contact met kapitein Laenen, die onmiddellijk de leiding over het Geheim Leger te Brugge op zich nam. Laenen kwam tijdens zijn werkzaamheden meermaals in contact met Van Poucke, alias Janssens. Deze man stond in nauwe verbinding met het O.F., waar hij een tijdje lid van was geweest ⁷¹. Eveneens hielp Van Poucke met het bieden van hulp aan onderduikers en werkweigeraars. Aan dit alles kwam echter een eind door verschillende arrestaties door de GFP in de sector Brugge-Oostende. Ook Laenen werd toen gearresteerd ⁷². Dit zorgde er voor dat de activiteiten in dit gebied voor een maand opgeschort werden waardoor alle onderlinge contacten verbroken werden ⁷³.

Uiteindelijk vroeg men aan majoor Georges Janssens de Bisthoven (° 1893) ⁷⁴ om het bevel over de sector Brugge over te nemen. Maar doordat deze man scherp in de gaten werd gehouden door de bezetters was het voor hem moeilijk om zich te verplaatsen zonder in het oog te springen. Hierdoor kwam de leiding een tijdje te staan onder kolonel Ferdinande ⁷⁵.

71 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 1.

72 BERNARD, H., Het Geheim Leger. 1940-1944. 1986, Gent, Uitgave J. Verbeke, blz. 216.

73 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, blz. 19.

74 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 1.

75 BERNARD, H., Het Geheim Leger. 1940-1944. 1986, Gent, Uitgave J. Verbeke, blz. 215-216.

Zoals eerder vermeld kent de Brugse groepering van het Geheim leger een sterke autonomie. Er bestonden dan ook verschillende kleine kernen die gedurende een groot deel van de bezetting niet met elkaar in contact stonden of zelfs niet wisten van elkaars bestaan. Zo had men een groep te Loppem, te Varsenare, te Oostkamp, te Sint-Andries, de groep Jérôme, maar ook een groep vanuit de gerechtelijke politie onder de leiding van Van Sevenant ⁷⁶, een groep vanuit de rijkswacht, de scouts, de Brugeoise, en groepen die ontstaan waren rond één bepaald figuur, zoals de groep Marcel Herman, groep Arthur Geschier, de groep Adolphe Focroul, groep Eduard Priem, enzovoort... ⁷⁷.

De stootgroep Jérôme stond onder leiding van beroepsofficier Willy Bruynseraede en in september 1944 telde ze wel honderd leden. Zij zorgden voor regionale sabotagegroepen die werkten via het spoorwegnet, zoals de groepen Oostkamp (spoorweg Brugge-Kortrijk), Assebroek, Beernem en de Ploeg Varsenare (spoorweg Brugge-Oostende).

Ook in andere steden te West-Vlaanderen was een dergelijke vrij autonome werkwijze te bemerken. Men moet er immers rekening mee houden dat het Geheim Leger vrij laat mensen rekruteerde om lokaal verzet te plegen. Zo kwamen vele kleine en onafhankelijke groepen samen onder de noemer van het Geheim Leger. Dit gold ook voor Kortrijk ⁷⁸, waar de leden van de Witte Brigade en van het *'Morele Oudstrijdersbond'* zich uiteindelijk voegden bij het Geheim Leger. Ook in Blankenberge ⁷⁹ was een dergelijke situatie merkbaar. Daar was immers een deel van het *'V-leger'* in 1943 naar het Geheim Leger overgestapt. De Brugse situatie was dus zeker niet uniek.

76 Deze groep werd in 1944 toegevoegd bij de groep Jérôme.

77 RAVYTS, K., RONDAS, J., *Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet.* 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 449-450.

78 DEMEYERE, P., *Analyse en situering van het verzet in de stad Kortrijk. 1940-1945.* 2000, Gent, Verhandeling UGent.

79 VAN HULLE, F., *Blankenberge, een Vlaamse kuststad in de tweede wereldoorlog. Een prosopografische analyse van het verzet.* 2001-2002, Gent, verhandeling UGent, 148 blz.

Nadat we eerst en vooral het kader hebben geschetst van deze groepen komt natuurlijk de volgende vraag: 'Wat heeft het Brugse Geheim Leger verwezenlijkt tijdens de bezetting en welke schade hebben ze berokkend aan de Duitsers?'

Aangezien er verschillende kleine groeperingen actief waren in deze regio, is het ook niet verwonderlijk dat er geen sprake was van een gecoördineerde actie tegenover de bezetters. Elke groep pleegde onafhankelijk van elkaar de verschillende sabotageacties die zij nodig achtte en die er in feite enkel voor zorgden dat de Duitsers hier en daar vertraging opliepen in het vervoer van wapens en munitie. Zo bijvoorbeeld heeft er een groep op zestien september van het jaar 1943 vijf goederenwagons doen ontsporen in het station van Brugge, waardoor twee sporen voor een aantal uren buiten dienst waren ⁸⁰.

Grote verrichtingen kwamen pas op gang vanaf één juni 1944 na het bericht dat werd uitgezonden via de Engelse radio. Door dit bericht wisten de leden van het Geheim Leger dat de landing van de geallieerden gauw stond te gebeuren. Men moest dus klaar staan om deze mannen bij te staan in de strijd tegen de Duitsers.

Vanaf negen juni kwamen de verzetsgroeperingen te Brugge uiteindelijk in actie door verschillende wegen en spoorwegen te saboteren en telefoonlijnen door te knippen, zodat de Duitsers grotere vertragingen opliepen ⁸¹. Zo heeft de ploeg uit Oostkamp op de nacht van negen en tien juni telefoonlijnen doorgeknipt van het spoorwegnet Brugge-Kortrijk ⁸². Maar ook al waren ze iets beter georganiseerd en gecoördineerd, toch was hun invloed op de bezigheden van de Duitsers nog steeds miniem.

80 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, blz. 75.

81 Ibid. blz. 76.

82 Ibid. blz. 89.

Andere acties hielden in dat men de vernielingen door de Duitsers trachtte te verhinderen. Zo hebben ze onder andere geprobeerd te verhinderen dat de Duitsers de Gentpoort te Brugge zouden opblazen. Ondanks de talrijke pogingen gelukte het de bezetters toch om deze poort te vernielen tijdens de bevrijding.

Verder was er ook nog het aanbrengen van het 'V' en het 'RAF' opschrift en het beschadigen van Duitse borden, en dergelijke. Vooral de groep Verstraete was hiervoor verantwoordelijk. Natuurlijk had dit geen grote gevolgen voor de Duitsers, het zorgde waarschijnlijk enkel en alleen voor ergernis ⁸³.

De groep Sint-Andries bekijken we eens van naderbij. Deze groep werd reeds in het jaar 1941 door Pierre van Outryve d'Ydewalle opgericht. Dit was vrij vroeg in vergelijking met de oprichting van andere Brugse groeperingen. Ze sloten zich echter pas in 1944, net als de andere groepen, aan bij het Geheim Leger.

Pierre d'Ydewalle, geboren in 1912 uit een Franstalige Brugse familie van oude adel ⁸⁴, was tevens lid van de inlichtingen- en actiedienst Clarence. Daar kende men hem onder het pseudoniem Tijn. Doordat hij actief was in beide groeperingen bevond hij zich dus in een moeilijke situatie en liep bijgevolg een groot risico. Maar door de strenge voorzorgsmaatregelen die hij en zijn mannen in acht namen waren er in deze groep geen grote verliezen te betreuren. Ondanks de grote risico's waarmee men rekening moest houden heeft deze groep veel kostbare inlichtingen kunnen inwinnen en doorspelen aan de dienst Luc/Marc. De groep werd al vlug groter en telde in september 1944 al 75 weerstanders, die werden verdeeld in drie secties. Eén van die secties was

83 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, blz. 119.

84 D' UDEKEM D'ACOSZ, M.P., Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet. 2003, Tielt, Lannoo, blz. 41.

tijdens de bevrijding verantwoordelijk voor het innemen van de 'Réfuge'. Deze oude gevangenis was door de Duitsers immers als veldhospitaal ingericht.

Niet alle groepen hadden het geluk om gespaard te blijven van de heksenjacht die de Duitsers hadden opgezet. Een spijtig voorbeeld hiervan is de groep Varsenare, bestaande uit oud-militairen, die onder de leiding stond van adjunct Alberic Pullinckx (° 1890)⁸⁵. De kern werd gevormd in het jaar 1942 en bestond vooral uit beroepsmilitairen. Ze werden echter volledig uitgeschakeld na de arrestaties op dertien juli 1944 toen ze één van hun bijeenkomsten hielden in het huis van de leider te Varsenare. Daar kwamen ze geregeld samen om te luisteren naar de BBC uitzendingen.

Deze groep werd duidelijk verraden, maar door wie? Vandaag de dag is men er nog altijd niet uit. Er zijn er die beweren dat de buurman van Pullinckx van dit alles op de hoogte was⁸⁶. Zelf lid van de Belgische Partizanen leek hij te vertrouwen. Maar toen het noodlot toesloeg werd hij samen met zijn zoon opgepakt. Hierop zou zijn vrouw alles aan de Duitsers verteld hebben, dus ook over de activiteiten van hun buur. Andere lokale geschiedkundigen denken eerder dat een dochter van één van de leden alles verraden had. Zij zou immers contacten hebben gehad met Duitse soldaten.

Wie deze groep ook verraden heeft, het kwaad was geschied en op de nacht van twaalf en dertien juli viel de GFP de villa binnen en kon daar zeventien verzetslieden arresteren. Onder hen bevond zich ook Ferdinand De Lil (° 1913)⁸⁷ die wachtmeester was in de kazerne van Zedelgem. De Lil werd na zijn arrestatie meteen gedeporteerd naar het concentratiekamp van Neuengamme te

85 Pullinckx Alberic, Dossier Politieke gevangene PP ad 6343.

86 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 4.

87 De Lil Ferdinand, Dossier DDO 43502, Dossier Politieke gevangene PP ad 1150 en ARNOU, P., De bevrijding van Zedelgem in 1944 (deel 1). Zilleghem. Handelingen van de kring voor heemkunde en geschiedenis "Pastoor Ronse". 1981, Jg. 2, nr.3, blz. 91.

Duitsland waar hij stierf op veertien januari 1945, na zes maanden gevangenschap. Ook Karel Formesyn (° 1910)⁸⁸ was één van de arrestanten. Samen met zijn broer, Lodewijk Formesyn (° 1914)⁸⁹, was hij verantwoordelijk voor de vernietiging van verschillende telefoonlijnen op de baan Brugge-Oostende, Gistel-Torhout en Jabbeke-Oudenaarde en voor het verzamelen van wapens en munitie. Ook zijn broer werd opgepakt. Karel stierf te Sandbostel, Duitsland, op twintig april 1945 en zijn broer, Lodewijk, op 21 maart 1945 te Bergen Belsen, Duitsland. Daarnaast waren ook nog Edgard Sabbe (° 1892)⁹⁰, Edmond Vermeersch (° 1896)⁹¹ en Raphael Van Huffel (° 1902)⁹² onder de slachtoffers.

Ook kapitein Van Poucke werd geïnterviewd door de bezetters, doordat hij nauwe contacten had met kapitein Pullinckx. Hij kon zich echter tijdig verschuilen, samen met nog vele anderen. Deze arrestatie had het droevige gevolg dat acht mannen stierven in Duitse concentratiekampen⁹³.

De groep te Oostkamp kreeg eveneens te maken met een arrestatiegolf. De leider van dit team, Maurice Van Haverbeke (° 1894)⁹⁴, werd op tien augustus 1944 door de GFP gearresteerd bij zijn huis samen met de andere leden van zijn groep: André Mouton, René Roels, André Hallaert, André Van Haverbeke en Hector Willems (° 1909)⁹⁵. Allen werden gedeporteerd naar Duitsland waar Van Haverbeke op vier november van hetzelfde jaar stierf te Hamburg als gevolg van een bombardement. Willems werd gefusilleerd te Steinkirche,

88 Formesyn Karel, Dossier DDO 58755 en Dossier Politieke gevangene PP ad 5294.

89 Formesyn Lodewijk, Dossier DDO 58842 en Dossier Politieke gevangene PP ad 5388

90 Sabbe Edgard, Dossier DDO 12305 en Dossier Politieke gevangene PP ad 13116.

91 Vermeersch Edmond, Dossier Politieke gevangene PP ad 4330 en Dossier DDO 65872.

92 Vanhuffel Rafael, Dossier DDO 46567 en Dossier Politieke gevangene PP ad 5919.

93 VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij- Uitgeverij J. Verbeke, blz. 156-159.

94 Van Haverbeke Maurice, Dossier DDO 47831 en Dossier Politieke gevangene PP ad 9961.

95 Willems Hector, Dossier Politieke gevangene PP ad 2209 en Dossier DDO 16314.

Duitsland, op tien april 1945. Het lot van de anderen is niet met zekerheid achterhaald.

Toen uiteindelijk de geallieerden arriveerden in deze streek, zochten de leden van het Geheim Leger meteen contact met hen op en boden ze hun diensten aan. Dit was immers het gehele opzet geweest van deze verzetsgroepering. Het lukte hen vanaf negen september en op tien september konden ze de Canadezen helpen bij het inrichten van hun commandopost in de zojuist bevrijde abdij van Zevenkerke. Maar ook hier was hun invloed uiterst beperkt. Ze mochten alleen af en toe patrouille lopen om er voor te zorgen dat het rustig bleef rondom de abdij ⁹⁶.

Toch vergezelden enkelen de Canadezen tijdens de gevechten aan de Brugse rand. Zo ging de groep Jérôme zich vestigen in het hotel 'Pannenhuis' aan de Gistelsesteenweg om van daaruit de gebouwen van de GFP en de Vlaamse Wachten in de stad te heroveren. En zoals eerder vermeld was de kern uit Sint-Andries verantwoordelijk voor de bevrijding van de Réfuge.

Desalniettemin kunnen we besluiten dat het Geheim Leger te Brugge van weinig invloed was bij het krijgsgesbeuren. Dit is te wijten aan het feit dat het Brugse verzet beperkt was in vergelijking met de regio Antwerpen. Maar hoe komt dit?

Deels kunnen we dit verklaren door het feit dat Brugge binnenin het *Sperrgebiet* lag. Hierdoor was het nu eenmaal veel moeilijker om zich te verplaatsten en wapens en dergelijke te smokkelen. Bij alles wat men deed had men immers toestemming nodig van de Duitsers en dus was men genoodzaakt om zich kalm te houden tijdens de bezetting. Ook mocht zich geen enkele militair in dit

⁹⁶ RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugge 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterror. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 67-69.

gebied begeven Dit alles bemoeilijkte sterk het verzet. Majoor Georges Janssens de Bisthoven zag zich genoodzaakt zich voor een zekere periode terug te trekken uit het verzet omdat de Duitsers zijn doen en laten nauwkeurig in de gaten hielden. Het Geheim Leger bestond nu eenmaal vooral uit militairen en deze worden sterk in de gaten gehouden door de bezetters.

Daarbij komt nog het al eerder vermelde feit dat de groepen in deze regio veel meer op zichzelf functioneerden en er niet echt sprake was van een gecoördineerde actie. Hierdoor was het dus moeilijk om grotere acties te ondernemen en moesten ze zich tevreden stellen met hier en daar een kabel door te knippen.

Toch mogen we de gevolgen van dergelijke kleine acties niet onderschatten. Het dodental bij deze verzetslieden is redelijk hoog (*zie sociaal profiel*), zeker in verhouding tot het aantal doeltreffende acties die verricht werden. We vermeldde reeds eerder dat er een aantal zware arrestatiegolven geweest zijn tijdens de bezetting. Vooral in de laatste maanden toen de Duitsers zwaardere repressiemaatregelen invoerden. Dit was een gevolg van het toernemende aantal verzetsdaden doordat men de komst van de geallieerden zag naderen.

Nu we één van de grootste verzetgroepering van de gewapende weerstand hebben besproken, zullen we dieper ingaan op de inlichtingen- en actiediensten en hun verwezenlijkingen in het Brugse verzet.

– De inlichtingen- en actiediensten

Luc/Marc

Deze inlichtingendienst werd in het jaar 1940 opgericht door Georges Le Clercq na de dood van zijn zoon Luc tijdens de achttiendaagse veldtocht. Hij was een ambtenaar op het ministerie van Justitie, afkomstig uit Luik en oud-vrijwilliger bij het Belgische leger in 1914-1918.

De bedoeling van deze dienst was vooreerst om vrijwilligers over te brengen naar Engeland, maar met het verstrijken van de tijd kwam daarbij nog het aspect bij van het inwinnen van inlichtingen met betrekking tot de bezetters van ons land. Vanaf maart 1941 kreeg de dienst Luc eindelijk een vaste verbinding met Londen via een relais in Frankrijk. Dankzij deze verbinding kon de dienst de eerste droppings van sabotagemateriaal organiseren. Dit materiaal was niet alleen bruikbaar voor de dienst zelf maar ook voor het Geheim Leger ⁹⁷. Deze twee groepen stonden met elkaar in contact doorheen de bezetting.

Ook met de inlichtingendienst Zéro had Luc verschillende contacten en deze bleken van cruciaal belang te zijn. Vooral toen de verbinding met Frankrijk verbroken werd door een verraden landing te Neufchâteau in het jaar 1941. Dit kon gebeuren doordat één van de eigen leden inlichtingen doorspeelde aan de Duitsers ⁹⁸. Dankzij Pierre Vandermies, die door de Veiligheid van de Staat werd gedropt vanuit Londen, kon zowel Zéro als Luc geholpen worden in het hernieuwen van het contact met Engeland via de verbinding door Frankrijk ⁹⁹.

Toch waren de moeilijkheden niet bezworen en de leiders van de inlichtingendienst moesten inderhaast naar Frankrijk vluchten omdat de

97 I VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 244.

98 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 231.

99 Ibid. blz. 82-83.

Duitsers hun namen achterhaald hadden. Er was een nieuwe leiding nodig maar door een twist tussen de twee kandidaten ontstonden er twee gescheiden bevoegdheden. Pierre Depreter stond in voor de inlichtingen en 'Police' voor de sabotage.

De verbinding via Frankrijk bleef nog lang een zorgenkind doordat deze tot het begin van 1942 niet rechtstreeks geschiedde. Dit veranderde uiteindelijk door de komst van de marconist Max Londot, alias René Boris, op 24 juni 1942. Londot kreeg de opdracht om de leiding over te nemen van Depreter en 'Police' maar hij zag hiervan niet onmiddellijk de noodzaak in want ondanks de geschillen tussen de twee mannen werd de dienst goed geleid.

Toch werd hij uiteindelijk gedwongen de leiding te nemen over de spionagedienst omdat de Duitsers wederom verschillende inlichtingen in handen kregen over deze dienst. Na verscheidende arrestaties was men bijgevolg verplicht om een andere naam aan te nemen om de groep veilig te stellen. Zo kreeg de dienst in 1942 de naam '*Marc*'¹⁰⁰. Door enkele veranderingen verbeterde de situatie duidelijk en men ging zich nu beperken tot het inwinnen van informatie¹⁰¹.

Om alles in goede banen te leiden werd Marc in verschillende sectoren onderverdeeld, deze waren echter niet systematisch opgedeeld zoals bij het Geheim Leger. De sectoroverste besliste immers naar eigen goeddunken welk gebied hij onder zijn hoede kon nemen. Zo kon het gebeuren dat enkele sectoren elkaar overlaptten. Elke sector werd nog eens onderverdeeld in verschillende secties, elk met een groepoverste en agenten¹⁰².

100 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 86-87.

101 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 245.

102 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 95-96.

Ook in West-Vlaanderen was deze dienst actief, ze telde onder meer 242 agenten waarvan de meeste in Brugge zelf actief waren. Er bestonden enkele groepen in de omgeving van Brugge, onder andere VN/U en VN/44.

De groep VN/U stond onder de leiding van Fernand Strubbe (° 1921)¹⁰³, alias Baboline. Hij was niet enkel lid van deze dienst maar ook van Ali-France, dat onder de leiding stond van Paul Rose de Ploegsteert. VN/U zorgde voor de verdediging van de kust en het hinterland en bestudeerde de statische gegevens met betrekking tot het trein- en kanaalverkeer van de bezetters.

De groep werd uiteraard nog eens onderverdeeld in verschillende secties, tien in totaal, zoals VN/U 3, VN/U 11, enzovoort... De belangrijkste agenten in deze groep waren Roger Deloof (VN/U 85), Margot Alphonse (VN/U 35), Adolphe Impens (VN/U 7), Albert Vereecke (VN/U 6), Marcel Verhaeghe (VN/U 5), en Marcel Decoster (VN/U 32).

Roger Deloof¹⁰⁴ werd geboren te Brugge op 28 augustus van het jaar 1926. Men kende hem tijdens de bezetting vooral onder zijn alias Willy en hij was de sectie overste van de groep VN/U 85. Hij was lid van deze dienst sinds februari 1944, waar hij al vlug doorstootte tot overste en zo verschillende agenten onder zijn hoede kreeg. Zoals Edgard Van Boxtaele, Antonio Petit, Raoul Didal¹⁰⁵, Maurice Deruwe, Willy Tilmant¹⁰⁶, Leo Maes¹⁰⁷, Michel Roelandts¹⁰⁸ en Michel Joye¹⁰⁹. Deze laatste was student en agent bij de dienst vanaf juli 1944. Hij was verantwoordelijk voor de statische gegevens in het gebied Moerkerke, Damme, Sint-Kruis, Sijsele en Middelburg.

103 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Strubbe Fernand, ° 21/06/1921 en persoonsarchief F. Strubbe gelegen in het SOMA.

104 Ibid. Deloof Roger, ° 28/08/1926

105 Ibid. Didal Raoul, ° 01/05/1926.

106 Ibid. Tilmant Willy, ° 01/01/1925, Dossier Burgerlijke Weerstand RC 28583 en Dossier Sluikpers PC 19822.

107 Ibid. Maes Leo, ° 31/01/1925.

108 Ibid. Roelandts Michel, ° 06/10/1928.

109 Ibid. Joye Michel, ° 28/02/1929 en Dossier Burgerlijke Weerstand RC 5856.

De groep van Deloof was verantwoordelijk voor het arrondissement Brugge, Oostkamp, Sint-Michiels, Varsenare, Sint-Andries, Maldegem, Knesselare en zelfs Middelburg. Hun specialiteit was identificatie en het zoeken van statische gegevens ¹¹⁰.

Een andere agent, Alphonse Margot ¹¹¹ werd geboren te Brugge op 21 juli in het jaar 1921 en was bediende van beroep. Hij was actief sinds 24 mei 1943 en bleef dit tot aan de bevrijding. Zijn groep zorgde voor de inlichtingen met betrekking tot de economie en politiek in het arrondissement Brugge, maar ook allerhande inlichtingen met betrekking tot de Duitse autoriteiten. Onder hem stonden acht agenten, onder wie Laurent Boehringer, de zoon van Jozef Boehringer, die ook agent was in deze sectie. Ook Victor en Arthur Margot, respectievelijk broer en vader van Alphonse, behoorden tot deze groep. Dit toont ook dat veel agenten nieuwe leden rekruteerden uit hun eigen familiekring.

Vanaf februari 1944 werd Carlos De Ketelaere ¹¹² (VN/U 35C) bij deze groep ingelijfd door Margot. Deze man hielp in de sectie, meer bepaald in het gebied van Sint-Andries, Varsenare en Snellegem.

Agent Adolphe Impens ¹¹³ werd in november 1942 te Gent gerekruteerd door Fernand Strubbe en werd chef van de sectie VN/U 7 vanaf mei 1943. Deze groep was verantwoordelijk voor zowel Oost- als West-Vlaanderen. Hun aandacht ging echter vooral naar het kustgebied omdat dit qua inlichtingen het meest waardevol was. Dit kwam doordat de Duitsers daar bezig waren om de Atlantikwal te bouwen.

Deze groep moest ook de lijnen van Waregem-Torhout-Brugge en Moerkerke in de gaten houden. Voorts kregen ze verschillende militaire opdrachten, zoals identificatie, verdediging van de kust en het hinterland en het bestuderen van

110 Dit zijn gegevens met betrekking tot de verplaatsingen, haltes, en dergelijke van het vijandelijke leger.

111 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Margot Alfons, ° 21/07/1921

112 Ibid. De Ketelaere Carlos, ° 15/09/1911.

113 Impens Adolphe, Dossier Politieke gevangene PP ad 4400 en Dossier Sluikpers PC ad 596.

de verschillende munitiedepots. Impens werd echter gearresteerd door de GFP onder beschuldiging van spionage en het verdelen van sluikpers in de periode van januari 1941 tot augustus 1944. Hij werd meteen naar Duitsland gedeporteerd waar hij tussen acht en vijftien april 1944 stierf in het concentratiekamp van Neuengamme.

De andere Brugse sector, VN/44, stond onder de leiding van Maurice Royaux ¹¹⁴ (° 1918). De groep werd opgericht in september 1941 nadat Royaux gerekruteerd werd door Georges Leclercq. Hun sector bestreek het gebied van Breskens, Duinkerken, Poperinge, Tielt, Eeklo en Oostburg en men was onder andere verantwoordelijk voor de verdediging van de kust en het hinterland, Diksmuide, Torhout, Brugge en Eeklo. Eveneens zorgden ze voor inlichtingen met betrekking tot lucht- en treinverkeer en inlichtingen van politieke en economische aard.

Maurice Royaux was sinds 1939 een militair en hij woonde te Sint-Andries. Zelf heeft hij verschillende keren piloten geëvacueerd. Zijn groep was stipt en regelmatig aanwezig en alle informatie werd verzameld in de speelgoedwinkel van een zekere jufvrouw Delasser. Vanwaar ze uiteindelijk naar Brussel werd overgebracht, de plaats waar alle informatie van Luc/Marc werd verzameld.

Een tijd lang stond deze groep onder het gezag van de vrouw van Royaux, namelijk Anny Claes. Dit kwam doordat Royaux naar Duitsland reisde om daar te trachten een dienst van Luc/Marc op te richten ¹¹⁵. Dit gelukte hem echter niet en hij keerde onverrichter zake terug naar België waar hij zijn activiteiten, waaronder het rekruteren van vele leden, verder zette. Eén van deze nieuwe leden was Jozef De Bock¹¹⁶, een kloosterling die Maurice hielp met het plaatsen

114 Royaux Maurice, 194.

115 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 100.

116 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): De Bock Jozef, ° 27/07/1887.

van zenders te Eeklo. Andere agenten waren Rochus Legein ¹¹⁷, Joseph Rommel ¹¹⁸ en Laurent Meertens ¹¹⁹.

Meertens was lid van deze groep sinds december 1941. Hij fotografeerde verscheidene militaire plannen van de kust. Hij werd echter gearresteerd door Dezitter op zeven maart 1943. Dezitter was een beruchte spion die actief was in het spionagenet Dezitter-Gizelt. Samen met zijn medewerkers heeft deze man verschillende verzetslieden kunnen arresteren. Nadat Meertens gearresteerd werd, werd hij gevangen gehouden te Brussel om daarna te worden gedeporteerd naar Dachau. Mogelijk is hij daar gestorven.

Duidelijk is dus dat Luc/Marc een goed geleide organisatie was tijdens de oorlog. Maar wat was de invloed van deze organisatie in het Brugse verzet tegen de bezetting?

Eén van de grootste problemen van deze groep was om hun vele inlichtingen zo vlug mogelijk naar Londen te brengen. Dit komt duidelijk naar voren in hun vele pogingen om een vaste en directe verbinding te krijgen. Af en toe gelukte het hen om deze te bekomen maar meestal was deze slechts van korte duur. Daarom besliste men uiteindelijk om alles door te geven naar Brussel. Daar had men immers meer materiaal om verzendingen te doen. Zo kwam een groot deel van de Brugse inlichtingen via Brussel in Groot-Brittannië aan.

Dankzij deze inlichtingen konden deze mannen ervoor zorgen dat de Belgische autoriteiten kennis kregen van wat de Duitsers deden en van plan waren te doen. We mogen de rol van deze dienst binnen het verzet in de Brugse regio dus niet onderschatten. Zonder hen zou het immers moeilijker geweest zijn om het gebied van de kust te bevrijden. Wat ontzettend belangrijk was door het economische en strategische belang van onze kustlijn.

117 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Legein Rochus, ° 18/08/1887.

118 Ibid. Rommel Joseph ° 02/02/1918.

119 Ibid. Meertens Laurent ° 26/01/1895.

Natuurlijk was dit niet de verdienste van Luc/Marc alleen, er waren nog andere diensten die voor cruciale informatie zorgden zoals de dienst Clarence en Zig, die we verder in dit bestek bespreken.

Clarence

Deze dienst werd opgericht door Walthère Dewé, directeur bij de Regie van Telegrafie en Telefonie ¹²⁰, op achttien juni 1940. Het was niet de eerste dienst die het levenslicht zag onder zijn naam. Hij had immers al een inlichtingendienst gesticht, meer bepaald het '*Corps d'Observation Belge*'. Deze dienst verzamelde informatie vanuit Duitsland via zakenlui die daar verbleven. Nadat Dewé Clarence oprichtte moest hij echter onderduiken en werd de algemene leiding overgeheveld naar Hector Demarque. Op veertien januari 1944 werd Dewé doodgeschoten te Brussel ¹²¹.

Deze dienst had echter geen verbinding met de geallieerden in de beginjaren van de oorlog. Dit was een gevolg van het feit dat hun zenders geen groot bereik kenden. Uiteindelijk werden ze omgebouwd tot twee zenders die wel ver genoeg konden reiken en werden vanaf oktober 1940 tot januari 1941 gebruikt te Luik en te Brussel. Via deze zenders kon men twee maal per week inlichtingen doorseinen naar Londen. Van 1941 tot 1944 verzond deze dienst ongeveer 163 inlichtingenverslagen. Deze groep had dus vrijwel voortdurend contact met Groot-Brittannië ¹²².

Ook Clarence werd onderverdeeld in provinciale sectoren, die dan weer onderverdeeld zijn in subsectoren en secties. De sectoroverste van de West-Vlaamse sector was vanaf 1943 Francois Joost De Ter Beest (° 1905), alias

120 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 242.

121 Idem.

122 Idem.

Freddy. De onderchef was zijn schoonbroer, Pierre van Outryve d'Ydewalle, alias Tijn of Paulus ¹²³. Deze groep overhandigde meteen hun inlichtingen aan Brussel. Later wierf deze sector Roger van Caloen aan, die in Sint-Andries woonde. Hij zou een kern vormen in de regio Ieper-Roeselare. Een ander lid was Pierre de Walque, een rechter van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge ¹²⁴.

Pierre Van Outryve d'Ydewalle ¹²⁵ stond ook in verbinding met een inlichtingenagent, François de Kinder. Maar door een infiltratie van een Duitse spion moest deze laatste zich verschuilen. Pierre Van Outryve d'Ydewalle hebben we niet enkel terug gevonden in deze dienst, ook bij het Geheim Leger was hij actief. Daarom zullen we hier eventjes dieper ingaan op deze merkwaardige man.

Toen de oorlog in België uitbrak in het jaar 1940 vluchtte hij samen met de Belgische regering naar Frankrijk. Hij was sinds 1939 immers de kabinetschef van de toenmalige eerste minister, Hubert Pierlot. Pierre keerde echter terug in augustus en vestigde zich bij zijn ouders in het kasteel 'Peereboomveld' te Sint-Andries. Zijn zus Marthe zat ondertussen in de Brugse gevangenis 'Het Pandreitje' wegens verzetsactiviteiten als het verspreiden van sluikpers en andere anti-Duitse activiteiten ¹²⁶.

Zijn baas, minister Pierlot, raadde hem aan om met zijn schoonbroer in contact te treden. Deze was niemand minder dan François De Kinder, de leider van de

123 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. blz. 67.

124 D'UDEKEM D'ACQZ, M.P., Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet. 2003, Tielt, Lannoo, blz. 150.

125 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Van Outryve d'Ydewalle Pierre, ° 07/01/1912.

126 D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 10.

dienst Xavier. Deze man was al tijdens de eerste wereldoorlog lid geweest van een inlichtingen- en actiedienst ¹²⁷ en had dus veel ervaring op dit gebied.

Pierre werd in 1943 lid van de dienst Clarence in de sector Janssens, die onder de leiding stond van Joost de ter Beest, de broer van zijn vrouw Marie-Thérèse. Hij was er verantwoordelijk voor de verdediging van de kust.

Daarvoor was hij tevens lid geweest van de dienst Zéro en de dienst Xavier. Maar doordat hij door de Duitsers in de gaten werd gehouden, moest hij zijn activiteiten bij deze diensten stilleggen. Zo kwam hij uiteindelijk via zijn schoonbroer bij Clarence terecht. Hij werkte er samen met onder andere Théophile Castelyn, Albert Boudty en Georges Gunt uit Westende, Raymond Veranneman de Watervliet ¹²⁸, Georges Lebbe en Pierre de Walqué uit Brugge.

Bovendien was zijn eerste informant, de Brugse burgemeester Van Hoestenbergh. Via hem kon Pierre in contact treden met de autoriteiten die nog in België verbleven. Daarnaast kon hij ook zijn contacten behouden met de leden van de Brusselse Balie en verschillende ambtenaren die hij kende uit zijn politieke leven ¹²⁹. Deze blijken later van groot belang te zijn bij het inwinnen van informatie die hij kon doorspelen naar Londen.

Zelf dekte Pierre zich in door zich lid te maken van verschillende discussiegroepen zodat hij het recht had om naar Brussel en andere delen van het land te reizen. Zo kon hij op regelmatige tijdstippen naar zijn informanten gaan. Verder werd hij ook mobilisatiechef van het provinciale comité West-Vlaanderen van het Rode Kruis. Door deze benoeming verkreeg hij een *Scheinn* zodat hij wederom vrij was om te gaan en te staan waar hij wilde. Later werd hij zelfs groepoverste van de Boerenwachten te Sint-Andries waar hij zich inzette tegen de diefstal van land- en tuinbouwproducten door smokkelaars. In

127 D'YDEWALLE, P., *Mijn oorlogsjaren*. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 32.

128 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Veranneman de Watervliet Raymond, ° 27/04/1920.

129 D'YDEWALLE, P., *Mijn oorlogsjaren*. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 34.

mei 1944 werd hij verantwoordelijk voor de *'VZW Dienstbetoon aan Gezinnen door Oorlog Geteisterd'*. Daarnaast was hij lid van de Leopold III-tehuizen die zorgden voor de dagelijkse uitdeling van warme maaltijden in het Pandreitje ¹³⁰. Door zijn vele maatschappelijke functies tijdens de oorlog had hij contacten met alle lagen van de bevolking. Dit bleek uitermate nuttig te zijn voor het inwinnen van informatie. Deze kreeg hij immers veelal te horen doordat iedereen hem vertrouwde. Zo onderhield hij contacten met het Huis van de Koning, het secretariaat van Prins Karel, enkele hooggeplaatste ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken en nog vele andere prominenten die contacten hadden met het hof ¹³¹.

Natuurlijk was dit nooit zonder risico en hij werd verschillende malen aangehouden door de bezetters. Door zijn alertheid en zijn grote aanpassingsvermogen slaagde hij erin nooit gevangen gezet te worden.

Tevens was Pierre d'Ydewalle belangrijk bij het rekruteren bij de verschillende verzetsgroepen waarvan hij deel uitmaakte. Zijn belangrijkste rekruteringsgroep was natuurlijk de adel, waarvan hijzelf deel uit maakte. Door zijn contacten met andere adellijke families kon hij ervoor zorgen dat deze maatschappelijke groep zich kon organiseren bij verscheidene verzetsgroepen, zoals het Geheim Leger, Clarence, Zig en Zéro.

Deze man heeft dus een belangrijke bijdrage geleverd tijdens de oorlog, niet enkel bij het verzet, ook in het politieke en maatschappelijke leven te Brugge. Op die manier heeft hij vele mensen kunnen helpen. Men kan hem daarom aanduiden als dé spilfiguur van het verzet in de Brugse regio.

Niet alleen hij was lid van verscheidene groeperingen, ook zijn broers en zus hebben een belangrijke bijdrage geleverd bij het Brugse verzet. Charles (° 1901)

130 D'YDEWALLE, P., *Mijn oorlogsjaren*. 1997, Tielt, Lannoo, blz. 39-47.

131 Ibid. blz. 78.

¹³² was de oudste van de zes kinderen. Hij was journalist bij *'La Nation Belge'* en had contacten met Van Severen en het Verdinaso. Dit belette hem echter niet om vanaf april 1941 actief te zijn in het verzet. Zo werd hij lid van de dienst *'Musée de l'Homme'*. Charles werd echter gevangen genomen te Barcelona op zeventien november 1941. Dit gebeurde toen hij op doortocht was in Spanje nadat hij juist een nieuwe verbinding had gelegd tussen Parijs en Gent. Hij bleef gevangen tot augustus 1942.

Door zijn beroep als journalist had Charles het geluk om veel te mogen reizen waardoor hij gemakkelijk inlichtingen tussen Parijs, Londen en Gent kon doorsturen. Zijn belangrijkste medewerker was Antoine De Meester (° 1906), een monnik uit de abdij van Zevenkerke en tevens zijn neef. Hij was door Charles gerekruteerd bij *'Musée de l'Homme'* in april 1941. Hij werd echter aangehouden te Gent door de Gestapo op negen mei 1944 na een verklikking en werd beschuldigd van het oprichten van de Witte Brigade. Deze beschuldigingen strookten niet met de waarheid en konden bijgevolg niet hard gemaakt worden. Hij kwam een maand later op zes juni 1944 weer vrij en keerde meteen naar Brugge terug om mee te vechten met de geallieerden. Deze kloosterling was tevens aalmoezenier in het Geheim Leger.

Een andere broer van Pierre was Hubert (° 1909) ¹³³. Hij was burgemeester van Beernem en kende een rechts verleden. Hij heulde immers mee met REX en was bevriend met Degrelle in de jaren dertig. Hij stapte echter uit deze groepering doordat haar ideologie niet te combineren viel met zijn katholiek geloof en zijn nationaal gevoel. Net zoals zijn oudere broer Charles was hij journalist. In zijn functie van burgemeester weigerde hij lijsten door te geven met de namen van mannen die konden werken in Duitsland. Daarnaast hielp hij verschillende

132 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Van Outryve d'Ydewalle Charles, ° 30/11/1901 en Dossier Politieke gevangene PP 15579.

133 Van Outryve d'Ydewalle Hubert, Dossier Politieke gevangene PP ad 1785.

onderduikers. Eén van hen was zijn eigen broer Thierry (° 1915)¹³⁴, die actief was in ZIG.

Op een dag werd echter het kasteel van Hubert omsingeld en werd hij samen met zijn broer Thierry gearresteerd in de nacht van tien en elf juni 1944¹³⁵. Hubert werd naar Brugge gebracht en veroordeeld. Hij had immers geluisterd naar de BBC en verstopte verschillende radiozendposten. Hij werd op achttien augustus 1944 naar Duitsland getransporteerd en werd er veroordeeld tot twee en een half jaar dwangarbeid¹³⁶. Tijdens de bevrijding overleed hij in Straubingen op vijf april 1945 door uitputting en als gevolg van de verwondingen die hij had opgelopen tijdens een bombardement in Duitsland. Dan was er nog Marthe (° 1916)¹³⁷, de zus van Pierre, die door hem in juni 1942 werd gerekruteerd en als koerier fungeerde voor de dienst Xavier. Zoals eerder vermeld werd ook zij tot een gevangenisstraf van zes maanden veroordeeld.

De netwerken door de adel opgezet werden duidelijk gebruikt om het verzet in de regio van Brugge vaste vorm te geven. Inlichtingen konden op een veiliger manier van de één naar de ander doorgespeeld worden. We kunnen besluiten dat deze dienst, net zoals de dienst Luc/Marc, cruciale informatie heeft kunnen doorspelen aan de autoriteiten.

Zéro

Zéro ontstond, net zoals vele diensten in het jaar 1940 in de schoot van de Bank van Brussel, meer bepaald door de portefeuillemaatschappij Brufina. Baron de Launnoit was de voorzitter, Fernand Kerkhofs (° 1890) was verantwoordelijk

134 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Van Outryve d'Ydewalle Thierry en Dossier Politieke gevangene PP 30656.

135 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 243.

136 Ibid. blz. 357.

137 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Van Outryve d'Ydewalle Marthe, ° 22/10/1916.

voor de informatiedienst en Albert van Goethem was de secretaris. Zij verzamelden vooral inlichtingen met betrekking tot de politieke, financiële en economische wereld ¹³⁸.

De belangrijkste opdracht van deze dienst was niet enkel en alleen inlichtingen verzamelen maar deze ook vrijgeven door middel van de krant: *'La Libre Belgique'*. Dit krantje werd ook al tijdens de eerste wereldoorlog gepubliceerd en daarom werd er meteen voor gekozen om het tijdens de bezetting opnieuw uit te geven. Het bleef doorheen de gehele bezetting verschijnen ¹³⁹.

Net zoals Luc/Marc had deze dienst te lijden onder verschillende infiltraties die voor vele slachtoffers zorgden. Zo viel op 21 oktober 1941 de Duitse politie binnen in de Bank van Brussel. Gelukkig konden de leiders op het nippertje ontsnappen ¹⁴⁰. Deze problematiek van infiltratie en verklikking was grotendeels te wijten aan het feit dat vele groepen in te nauw contact stonden met elkaar. Uiteindelijk kwam in 1942 de order vanuit Londen dat de groepen strenger moesten zijn in hun afsluiting ten opzichte van de rest, zodat er bij infiltratie niet het gehele verzet slachtoffer werd.

Er heerst grote onduidelijkheid over de vraag wie na 1942 de leiding over deze groep op zich genomen heeft ¹⁴¹. Wel is duidelijk dat Fernand Kerkhofs en Willem Ugeux (° 1909) een belangrijke rol hebben gespeeld in deze dienst na 1942.

138 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 243.

139 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 119.

140 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 244.

141 Ibid. blz. 116-120.

Over de West-Vlaamse werking van deze dienst is weinig geweten. Wel is duidelijk dat er enkele Brugse agenten lid waren van deze dienst zoals de al eerder genoemde Raymond Veranneman de Watervliet. Ook zijn broer, Jean (° 1923)¹⁴², was actief in deze groep, net zoals Michel Veranneman (° 1893)¹⁴³, Brigitta De Peneranda de Franchimont (° 1921)¹⁴⁴ en Joseph Cools (° 1901)¹⁴⁵.

ZIG

Deze dienst ontstond in 1941 als een sector van de dienst B.B., of Beaver-Baton. Dit net werd in 1941 opgericht door de gedropte agenten Wladimir Van Damme en Edmond Desnerck. Hun gebied bestreek zowel Oost- als West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg, Brabant, Luik, Henegouwen en Namen¹⁴⁶. In september 1943 werd ZIG uiteindelijk een afzonderlijk net met als centrum het landgoed van de familie Jooris te Wingene. Er kwamen vier sectoren die vervolgens volledig zelfstandig zullen werken, met name ZAG (ZIG A) in Moeskroen, ZEG (ZIG B) en ZIG (ZIG C) te Brussel, en als laatste ZOG (ZIG D). Doordat hun marconisten, elke groep zou er immers één krijgen, pas op het einde van de bezetting zijn geland hebben deze groepen geen belangrijke rol kunnen spelen in het doorspelen van inlichtingen naar Londen tijdens de oorlogsjaren.

De Brugse sector stond onder de leiding van Frédéric de Penaranda de Franchimont. Zijn echtgenote Benjamine Wright en zijn kinderen Charles (° 1919) en Brigitte (° 1921) hielpen hem daarbij. Frédéric moet Brugge verlaten op achttien september 1942 doordat het *Sperrgebiet* werd afgebakend en er geen

142 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA): Veranneman de Watervliet Jean, ° 23/09/1923 en Dossier Politieke gevangene PP 12836.

143 Ibid. Veranneman Michel, ° 06/01/1893.

144 Ibid. De Peneranda de Franchimont Brigitta, ° 02/07/1921.

145 Ibid. Cools Joseph ° 07/01/1901.

146 STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, blz. 256.

commandanten in dit gebied mochten blijven. Hij ging daarom naar Wingene om zich daar schuil te houden, om uiteindelijk in Kortrijk te belanden. Via Christian Jooris heeft hij nog contact met de andere leden van Zig.

Een ander lid van ZIG was Karl van Caloen (° 1889), die vrijwilliger was tijdens de eerste wereldoorlog. Zijn tweede huwelijk was met Marie-Jeanne van Outryve d'Ydewalle, een zus van Pierre. Deze twee mannen stonden dan ook voortdurend in contact met elkaar gedurende de bezetting.

Het was diens broer, Roger, die het kasteel te Loppem erfde van hun vader, die burgemeester was van Loppem. Zelf was Karl gemeenteraadslid sinds 1932. Zijn huis, het 'Witte Huis' genoemd, werd meteen opgeëist door de Duitsers. Voorzichtigheid was daarom belangrijk. Karl kreeg uiteindelijk de sleutels van het Kasteel van Loppem, doordat zijn broer zich ging vestigen te Sint-Andries. Het kasteel werd meteen gebruikt om verzendingen te doen naar Londen vanuit de kasteeltorens. Dit werd gedaan door André d'Oultrement (° 1922) en Alberic Degeest, alias Jef. Uiteindelijk moesten ook deze mannen vluchten voor de Duitsers.

De dochter van Karl was eveneens lid van deze dienst. Zij was een verbindingsgente van Christan Jooris. Ook Thierry Piers de Raveschoot werd door deze man gerekruteerd. Hij woonde in het kasteel van Baesveld te Zedelgem en was zeventien jaar toen hij lid werd. Hij werd verbindingsgent

¹⁴⁷.

Voorts waren Hubert (° 1909) en Thierry (° 1915) van Outryve d'Ydewalle lid van deze groepering. Op een dag echter vielen de Duitsers bij Thierry binnen, nadat hij documenten had aanvaard van een meisje. Hij was er spijtig genoeg niet van op de hoogte dat zij voor de Duitsers werkte. Hij kon ontsnappen maar de bezetters konden beslag leggen op verschillende papieren met betrekking tot

147 D'UDEKEM D'ACOUZ, M. P., Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet. 2003, Tielt, Lannoo, blz. 182-187.

de kustverdediging. Samen met zijn vrouw en kind verliet hij meteen Brugge en ging hij onderduiken in de omgeving van Mechelen. Hij kwam terug in 1944 en ging bij zijn broer Hubert wonen. Zoals eerder vermeld konden de Duitsers bij een nieuwe inval beide broers inrekenen. Thierry werd vele malen verhoord en uiteindelijk veroordeeld en weggevoerd. Gelukkig moest de trein waarop hij werd geplaatst richting Duitsland terugkeren op bevel van de geallieerden en zo werd Thierry bevrijd ¹⁴⁸.

Naast Karl Van Calhoen en de gebroeders d'Ydewalle was Roger Morsa (° 1909) een actief lid van ZIG. Deze man heeft een belangrijke rol gespeeld in het Brugse verzetsleven. Hij heeft immers verschillende plannen met betrekking tot de Atlantikwal van de Duitsers kunnen kopiëren doordat hij hun vertrouwen genoot. Hij was geografisch expert en landmeter in het kadaster van Brugge sinds januari 1928 en werkte er nog steeds tijdens de oorlog. Wat de Duitsers niet wisten was dat hij al sinds 1940 in het verzet zat en vanaf 1942 een agent was van de dienst ZIG. Deze man kon gelukkig goed de schijn ophouden dat hij slechts een simpele kerel was die niet veel begreep van wat er rond hem gebeurde. Dit acteervermogen heeft hem meerdere malen het leven gered. Zo gebeurde het op 21 juli 1943 dat hij werd opgepakt door de Duitsers op verdenking van het kopiëren van de plannen die hij van hen kreeg. Hij werd meer dan tien uren ondervraagd maar kon zijn hachje redden door te doen alsof hij niet goed kon lezen en schrijven.

Dankzij deze man heeft ZIG uitermate belangrijke plannen kunnen doorspelen aan de geallieerden die van grote waarde bleken te zijn tijdens de bevrijding van Vlaanderen.

148 D'UDEKEM D'ACQZ, M. P., Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet. 2003, Tielt, Lannoo, blz.185-186.

Nu we de Brugse inlichtingendiensten van naderbij hebben bekeken, is het mogelijk om hun invloed op het oorlogsgebeuren van naderbij te bekijken. Natuurlijk is het moeilijker dan bij sabotagedaden om de invloed in te schatten op het reilen en zeilen van de Duitsers. Bij sabotage was er immers een duidelijk gevolg teweeg gebracht, zoals vertraging en schade. Bij inlichtingen daarentegen is dit moeilijker te overzien.

Vaak hadden inlichtingenagenten te maken met moeilijkheden bij het inwinnen van informatie. Ze moesten zich ook de vraag stellen in hoever de informatie juist, bruikbaar enzovoort... was. Daarbij kwam nog het probleem van het bereiken van de juiste personen. Het doorgeven van informatie gebeurde immers door een netwerk van mensen, maar het gebeurde wel eens dat er iemand in handen viel van de vijand. Hierdoor kwamen inlichtingen in verkeerde handen en waren de gevolgen soms zo dramatisch dat gehele groepen hun werking moesten stopzetten. Zo gebeurde het geregeld dat de inlichtingen de kans niet kregen om Londen te bereiken.

Vertrouwen was een allereerste vereiste. Kon men de gever van informatie vertrouwen? Kon men de man of vrouw vertrouwen waar men de informatie aan gaf? Al deze vragen werden meermaals gesteld door verscheidene agenten.

Ondanks de vele problemen waarmee de inlichtingen- en actiediensten mee te maken kregen, hebben ze toch een cruciale rol kunnen spelen in het verzet tegen de bezetters, ook te Brugge. Ook al was het resultaat niet meteen duidelijk en overzichtelijk, we mogen hun rol niet onderschatten. België stond nu eenmaal gekend bij de geallieerden als de verschaffers van betrouwbare én bovenal nuttige informatie.

– De Vuurcadetten

De Vuurkruisers

De Vuurcadetten zijn de jongerenafdeling van de groepering 'De Vuurkruisers'. De Vuurkruisers is een Vereniging Zonder Winst die werd opgericht op 23 december 1933 met de bedoeling om de 'houders van de vuurkaart te vereenigen en hulp verleen en aan diegenen onder hen die in nood verkeeren'¹⁴⁹. Kortom deze groep stond in dienst van de frontstrijders en hun weduwen. De bedoeling was vooral om financiële steun te geven aan de vele oorlogsinvaliden en oorlogsweduwen. Deze mannen en eventuele weduwen kregen daarom, nadat ze lid werden van de Vuurkruisers, een vergoeding die bestond uit een invaliditeitspensioen, een frontstreeprente en eventueel een pensioen voor de weduwen en rechthebbenden. Verder kon men nog andere voordelen verkrijgen door het lidmaatschap, zoals kosteloze geneeskundige en farmaceutische zorg, anciënniteitbijslagen en 75% korting bij de spoorwegen¹⁵⁰. Eveneens publiceerde de groep het blad 'Vuurkruisen' dat werd verdeeld onder de leden.

De afdeling Brugge van de vuurkruisers had zijn lokaal in het hotel 'Singe d'Or' aan het stationsplein (het huidige 't Zand). Hun secretaris was de heer Bonte en in december 1939 telde hun ledenaantal ongeveer 1100 personen¹⁵¹.

Het lidmaatschap was gebonden aan verschillende regels om er zo voor te zorgen dat enkel diegenen die het echt nodig hadden hulp kregen. De mensen die lid wilden worden én een pensioen wilden ontvangen, moesten daarom bewijzen dat ze voor minstens twaalf maanden in een eenheid hadden doorgebracht die daadwerkelijk aan het front gevochten had of dat ze negen

149 Privé-archief Rondas Jos

150 Groenboek van de Nationale Vuurkruisenbond uit het privé-archief van Rondas Jos

151 Privé-archief Rondas Jos

maanden hadden gevochten in de bewegingsoorlog of geholpen hadden aan het bevrijdingsoffensief. Een ander criterium om lid te mogen worden was dat men letsels had opgelopen door de gevechten tijdens de eerste wereldoorlog. Belangrijk waren wel de omstandigheden waar men invalide werd, dus niet de plaats. Om dit te staven gaf men het voorbeeld van de koerier uit Marathon tijdens een Griekse veldslag. Hij was namelijk 40 km verwijderd van het slagveld toen hij sneuvelde. Dit wilde echter niet zeggen dat hij niet belangrijk was voor de overwinning. Het is hij die immers vandaag de dag nog steeds wordt herdacht en niet de vele soldaten die toen op het slagveld stierven ¹⁵².

De mannen konden dit alles bewijzen door de frontstrepen die werden verkregen na een deelname aan een gevecht in de vuurlinie. Niettemin werd er nog een onderverdeling gemaakt. Namelijk personen die één tot vier strepen hadden kregen een pensioen vanaf hun 55 jaar en wie vijf tot zes strepen had mocht op 50 jarige leeftijd genieten van het pensioen ¹⁵³.

De vuurkruisers waren koningsgezind. Toch kenden ze aanvankelijk enige sympathie voor de regering en het parlement omdat deze organen voor hun vaderland zorgden en een apparaat waren voor het uitdrukken van de volkswil.

Aangezien de meeste leden militairen geweest waren of nog waren was de koning hun grote held. Vooral koning Albert I werd veel aangehaald in hun teksten omdat dit een koning was die meestreed aan het front tijdens de eerste wereldoorlog. Maar ook Leopold III kon op veel bijval rekenen, mede door zijn beslissing om België niet te verlaten en er liever als krijgsgevangene te verblijven. Dit had voor gevolg dat de Vuurkruisers zich uiteindelijk tegen de

152 Groenboek van de Nationale Vuurkruisenbond uit het privé-archief van Rondas Jos

153 Privé-archief Rondas Jos

regering keerden doordat deze, volgens hen, hun koning en hun land in de steek liet om veiliger oorden te zoeken in Londen.

Dit was echter niet de enige reden. Het feit dat de regering kritiek had op de koning en op zijn manier van handelen tijdens de bezetting, kon bij vele vuurkruisers niet door de beugel. Hun leuze is niet voor niets: *'Salus populi, suprema lex'*, vertaald 'het heil van het vaderland is de hoogste wet'.

De vuurkruisers waren sterk Belgisch gezind. Deze belgicistische inslag komt duidelijk naar voren in artikel drie van hun statuten ¹⁵⁴: *'Alles wat Belgisch is, is heilig.'*

Toch waren ze tijdens en na de tweede wereldoorlog niet echt bevriend met andere vaderlandslievende bewegingen. Hier en daar was er zelfs sprake van heuse ruzies en zware polemieken die ontstonden tussen de leden van verschillende groeperingen. Een voorbeeld van dergelijke polemieken is de ruzie die ontstond tijdens de oorlog tussen de Vuurkruisers en het *'Algemeen verbond voor Brugse Oud-strijders'* (AVBOS). Deze laatste legde immers een censuur op de vuurkruisers en wilde daar bovenop een eensgezinde vereniging oprichten die alle andere groepen overkoepelde. Dit werd niet meteen aanvaard door de vuurkruisers en tot hun opluchting werden deze plannen opgeborgen tijdens de bezetting ¹⁵⁵.

Bovendien waren de vuurkruisers sterk anticommunistisch gezind. Wat tot uiting kwam in hun teksten die ze schreven tijdens de tweede wereldoorlog. Zoals in een artikel tijdens de oorlog: *'... ter vrijwaaring van onze eeuwenoude Christelijke beschaving en opdat wij niet als slachtoffer zouden vallen van het vreeselijkste dat West-Europa kan overkomen: het bolsjewisme.'* ¹⁵⁶. Ze wilden niets te maken hebben met de communistische verzetsgroeperingen zoals het O.F. en hadden een afkeer van de sabotagedaden van deze groep.

154 Groenboek van de Nationale Vuurkruisenbond uit het privé-archief van Rondas Jos

155 Privé-archief Rondas Jos

156 Idem

Ook is duidelijk uit het vorige citaat dat ze zich als christelijk profileren, wat natuurlijk een grote invloed kende in hun werking tijdens de bezetting. Vooral het aspect van naastenliefde en hulp bieden aan de behoeftige kwam duidelijk naar voren tijdens de bezetting. Zoals de vele collectes en omhalingen om geld in te zamelen voor de weduwen en echtgenotes van de gemobiliseerde mannen aantonen. Dat dit soms risico's inhield illustreert het volgende voorbeeld: de collecte van 28 mei 1940 waar negen leden aan meehielpen moest ijlings stopgezet worden door het bombardement op Sint-Michiels ¹⁵⁷.

Ook gaf het bestuur tijdens de mobilisering bonnen aan de leden die werden opgeroepen. Met deze bonnen konden dezen pakketten afhalen, die rook-, eet- en toiletgerief bevatten. Overigens hielpen ze tijdens de oorlog de vele vluchtelingen en daklozen en werden ze verplicht tot het bieden van hulp aan Winterhulp. De Vuurkruisers speelden dus een niet te onderschatten rol in de hulpverlening tijdens de bezetting. Niet alleen de ouderen maar ook de jongeren zetten zich in, zij het op een andere wijze dan hun ouders.

De jongeren

De Vuurcadetten werden opgericht in het jaar 1940 en hun doelgroep was de kinderen van de Vuurkruisers. Ze mochten toetreden na het betalen van twee frank lidgeld of vijftig cent voor de wezen. De jongeren zelf werden verder onderverdeeld volgens de leeftijden. Onder de achttien jaar was men een aspirant en wie ouder was mocht zichzelf een militair noemen. Duidelijk is dus dat deze vereniging een militaire inslag kende.

Hoewel deze groep in feite niets met het verzet te maken had, zijn er vele jongeren die hiervan lid waren actief geweest in het verzet. Dit was te wijten aan de roekeloosheid en zin voor avontuur van deze jongens en meisjes. Maar ook aan de sterke patriottische ingesteldheid die ze kenden via hun opvoeding.

157 Privé-archief Rondas Jos

Hun strijd bestond erin te zorgen dat de orde bewaard bleef, te zorgen voor gerechtigheid en het spreken van de waarheid.

Maar zoals eerder gezegd werd er geen beroep gedaan op de Vuurkruisers en hun zonen en dochters om de orde openlijk te bewaren. Toch werden verschillende initiatieven door de jongeren genomen om toch hun drie aandachtspunten tijdens de oorlog te kunnen behouden.

De Vuurcadetten hadden verschillende werkgroepen in hun beweging: een voetbalclub (VCC), een studiegroep (VCE), een liederengroep (VCL) met daarnaast nog een muziekkorps (VCM), een toneel- en boekenclub (VCTB) en als laatste een sport- en atletiekclub (VCS). Vanuit deze werkgroepen werden er verschillende activiteiten georganiseerd zoals vele aperitiefconcerten, fietstochten en natuurlijk voetbalmatches.

De studiegroep werd opgericht tijdens de oorlog nadat de Duitsers hadden beslist om een einde te stellen aan de vergaderingen van deze vereniging. Om dit te omzeilen hadden de Vuurcadetten er niets beter op gevonden om een zogenaamde studiegroep op te richten. Maar in feite veranderde enkel en alleen de naam, de rest bleef hetzelfde¹⁵⁸. Al wisten de Duitsers dit niet.

Het muziekkorps maakte samen met de liederenclub verschillende liederen, die al dan niet een zware patriottische inslag kende. Het strijdlid was één van dergelijke liederen¹⁵⁹.

De teksten werden op allerhande gelegenheden te pas en te onpas gezongen, met al dan niet een reactie van de bezetters. Op een keer begonnen de jongeren hun liederen te zingen aan de lokalen gelegen aan de Burg te Brugge. Hierdoor ontstonden er relletjes waar de bezetters natuurlijk op af kwamen en voor meer problemen zorgden. Andere gelegenheden waar ze hun liederen zongen waren de voetbalmatches van Cercle Brugge, dit zorgde aanvankelijk niet voor

158 Privé-archief Rondas Jos

159 Zie bijlage blz. 139.

problemen maar de volgende dagen werden er wel verschillende huiszoekingen gehouden bij de Vuurcadetten. De GFP zocht duidelijk een koffer die volgeladen was met aanstootgevende liederen en verboden kentekens die de Vuurcadetten droegen. Ze hebben deze koffer echter nooit kunnen vinden, tot grote opluchting van de leden ¹⁶⁰.

Hun optreden zorgde ook voor problemen op 21 juli 1941. Op deze dag werd er een *Te Deum* gehouden in de kathedraal te Brugge. De kerk was overvol en tussen hen bevond zich de afgezette burgemeester, Victor van Hoestenbergh. Iemand merkte hem op en vroeg de burgemeester om plaats te nemen in het koor. Dit zorgde voor een revolutionaire sfeer in de kerk en na de viering bewoog er zich een stoet jongeren in de richting van de Grote Markt. Daar ontstonden er rellen tussen de jongeren uit de stoet en de Vlaamse Wachten, samen met enkele leden van de Zwarte Brigade.

De bezetters konden er echter voor zorgen dat de jongerenbeweging geleidelijk aan doodbloedde doordat verschillende activiteiten niet meer mochten doorgaan. Zo werd op 28 december 1941 tijdens een toneelopvoering in de feestzaal van de Broeders Xaverianen een inval gedaan. Er werd niemand gearresteerd doordat de jongeren konden bewijzen dat het ging om een liefdadigheidsactie ten voordele van winterhulp, een groepering die werd erkend door de Duitsers. Niettemin werden er vanaf dan geen opvoeringen meer gegeven om zo niet voortdurend de aandacht van de bezetters te trekken. Uiteindelijk werd er gezocht naar een andere locatie om de vergaderingen te kunnen houden en deze werd gevonden in de Parijse Hallen. Dit was echter niet zonder gevolg want enkele VNV'ers braken in en stalen verschillende zaken ¹⁶¹. Uiteindelijk werd er ook een razzia gehouden in dit café eind juni

160 Privé-archief Rondas Jos.

161 Idem

1942. Dit gebouw lag immers recht tegenover een herberg van een Vlaamse SS'er, die hen zo in de gaten kon houden ¹⁶².

De bezetting betekende niet het einde van de Vuurcadetten, er was immers een kerngroep van ongeveer een twintigtal die actief bleef, al dan niet met toestemming van de Duitsers. Deze groep kwam vanaf december 1941 gedurende een viertal maanden in het geheim samen om vooral de problemen te bespreken van de stijgende aanhoudingen onder hun leden, de verplichte arbeid en de vele opeisingen van de Duitsers. Tevens hielden enkelen van hen zich bezig met smokkel. Dit verliep echter niet altijd van een leien dakje doordat ze in de gaten werden gehouden door de Duitsers. Tijdens de geheime vergadering van negentien februari 1944 vond wederom een inval plaats. Hierdoor moesten er verschillende Vuurcadetten vluchten en enkelen zelfs onderduiken. Gelukkig werd er op dat moment niemand aangehouden.

Het gevaar was echter niet geweken en later werden er verschillende Vuurcadetten gearresteerd. Raoul Meertens (° 1925) ¹⁶³ en Albert Scheurmans (° 1924) ¹⁶⁴ werden ter dood veroordeeld. Zij hadden eveneens meegeholpen met sabotage in de naam van de partizanen en het O.F. Hiervoor werden ze op respectievelijk op één juli 1943 en 21 juli 1944 gefusilleerd.

Toen de Vuurcadetten dit te weten kwamen, kwamen deze jongemannen in diskrediet bij de vereniging. Zoals eerder verteld was er duidelijk geen vriendschappelijke band tussen deze twee groeperingen. Ze vonden het duidelijk een schande dat twee van hun leden, zonder hun medeweten, meehielpen met deze verzetsorganisaties.

162 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 240.

163 Fonds Leo Lejeune, Meertens Raoul AA 756/386 en 161. Dossier Politieke gevangene PP ad 4034.

164 Scheurmans Albert, Dossier Politieke gevangene PP ad 3894

Zoals eerder vermeld waren de Vuurkruisers geen verzetsgroepering. Toch waren er hier en daar individuen die zich voor het verzet inspanden, meestal geschiedde dit in naam van een andere groep.

De jongeren waren revolutionairder dan hun ouders en lieten dit ook blijken. Toch kunnen we hen niet echt indelen in het openlijke verzet tegen de bezetters in deze regio. Buiten het kwellen van de bezetters door middel van liederen, toneelopvoeringen, en dergelijke... heeft deze groep niet meegedaan aan het saboteren of uitdelen van sluikpers.

Natuurlijk waren er weer individuele gevallen die dit wel deden. Dat is één van de redenen waarom we deze groep toch bespreken in dit deel over het verzet. Want deze individuen begonnen zich ook te groeperen. Zo kan men groepen onderscheiden van jongeren die in de Rijksmiddelbare School (RMS) school liepen, anderen in het Sint-Lodewijkscollege, en nog anderen in het Sint-Leocollege.

In deze laatste school zaten Gilbert De Blicck, Sylvain Brandt, Joseph Penninck en zijn broer André samen met René Bouckaert. Deze jongens hebben tijdens de bezetting een aantal keren sluikkranten en pamfletten, waaronder *'België Vrij'* rondgedeeld. Van deze activiteit raakten de Duitsers op de hoogte en ze gingen hen thuis opzoeken. Deze vijf jongens werden na verschillende huiszoekingen op elf en twaalf mei 1941 meegevoerd door de GFP. De gebroeders Penninck werden opgesloten in het Brugse Pandreitje, de andere drie werden vrij gelaten. Ook de RMS telde enkele verzetslieden in zijn rangen waar niet enkel leerlingen, ook leerkrachten zich ten dienste van het verzet engageerden. Zo was de leerkracht wiskunde en fysica, Antoine Bonnevie ¹⁶⁵ verantwoordelijk voor de radiografie van het Geheim Leger en het uitdelen van sluikkrantjes in

¹⁶⁵ Archief Veiligheid van de Staat, Bonnevie Antoine, ° 04/02/1897 en Dossier Burgerlijke Weerstand RC 1666.

opdracht van het O.F. Ook de eerder genoemde Vuurcadet Raoul Meertens was een leerling van deze school.

Bovendien was er ook nog Oscar Casert (° 1925)¹⁶⁶, die weigerde om in Duitsland te werken en daarom genoodzaakt was om onder te duiken. Dit belette hem echter niet om de Duitsers het leven zuur te maken. Zo vervalste hij identiteitskaarten en liet hij verschillende Duitse papieren verdwijnen in het gemeentehuis van Loppem. Ook het uitdelen van sluikpers was één van zijn activiteiten. Hij werd echter gearresteerd tijdens een toevallige razzia op 26 juni van het jaar 1944 en werd hierop gedeporteerd naar Duitsland waar hij is overleden.

Met deze voorbeelden van jonge Vuurcadetten in het verzet wil ik aantonen dat ook de Brugse jongeren zich hebben ingezet tijdens de bezetting. Ze speelden vooral een rol in het verspreiden van kranten en pamfletten in hun scholen.

Voor een verdere analyse van de jongeren in het verzet verwijzen we de lezer graag naar het deel waar we het sociale profiel trachten op te stellen van de Brugse verzetlieden.

Na de bezetting

Na de oorlog bleven de Vuurkruisers actief. Ze onderhouden bijvoorbeeld 'Onze Graven'. Dit zijn de militaire graven, kerkhoven en ereperken van de gesneuvelden die lid waren van deze groepering. Ook hielden ze nog vele voordrachten over hun vaderlandsliefde, kameraadschap, belangeloze hulp en natuurlijk hun sterke koningsliefde. Bovendien hielden ze verschillende informatieavonden om de beweging nieuw leven in te blazen en om de aandacht te vestigen op de polemiek die ontstond na de oorlog met betrekking

¹⁶⁶ Casert Oscar, Dossier Gedeporteerde D ad 1640 en Dossier Werkweigeraar WW ad 571.

tot de pensioenverlening van de oud-strijders. Dit was immers gebonden aan een strenge regelgeving die tot hun spijt niet altijd even correct werd toegepast. De Vuurkruisers vonden immers dat enkel en alleen de soldaten die aan het front hebben gestreden én voor minstens twee jaar lid waren, recht hadden op de vergoeding. Dit was een grote doorn in het oog van de Vuurkruisers, daarom eisten ze een herziening door middel van protestacties. Door deze polemiek verslechterde hun relatie met andere vaderlandslievende verenigingen nog meer.

De Vuurkruisers bestaan vandaag de dag niet meer. Deze groep stierf een stille dood niet alleen doordat oud-strijders een uitstervend ras zijn, maar ook doordat ze zo verstokt bleven vasthouden aan hun principes die voor vele jongeren nog weinig van toepassing waren.

– Het O.F.

De Belgische communisten (KP) hadden bij de start van de oorlog eerder een afwachtende houding door het niet-aanvalspact van augustus 1939 tussen Rusland en Duitsland. Op 22 juni 1941 echter, viel Duitsland Rusland binnen en werd het pact zo verbroken. Dit was het startschot voor de KP om zich ook bezig te houden met het verzet. Zo stelden ze meteen een einde aan de dubbele houding die ze sinds de aanvang van de oorlog aannamen ¹⁶⁷, namelijk *‘Noch Londen, Noch Berlijn’*.

Op die manier ontstond het O.F. in de herfst van 1941 onder impuls van de communist en gewezen socialist Albert Marteaux samen met de liberaal en ex-journalist van *‘Le Soir’* Fernand Demany ¹⁶⁸.

167 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 221.

168 GOTOVITCH, J., Du rouge au tricolore. Résistance et parti communiste. Les communistes belges de 1939-1944. 1992, Brussel, Archives de Futur Histoire, éditions Labor, blz. 117-120.

Deze laatste was verantwoordelijk voor de leiding in het Nationaal Secretariaat, de top van deze organisatie. Daaronder fungeerde er nog het Nationaal Comité dat de verschillende provinciale comités overkoepelde. Net zoals het Geheim Leger kende deze organisatie een sterke hiërarchische structuur.

Toch was al veel eerder blijk gegeven van de afkeer ten opzichte van het bezettingsregime. Sinds de winter van 1940-1941 moedigden ze de mensen aan tot werkonderbrekingen en stakingen. Daarnaast publiceerden ze ook verscheidene clandestiene kranten ¹⁶⁹, in totaal ongeveer 250 bladen in het gehele land.

Het O.F. diende om de linkse krachten te bundelen en kende een sterke patriottische inslag. Maar al vlug werden de communisten slechts een minderheid in deze organisatie doordat de directe actie en de populistische vorm van hun daden vooral progressieve mensen aantrokken en geen militante socialistische ¹⁷⁰. Het merendeel van de leden was dus niet gewonnen voor de communistische ideologie. Toch bleef de organisatie achter haar visie over de bevrijding staan: de bevrijding als teken van de revolutie die gepaard zou gaan met een algemene staking. Vandaar hun vele aanmoedigingen aan fabrieksarbeiders om te staken.

Het O.F. kende zijn definitieve vorm pas in 1943 en was toen al uitgegroeid tot een massabeweging. Het bestond uit de Patriottische Milities (P.M.) en het Partizanenleger (P.A.). De bedoeling van de P.M. was dat ze bij een nationaal oproer, die zij als eindpunt van de ondergrondse strijd aanzagen, zou optreden. Dit zou echter nooit gebeuren.

169 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 221.

170 BOECKX, B., e.a., Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, AMSAB-ISG, blz.36.

De P.A. was dan eerder de gewapende tak van het O.F. en was opgericht door Joseph Leemans, een lid van het partijkader. Hun doel was om vooral de neiging om toe te geven aan de Nieuwe Orde ideologie in de kiem te smoren. Naast sabotage en aanslagen, hielp deze organisatie veelal de werkweigerars die zich moesten verstoppen. Dit was de verantwoordelijkheid van de dienst Solidariteit en de dienst Socrates ¹⁷¹.

We vermeldden reeds eerder dat deze organisatie eveneens ontzettend veel sluikkranten verspreidde. Deze vorm van verzet was van groot belang tijdens de oorlog, niet alleen omdat ze de mensen opriep om deel te nemen aan het verzet, maar ook omdat het hen de moed gaf om door te zetten tijdens zware dagen. Het verstrekken van informatie was een belangrijk maar omslachtig gegeven tijdens de bezetting. Dit was te wijten aan de zware censuur die de Duitsers aan de kranten oplegden. Zo waren één op vier Belgische kranten genoodzaakt om ermee te stoppen. Exclusieve informatie was niet meer voorhanden want men werd van bovenaf gecontroleerd via Belgapress.

Een ander probleem waarmee de dagbladen mee te maken kreeg was het tekort dat was ontstaan aan papier maar ook aan geld. Enkele keren was er wel sprake van privé giften en kon men geld inzamelen door de verkoop van losse nummers. Maar veelal was dit maar een miniem bedrag.

Dit weerhield sommige mensen niet om de bevolking te blijven inlichten over de reële oorlogssituatie. Zowat iedere regio kende wel een sluikkrant hoewel het drukken ervan een zeer risicovolle bezigheid was. Niet enkel door het lawaai dat deze machines maakten, maar eveneens doordat dergelijke zaken zijn sporen nalaat op de bladeren. Zo konden de Duitsers vaak op hun spoor komen en de gehele groep arresteren ¹⁷².

171 BOECKX, B., e.a., Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, AMSAB-ISG, blz. 231-233.

172 Ibid. blz. 77.

Doordat er een enorm papiertekort was en drukmachines ontzettend veel lawaai maakten, zijn velen overgestapt naar het systeem van stencilen. Dit was echter een tijdrovende activiteit en de oplage bleek ontzettend beperkt te zijn, slechts honderd exemplaren. Toch bleven verscheidene verzetslieden zich hierin engageren doordat zij het nut inzagen van dergelijke blaadjes en pamfletten.

De linkse groeperingen, vooral de extreemlinkse, hadden al vlug door dat de sluikpers een belangrijk middel was om zich te verzetten tegen de Duitse bezetting. Zo verscheen in februari 1941 al de eerste nummers van het O.F., zoals '*Le Drapeau Rouge*' en '*De Roode Vaan*'¹⁷³. Ook te Brugge was de sluikpers vooral in handen van het O.F. Andere groeperingen waren hierin veel minder in betrokken waardoor het O.F. juist dankzij zijn sluikpers een goede positie kon verwerven.

Niet enkel de kranten werden geboycot. Ook de radio, een ander populair medium, zag zichzelf bijna vernietigd worden door het gevaar van censuur. De radio was een belangrijk communicatie middel in deze oorlog. Ze had vooral een duidingfunctie. Vanaf 28 september 1940 tot 16 september 1944 werd er elke avond, en later ook 's ochtends, Radio België uitgezonden via de BBC door Nand Geersens, alias Jan Moedwil. Maar sinds 27 juli 1940 was het verboden om naar Engelse zenders te luisteren en mocht men enkel naar de Duitse radio luisteren¹⁷⁴. Niet alleen gebruikten de Duitsers stoorzenders om de andere zenders te saboteren, ook gingen ze actief op zoek naar mensen die durfden te

173 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 221.

174 BOECKX, B., e.a., Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, AMSAB-ISG, blz. 67-69.

luisteren naar bijvoorbeeld de Engelse uitzendingen. Op deze feiten stonden zware gevangenisstraffen.

Te Brugge werd het O.F. opgericht door Theodule Macharis, een leraar aan de Rijksmiddelbare School. Maar het waren vooral de advocaat Jozef Verbeke en André Feys, die de groepering leidden ¹⁷⁵.

De activiteiten kwamen vanuit de Revolutionaire Volksjeugd (RVJ), de jongerengroep van het O.F., die ontstaan is uit de *'Geünificeerde Socialistische Jonge Wacht'* (die dan weer ontstaan is in 1936 uit de Socialistische Jonge Wacht en de Communistische Jeugd) ¹⁷⁶. De RVJ stond onder leiding van de zestienjarige Mathieu Hinoul ¹⁷⁷. Een gekend verzetslid in deze regio. Hij verspreidde sluikpers zoals *'La Libre Belgique'*, *'Vrij België'*, *'Vogelvrij'*, *'De Roode Vaan'* en *'Brugse Vrije'*. En vaak hielp hij dergelijke blaadjes te stencilen. Ook maakte hij deel uit van de Patriottische Militie en hij vervalste identiteitspapieren en deed aan lichte sabotage zoals van het spoorwegmateriaal aan de haven van Brugge. Verder verzamelde hij ook wapens, die hij soms stal van de Duitsers. Hij verrichtte ook verschillende vandalenstreken, zoals het plaatsen van V-tekens op muren en hielp werkweigeraars en onderduikers ¹⁷⁸.

Zijn groepje kwam regelmatig samen in het café *'De Welkom'* gelegen in het Loppemstraatje te Brugge. Hij werd echter, met nog een paar anderen, gearresteerd terwijl hij telefoonkabels aan het doorsnijden was te Oostkamp ¹⁷⁹.

175 SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, blz. 222.

176 Ibid. blz. 223.

177 Hinoul Mathieu, Dossier Politieke gevangene PP ad 2563 en Dossier Sluikpers PC ad 910

178 Archief Luc Schepens: *'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.'* Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 2.

179 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, Blz. 455.

Hinoult werd meteen gedeporteerd naar een kamp te Duitsland waar hij overleed tussen acht en twaalf februari 1945.

Hinoult rekruteerde onder andere bij de sporters van *Olympic Brugge*, waar hij zelf ook toebehoorde en in zijn school, de Rijksmiddelbare School te Brugge. Na de dood van Hinoult kwam de RVJ onder de leiding te staan van Hubert van Achille¹⁸⁰.

Vele van deze jonge verzetslieden werden gearresteerd tijdens verschillende aanhoudingen in maart 1944 en weggevoerd naar Duitsland waar het merendeel het leven liet. Één hiervan is Noël Boydens (° 1925)¹⁸¹. Deze jongeman werkte als telegraaf bij de RTT te Brugge en kwam in contact met de RVJ in het jaar 1941. Hij hielp mee aan de sabotage van de spoorlijnen te Sint-Michiels. Tevens verspreidde hij sluikkrantjes, zoals *'De Roode Vaan'* en *'Vrij België'*. Hij werd echter op vijftien september 1943 gearresteerd en werd meteen gedeporteerd naar een kamp in Duitsland, waar hij op zeventien augustus 1944 werd gefusilleerd.

Een ander gekend verzetslid van deze groep was Raoul Meertens (°1925)¹⁸². Deze jongeman was aangesloten bij de Partizanen sinds november 1943 en hielp mee met verschillende treinsabotages te Maria-Aalter. Ook hij werd echter gearresteerd op één juni na een sabotage op de spoorweg naar Aalter. Raoul werd een maand later gefusilleerd te Oostakker.

De P.M. was te Brugge verantwoordelijk voor het verspreiden van sluikpers, maar ook voor de zelfbewapening. De belangrijkste sluikkrant in deze regio was het *'Brugsche Vrije'*, die werd gedrukt in de burelen van de Gist- en

180 SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, blz. 225.

181 Fonds Leo Lejeune, Boydens Noël AA 756/386. Dossier Politieke gevangene PP ad 2265 en Dossier Sluikpers PC ad 1822.

182 Meertens Raoul AA 756/386 en 161 en Dossier Politieke gevangene PP ad 4034

Spiritusfabriek. Het eerste nummer verscheen in november 1943, redelijk laat dus, en kende een oplage van 200 tot 600 nummer ¹⁸³.

De Brugse afdeling van het partizanenleger werd in april 1941 opgericht door Henri De Meyer ¹⁸⁴ en Lucien Vrielynck ¹⁸⁵. Doordat ze vooral aan de kust veel leden wierven verplaatsten ze hun actieterrein naar de kust. Onder de leden zaten vooral dokwerkers en arbeiders. Deze groep deed vooral aan sabotage en het organiseren van stakingen in verscheidene fabrieken.

Deze groep kreeg echter te maken met zware repressie. Henri De Meyer werd in november 1943 gearresteerd waardoor de leiding in handen kwam van zijn verloofde Simonne Danneels, alias Madame Paula. Maar ook zij moest na een tijdje onderduiken doordat de Duitsers haar in de gaten hielden. Zo kwam Albert Serreyn, die eerder de P.A. te Sint-Andries had geleid, nu aan de leiding. Maar ook hij werd niet gespaard en tijdens een hernieuwde golf van arrestaties werd hij samen met dertien anderen opgepakt. Door deze golf van arrestaties kwam er een einde aan de werking van de P.A. te Brugge ¹⁸⁶.

De tol onder de verzetslieden was dus ontzettend hoog in deze stad. Ook al was het O.F. niet zo groot als het Geheim Leger en de vele inlichtingen- en actiediensten. Toch kenden ze een inbreng in het verzet. Vooral op het gebied van de sluikpers en de sabotage.

Vooral onder de jongeren was deze groepering het populairst. Waarschijnlijk is dit te wijten aan de revolutionaire geest en de vele risicovolle daden als het

183 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 456.

184 Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.' Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD 1.

185 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 249.

186 Ibid. blz. 461.

saboteren van treinstellen en dergelijke. Jongeren zijn hier nu eenmaal vlugger voor te vinden.

Nu we de verschillende strekkingen bestudeerd hebben die actief waren in het Brugse verzet. Zullen we in het volgende deel dieper in gaan op de verschillende levenslopen van onze verzetslieden om zo bepaalde tendensen naar voren te brengen.

2.3.2. Het sociale profiel van de verzetslieden

– Criteria en afbakening

In dit onderdeel zullen we dieper ingaan op de vraag: 'Wie zat er in het Brugse verzet?'. Het is de bedoeling om een sociaal profiel op te stellen van de erkende verzetslieden die actief waren in de omgeving van Brugge. De volgende vragen komen in dit deel aan bod: Wat was de burgerlijke stand van de Brugse verzetslieden en wat deden ze in het dagelijkse leven? Wanneer zijn ze lid geworden van het verzet? Zijn ze gearresteerd en hebben ze in een kamp of gevangenis gezeten als gevolg van hun verzetsactiviteiten? Op al deze vragen en nog vele andere trachten we een antwoord te formuleren zodat we ons een beter beeld kunnen vormen van de Brugse verzetslieden.

Daarbij willen we de evolutie bekijken van deze mensen: wat was hun situatie voor en tijdens de oorlog? Is deze sterk veranderd? Zijn er velen gestorven? Kortom: wat was de invloed van het verzet en de oorlog op het leven van deze mensen.

Maar vooreerst was het nodig om een aantal personen aan te duiden die we kunnen bestuderen in het kader van deze thesis. Als vertrekpunt hiervoor waren de archieven van de 'Veiligheid van de Staat', gelegen in het SOMA ideaal. Vooral de archieven van de inlichtingen- en de actiediensten dienden als vertrekpunt. De keuze viel op dit archief omdat in Brugge de inlichtingendienst Luc/Marc de belangrijkste verzetsgroep was tegen de Duitse bezetting. We hebben enkel deze dienst onderzocht omdat ze, naast het Geheim Leger, het meest bereikt heeft tijdens de bezetting. Zij konden via hun gewonnen inlichtingen een grote hulp zijn voor de geallieerden voor en tijdens de bevrijding.

Vanuit deze dienst zijn we vertrokken en hebben zo dieper gegraven in de Brugse context. Natuurlijk zijn het niet enkel lieden uit Luc/Marc die in dit profiel terecht gekomen zijn. Via netwerken die bloot kwamen te liggen tijdens dit onderzoek zijn er ook verzetslieden uit andere organisaties te bemerken. Onder andere uit het Geheim Leger, Zig en Clarence. Dit was natuurlijk niet verwonderlijk omdat in de realiteit de verschillende diensten nauw samenhangen, niet enkel doordat de leden vaak in allerhande groepen meewerkten maar ook doordat de leiding van verschillende diensten soms nauw in contact stonden met elkaar.

Toch blijft de dienst Luc/Marc de grootste en belangrijkste groep in deze regio doordat ze doorheen de gehele bezetting zich voltijds heeft ingezet om zo veel mogelijk inlichtingen in te winnen en door te sturen naar Londen. Daardoor hebben ze de grootste invloed gekend tijdens de tweede wereldoorlog.

Natuurlijk was het archief van de IAD ontzettend uitgebreid en moesten we deze mensen selecteren op bepaalde criteria. Niet iedereen voldeed immers aan de eisen om in dit profiel te geraken. Eén van de criteria was het behoren tot de groep Luc/Marc in de Brugse regio of één of andere connectie hebben met deze groep tijdens de bezetting. Verdere criteria waren dat men effectief erkend moest geweest zijn en vooral concrete daden moest gesteld hebben met betrekking tot het verzet, zoals meehelpen aan het inwinnen van inlichtingen, sabotage, verspreiden van sluikpers, enzovoort...

Met deze criteria is het onderzoek gestart in het SOMA en zijn we tot een aantal van 59 personen gekomen die besproken worden in dit sociale profiel ¹⁸⁷.

Als opmerking moet er nog vermeld worden dat natuurlijk niet alles te vinden was in de geraadpleegde dossiers. Hierdoor durft het wel eens gebeuren dat

¹⁸⁷ De lijst is te raadplegen in de Bijlagen blz. 141 e.v.

een grafiek niet zo representatief is doordat een grote groep niet gekend is. De hiaten in dit sociale profiel zijn niet altijd opgevuld geraakt doordat verder onderzoek niet altijd mogelijk was door ofwel tijdsgebrek ofwel het niet verkrijgen van toelating om bepaalde archieven te bekijken. Toch trachten we met dit profiel om een zo accuraat mogelijke beeld te schetsen van diegenen die zich in het Brugse verzet hebben geëngageerd.

– Analyse ¹⁸⁸

Geboorteplaats

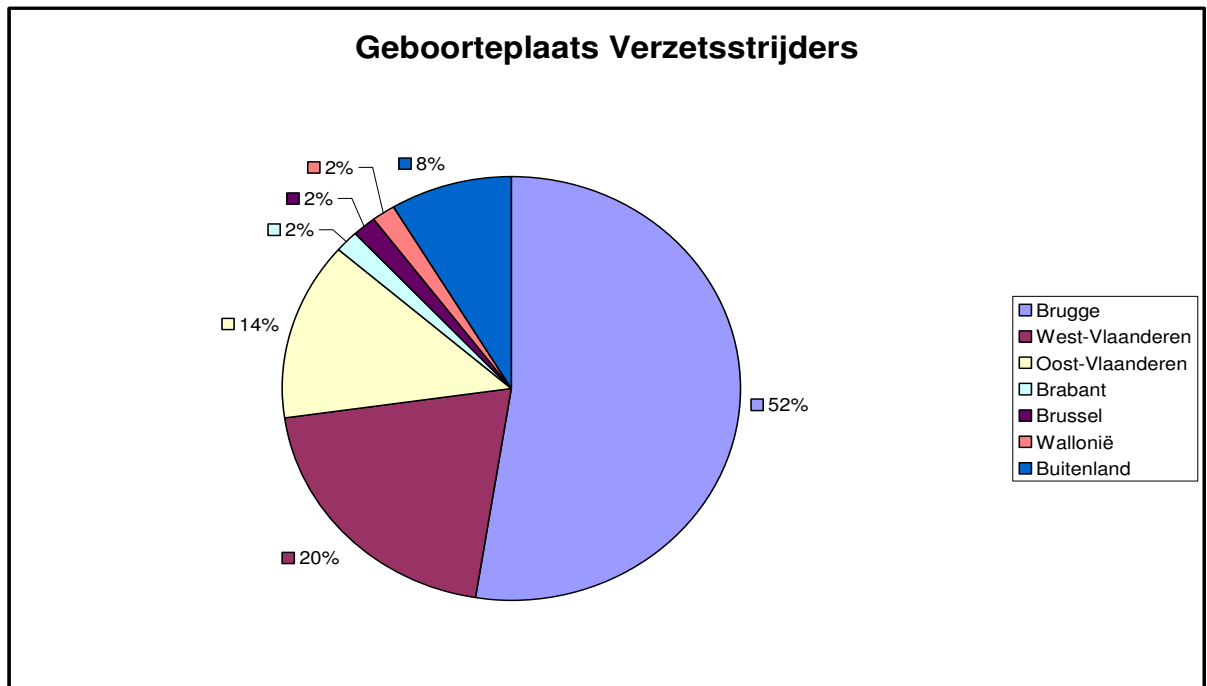
Het eerste wat we bespreken in dit profiel is waar onze groep verzetsstrijders geboren zijn. Met de volgende grafiek zouden we graag achterhalen of het vooral geboren en getogen Bruggelingen waren die zich hebben ingezet voor de strijd tegen de bezetters. We stellen ons dus de vraag of het verzet een regionale bedoening was? Of dat het eerder het geval was dat men lieden ergens plaatste waar men het nodig achtte. Om op deze vraag een antwoord te kunnen geven hebben we een grafiek gecreëerd waarop we kunnen zien waar de verzetslieden geboren zijn.

Het resultaat van onderstaande grafiek toont duidelijk aan dat 52% van de verzetsstrijders geboren zijn te Brugge ¹⁸⁹. Daar komt dan nog eens 20% bij van lieden die in West-Vlaanderen geboren zijn. Wat dus een totaal oplevert van wel 72% van de verzetsstrijders die afkomstig zijn uit deze streek. We kunnen nu al besluiten dat het vooral mensen waren uit de regio Brugge die zich inzetten in het Brugse verzet.

188 De lijst waarop deze analyse is gebaseerd is te raadplegen in Bijlage blz. 141 e.v.

189 Met Brugge bedoelen we Brugge zelf en al zijn deelgemeentes die nu tot Groot-Brugge toebehoren. Zoals Sint-Andries, Sint-Kruis, Sint-Michiels, Assebroek, enzovoort ...

Dit gegeven was niet enkel te bemerken in deze studie. Laplasse ¹⁹⁰ toonde in zijn studie over Veurne dat ook in deze stad veel verzetslui afkomstig was uit de stad zelf of in de nabijheid. Maar waarom?

Vooreerst moeten we duiden op het mobiliteitsprobleem dat bestond tijdens de oorlog doordat ten eerste de Duitsers alles opgeëist hadden wat wielen bezat en ten tweede doordat de brandstof ontzettend duur was in deze periode. Mensen konden zich nu eenmaal zeer moeilijk van punt A naar punt B verplaatsen. Tevens moeten we duiden op het feit dat mensen vroeger in ieder geval veel minder mobiel waren dan wij vandaag de dag. Tot de jaren vijftig was de auto niet zo ingeburgerd en hadden vele mensen enkel een fiets en hier en daar een bromfiets om zich verder dan hun eigen dorp of stad te begeven.

Dit mobiliteitsprobleem wordt goed aangetoond door deze grafiek. De derde grootste groep (14%) die actief was in het Brugse verzet is namelijk geboren in

190 LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, blz. 218.

Oost-Vlaanderen, dus dichterbij dan de provincie Brabant en dan Wallonië. En bijgevolg veel gemakkelijker te bereiken.

Daarbij komt ook nog het gegeven dat vele mensen in hun geboortestreek bleven doordat men veelal trouwde met mensen uit de eigen streek en daardoor meer in de buurt van het ouderlijke huis bleef wonen. Wederom een teken van de geringe mobiliteit in deze periode.

Natuurlijk moeten we ook een oorzaak zoeken in de netwerken die bestonden tussen de verzetslieden onderling. Het is nu eenmaal een feit dat men vooral onder de eigen familie en vriendenkring rekruteerde, doordat men deze mensen goed kende en dus kon vertrouwen. Deze vrienden en familie woonden meestal in de buurt van elkaar waardoor dit ook één van de redenen kan zijn voor het feit dat de meeste verzetslieden in Brugge geboren zijn.

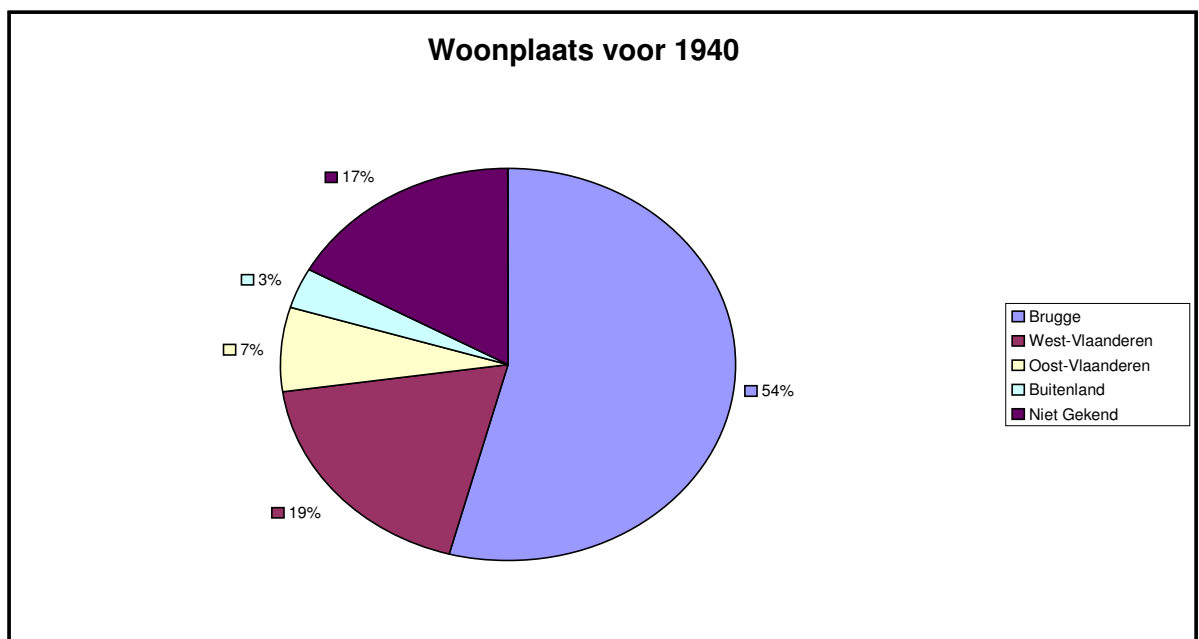
Een voorbeeld van rekruteren onder kennissen is natuurlijk, de al eerder genoemde situatie van de Brugse adel, met als voorman Pierre Van Outyve d'Ydewalle. Een ander voorbeeld is de rekrutering onder de leiding van Mathieu Hinoul. Hij rekruteerde niet enkel onder de leerlingen van zijn school, de Rijksmiddelbare School te Brugge, maar ook onder de leden van de sportclub, de *Olympic*, evenzeer gelegen te Brugge.

Maar wellicht is de belangrijkste reden voor een dergelijk statistisch gegeven het feit dat men liever mensen in het verzet inzette die de streek goed kenden. Wat is immers het nut om iemand te werk te stellen in deze regio als die persoon er zijn weg niet vindt?

We kunnen dus concluderen dat het verzet te Brugge vooral werd gepleegd door mensen die afkomstig waren uit de streek en de streek dan ook goed kenden.

Woonplaats

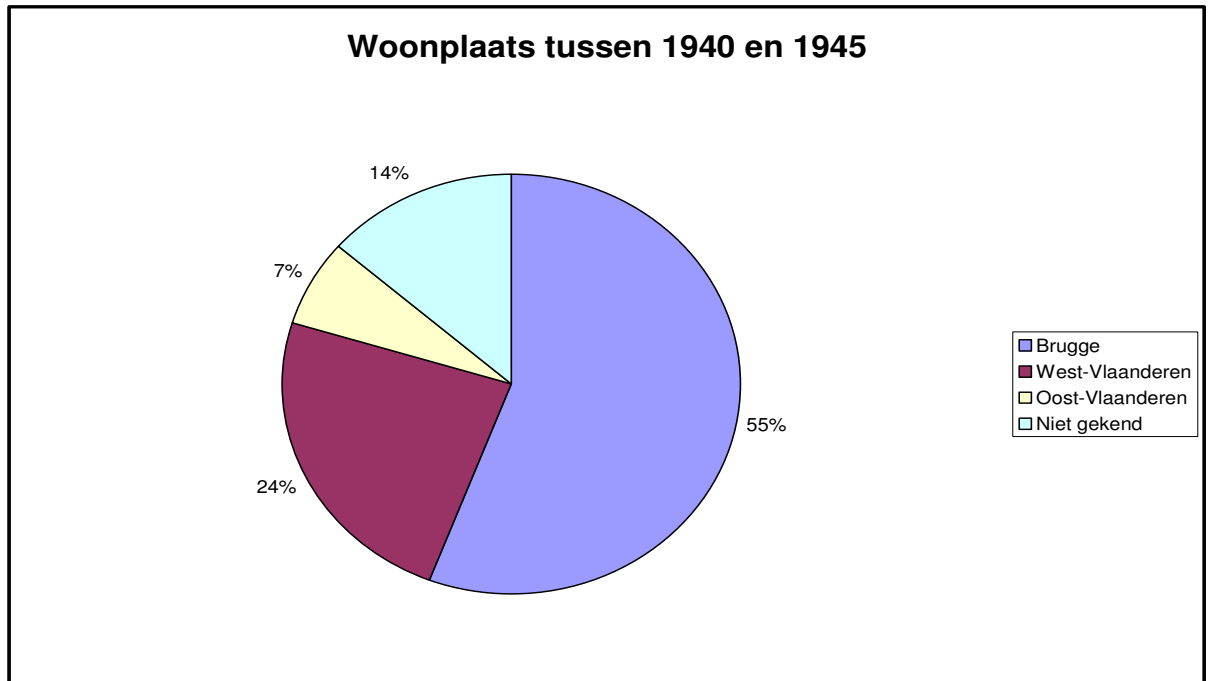
Vervolgens bekijken we met de volgende drie grafieken de evolutie van de woonplaats doorheen de oorlog. Waar woonde men voor, tijdens en na de oorlog? Heeft de oorlog er voor gezorgd dat families verhuisden naar andere streken? Of zijn de Bruggelingen eerder honkvast van aard?

Een eerste opvallend feit in de volgende grafiek is dat duidelijk de meeste Brugse verzetslieden voor de oorlog ook in Brugge woonden, namelijk 54%. Daar komen dan ook weer de 19% bij die in de provincie West-Vlaanderen woonachtig waren. Dat maakt dus een totaal van 73% van de verzetsstrijders die in de buurt van Brugge woonden voordat de oorlog begon.

Dit resultaat loopt parallel met het vorige resultaat, namelijk dat 72% van de verzetslieden geboren zijn in deze stad of in West-Vlaanderen. De verklaring van het mobiliteitsprobleem gaat is hier dus ook duidelijk van toepassing.

Vele lieden zijn opgegroeid in deze regio wat natuurlijk wederom een voordeel is om de juiste inlichtingen te kunnen vinden.

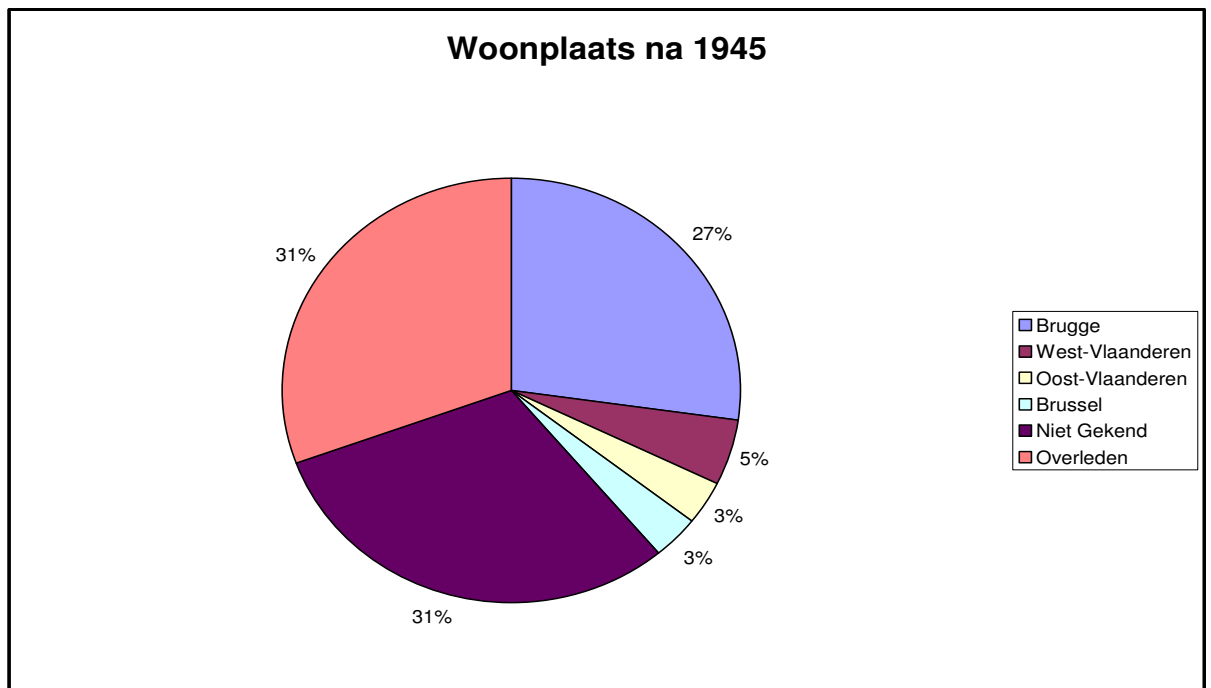

In de grafiek met betrekking tot de verblijfplaats tijdens de oorlog, is wederom éénzelfde tendens te zien zoals de twee vorige grafieken. 55% was woonachtig te Brugge en 24% verbleef in West-Vlaanderen. Er zijn dus op het eerste gezicht enkele mensen naar deze regio gekomen om zich daar tijdens de oorlog te vestigen. Dit kunnen allerhande redenen zijn, zoals huwelijk, werkgelegenheid, enzovoort... Maar veelal is de in- en uitstroom stabiel gebleven voor en tijdens de oorlog.

Of dit veranderd is na de oorlog is moeilijk te achterhalen met de volgende grafiek doordat vele mensen de oorlog niet overleefd hebben. 31% van de Brugse verzetslieden zijn immers gestorven. Komt daar nog eens 31% bij waarvan we niet meer kunnen achterhalen waar ze zich na de oorlog hebben gevestigd, doordat de toenmalige verblijfplaats niet altijd correct vermeld is in deze erkenningdossiers.

Met de vraag naar de verblijfplaats na 1945 bedoelen we immers of mensen meteen na de oorlog zich ergens anders hebben gevestigd. Vele erkenningdossiers zijn opgemaakt na de jaren vijftig, waardoor dit soms kan

oplopen tot een tiental jaren na de feitelijke gebeurtenissen. Hierdoor kan de directe invloed van de oorlog op de woonplaats minder goed gemeten worden. De grafiek toont aan dat we wel zeker weten dat 27% van de verzetslieden in Brugge gebleven zijn. Rekening houdend met het feit dat er ontzettend veel lieden gestorven zijn ten gevolge van verzetsactiviteiten constateren we wel dat dit toch het merendeel was van de bestudeerde lieden.

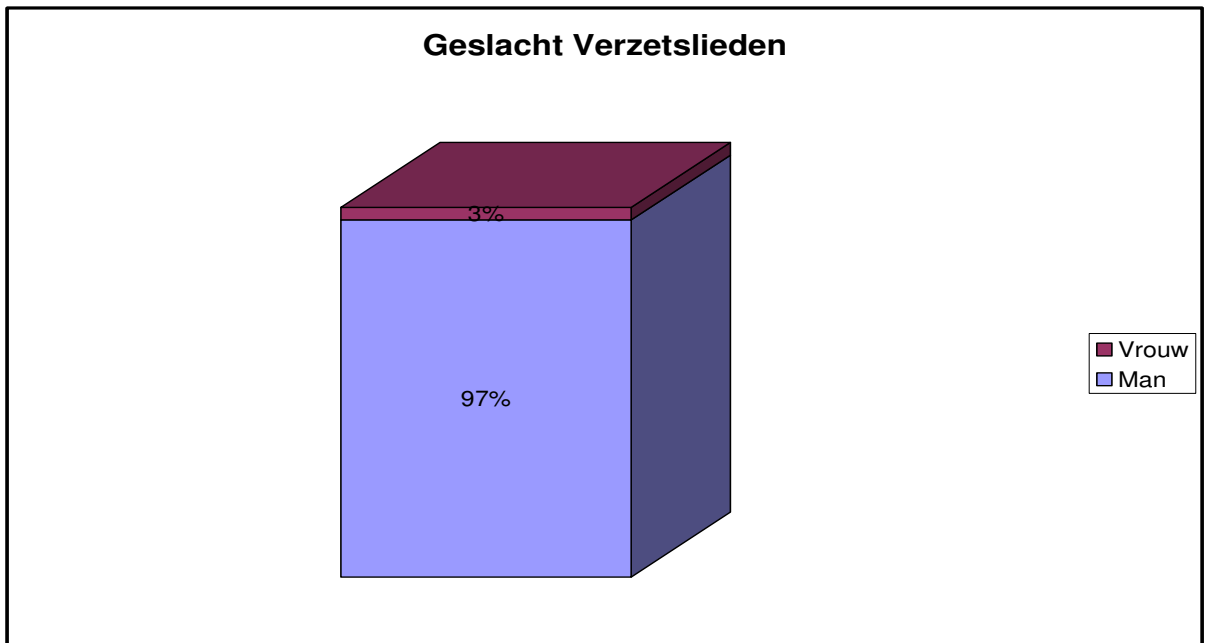

Daarom mogen we besluiten dat doorheen de oorlog de verzetsstrijders gebleven zijn waar ze zich bevonden voor de oorlog begon. En dat deze een minimale invloed kende op het veranderen van woonplaats.

Geslacht

Nadat we de geboorteplaatsen en de woonplaatsen hebben geanalyseerd van onze verzetslieden gaan we dieper in op het geslacht van deze lieden. De volgende grafiek toont een resultaat dat we al vermoedden. Het bevestigt de

algemene tendens dat vrouwen sterk ondervertegenwoordigd waren in het verzet.

Deze ondervertegenwoordiging is natuurlijk te wijten aan de maatschappelijke rol die de vrouw kende in deze periode. Weinig vrouwen werkten immers buitenshuis en daardoor hadden ze een vaste plaats in hun huishouden waar ze moeilijk konden van wegllopen. Dat het verzorgen van de kinderen, het bereiden van de maaltijden, het schoonmaken van het huis een voltijdse betrekking is, zullen vele vrouwen van vandaag, zelfs met alle moderne hulpmiddelen, zeker beamen.

Verder ligt het nu eenmaal ook meer in de aard van de man om zich buitenshuis te begeven en zich in te zetten voor de maatschappij waarvan ze lid waren. Het was voornamelijk hun positie die werd geschaad door de komst van de Duitsers en dit konden ze niet zomaar naast zich neerleggen.

Te Brugge was ongeveer 3% van de verzetslieden van het vrouwelijke geslacht. Dit ligt sterk onder het gemiddelde van de 10 tot 20% waarvan Fabrice Maerten

gewag maakt ¹⁹¹. Toch kende ook Blankenberge en Veurne ¹⁹² slecht 3% vrouwen in zijn verzet. Oudenaarde en Diksmuide doen het dan weer beter met respectievelijk 5 en 7% ¹⁹³. Het was dus geen uitzonderlijke situatie te Brugge. Dit wil niet zeggen dat de Brugse vrouwen helemaal geen rol hebben gespeeld tijdens de bezetting. De vrouwelijke verzetslieden hebben zich voornamelijk ingezet als koerier van de verzetgroepering waarvan ze actief waren. Dit gegeven is niet verwonderlijk doordat de rol van de vrouwen in het verzet vooral gericht was op deze koerierdiensten. Zij vielen immers minder op en de Duitsers lieten hun veelal ongemoeid. Ook te Brugge kregen de vrouwen dus de rol van koerier. Opvallend is wel het gegeven dat deze Brugse vrouwen duidelijk zijn gerekruteerd door naaste familieleden.

leeftijd

Als we onderstaande grafiek naderbij bekijken zien we duidelijk dat de grootste leeftijdscategorieën bij de mannen onder de dertig jaar zijn. De twee grootste groepen behoren immers tot de leeftijdscategorie van de twintigers. Dit resultaat komt ongeveer overeen met wat Laplasse aantoonde in zijn studie over Veurne, namelijk 68% van de verzetslui is jonger dan dertig jaar ¹⁹⁴.

Met deze grafiek komt dus duidelijk aan het licht dat er veel jongeren zich hebben ingezet in het Brugse verzet. Net zoals de oudere mannen kregen velen van hen immers te maken met de verplichte tewerkstelling. Dit was één van de hoofdredenen om zich in te zetten. Velen deden dit bij de Vuurcadetten, de

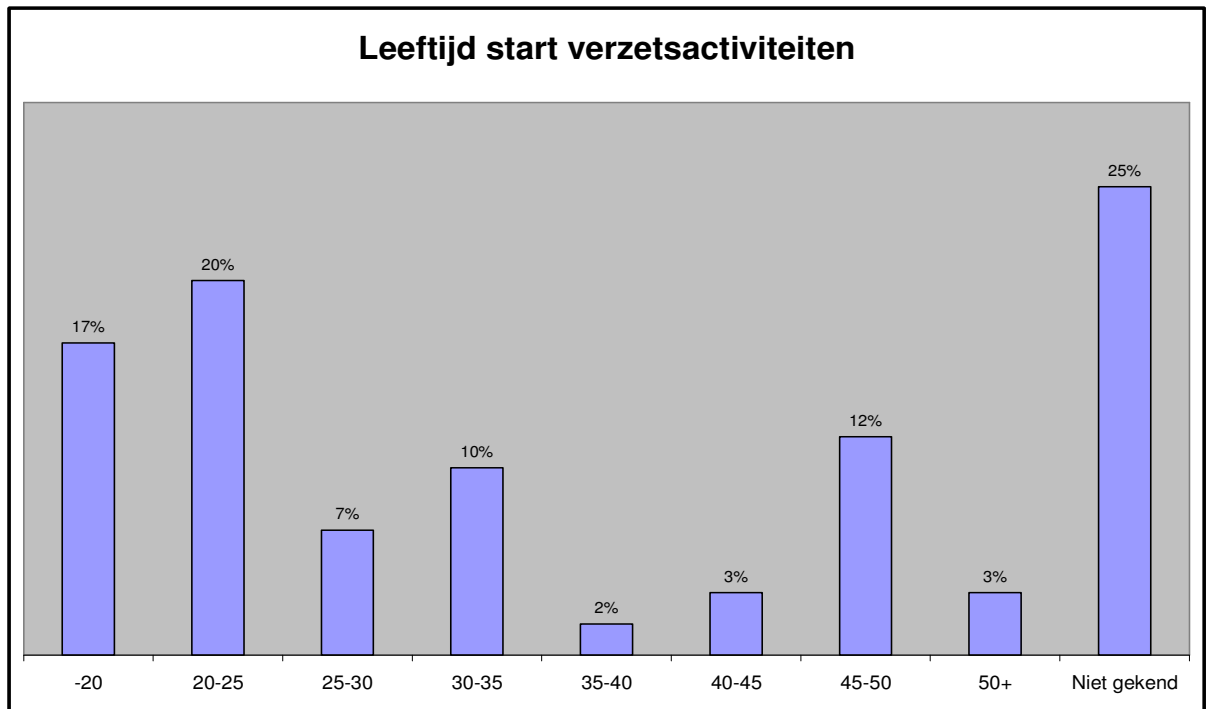
191 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 256-257.

192 LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, blz. 217.

193 VAN HULLE, F., Blankenberge, een Vlaamse kuststad in de tweede wereldoorlog. Een prosopografische analyse van het verzet. 2001-2002, Gent, verhandeling UGent, blz. 105-121.

194 LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, blz. 218.

RVJ, ook al waren deze geen verzetsorganisaties, en het O.F. Bij deze laatste werd er dan ook actief gerekruteerd in jongerenmilieus. Daarbij verwijzen we naar Mathieu Hinoul en zijn rol bij het O.F.

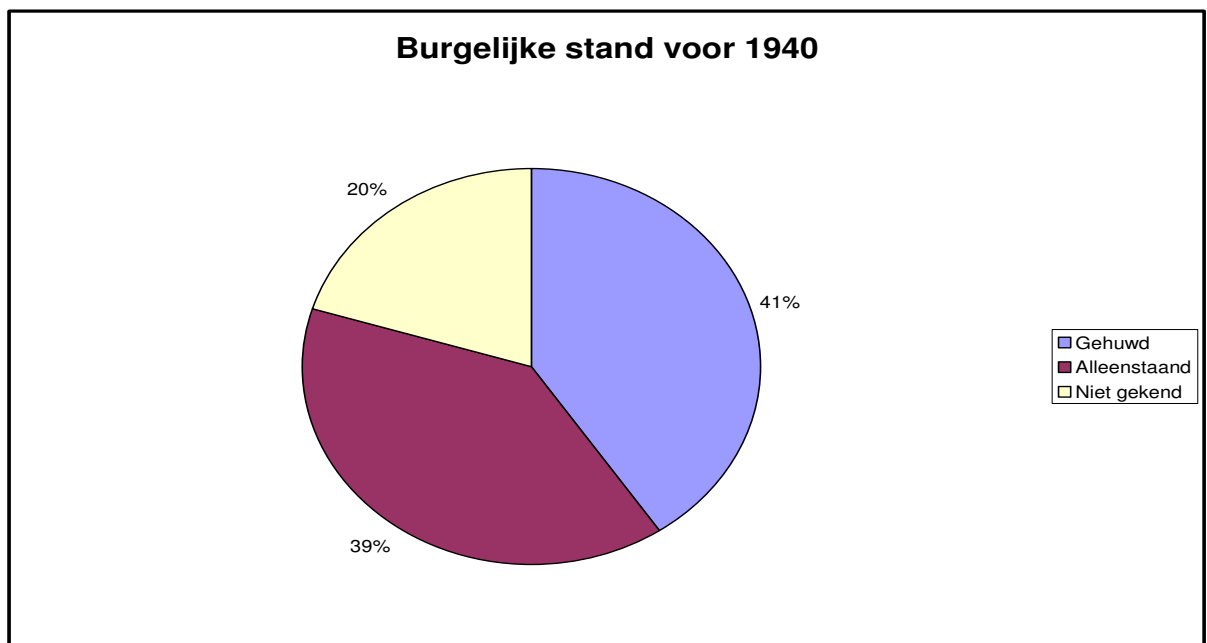
Bij de twee jongerenbeweging, de Vuurcadetten en de RVJ, komt natuurlijk de vraag waarom ze zich hebben ingezet in het verzet. Deze groepen waren immers bewegingen die niets te maken hadden met het verzet en bestonden al lang voor de oorlog begon. Wat betreft de Vuurcadetten zijn we al eerder op deze problematiek ingegaan in het hoofdstuk met betrekking tot de Vuurkruisers. Daar hebben we geconcludeerd dat hun deelname vooral te wijten was aan hun opvoeding die ze kregen als kinderen van Vuurkruisers. Dit waren immers oud-strijders die sterk patriottisch ingesteld waren en dus alles deden voor hun land.

Met betrekking tot de RVJ, verklaart de naam al veel. De 'R' staat voor 'Revolutionair'. Deze linkse groepering was totaal gekant tegen het gedachtegoed van de nazi's en de Nieuwe Orde. En jongeren staan nu eenmaal

gekend als impulsief en met een grote drang naar rechtvaardigheid, waardoor het niet verwonderlijk is dat zij zich meteen inzetten in de strijd tegen dit gedachtegoed. Dit gebeurde vooral door middel van sabotage en uitdelen van sluikpers. Deze verklaring gaat eveneens op voor het O.F. doordat ook dit gekend stond als een linkse groepering.

Burgerlijke Stand

Bij de volgende grafieken met betrekking tot de burgerlijke stand van onze verzetsgroep worden we weer geconfronteerd met het probleem dat er een grote groep verzetslui is waarvan we de burgerlijke stand niet hebben kunnen achterhalen. Dit zal echter niet voor problemen zorgen in de analyse van het dodenaantal in onze groep. Dit gegeven wordt immers altijd duidelijk vermeld in de erkenningdossiers. Maar voor we op het dodenaantal focussen zullen we de status van onze mannen en enkele vrouwen van naderbij bekijken.

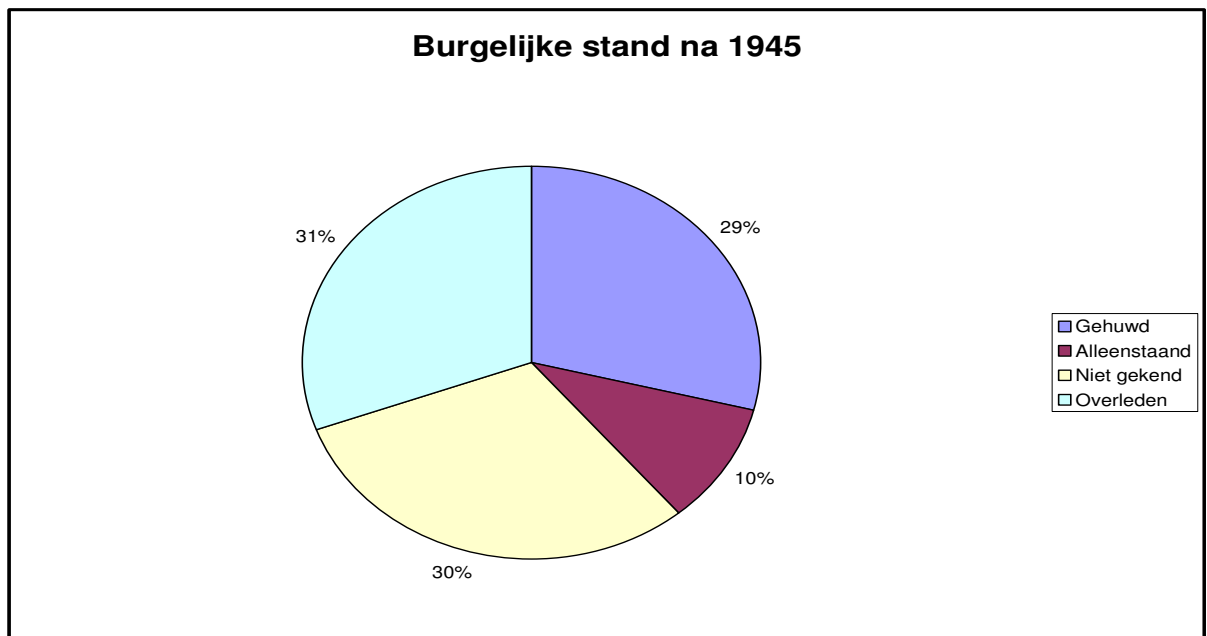

We kunnen uit bovenstaande grafiek afleiden dat de groep mannen die getrouwd waren en de groep die alleenstaand waren ongeveer even groot zijn.

De grote groep alleenstaanden kunnen we verklaren door het grote aantal jongeren die in het verzet zitten. Ook weer is dit resultaat te vergelijken met de situatie te Veurne, daar was immers 58% van de verzetslieden vrijgezel, een kleine meerderheid dus ¹⁹⁵.

De groep gehuwde mannen telt 41%. Wat een vrij groot percentage is. Ondanks het feit dat deze mannen veelal vrouw en kinderen hadden gingen zij toch deelnemen aan verscheidene verzetsactiviteiten.

De reden hiervoor kunnen we voor een deel vinden in de verplichte tewerkstelling waarmee veel mannen zich mee geconfronteerd zagen. Toch was dit grotendeels een probleem waarmee de jongeren zich mee geconfronteerd zagen. Bij de getrouwde mannen speelt gedeeltelijk de vrees om hun sociale positie te verliezen mee in hun keuze om het verzet actief te steunen. Maar het was vooral de angst om hun vrijheid voorgoed te verliezen waardoor velen zich gingen inzetten, zowel de jongere als de oudere mannen.

¹⁹⁵ LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, blz. 221.

Zoals eerder vermeld is 31% van onze groep tijdens de oorlog gestorven, allemaal als gevolg van een verzetsdaad. Drie op tien lieten dus hun leven tijdens de oorlog in de Brugse regio. Dit is een hoog aantal want volgens Fabrice Maerten ¹⁹⁶ vond er één op tien verzetslieden de dood tijdens of door het beoefenen van een verzetsactiviteit in België. Voor 1941 was dit minder dan 5%, na 1944 vervijfvoudigde dit aantal dit volgens hem.

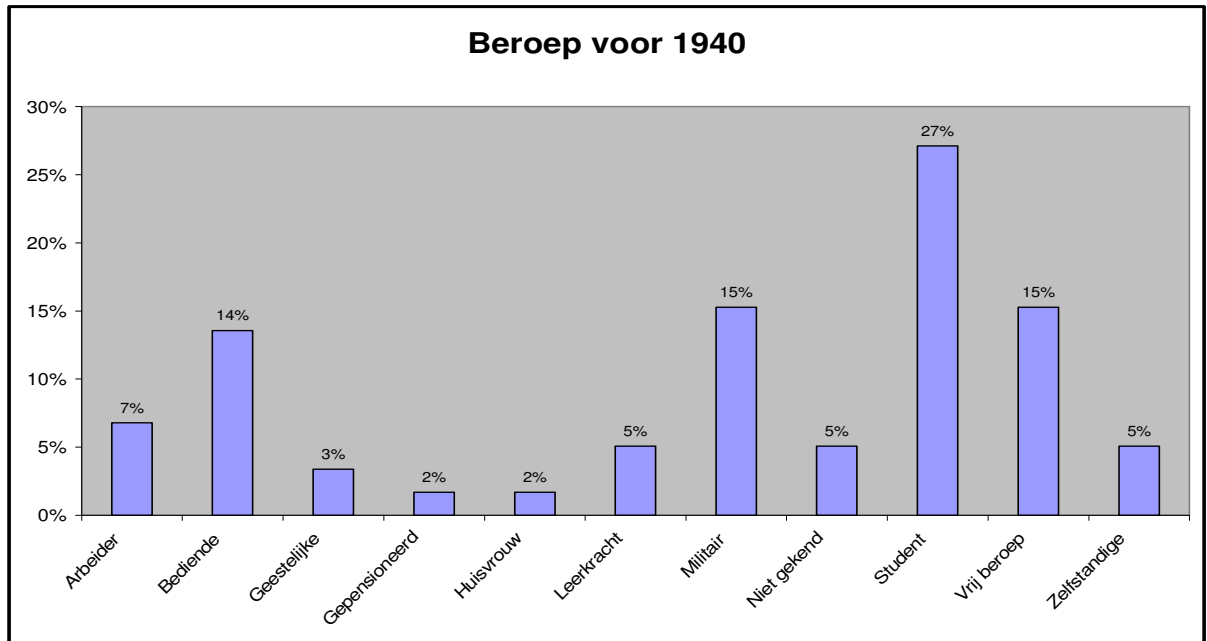
Dit hoge cijfer te Brugge kunnen we deels verklaren doordat er een aantal groepen in de Brugse regio waren die zwaar te maken kregen met verklikking en represailles van de bezetters. Zoals de hoger vermelde groep uit Varsenare onder de leiding van Pullinckx. De gehele groep werd immers gearresteerd en allemaal vonden ze de dood in Duitse kampen. Dergelijke verliezen zorgen er nu eenmaal voor dat het gemiddelde de hoogte inspringt. Duidelijk is dus dat deelname aan het verzet een risicovolle activiteit was door de zware repressie gevoerd door de Duitsers, vooral na 1944.

Beroep

Het feit dat de jongeren goed vertegenwoordigd waren in het verzet komt duidelijk naar voor in onderstaande grafiek, niet minder dan 27% was immers student.

Tijdens de oorlog verandert dit echter doordat velen stopten met hun studies, al dan niet omdat ze klaar waren met hun opleiding. Hierdoor stijgt de groep arbeiders (van 7% naar 12%) sterk tijdens de oorlog en daalt het aantal studenten (van 27% naar 10%). Andere verzetslui waren vooral bedienden (14%) of mensen met een vrij beroep (15%). Onder deze laatste catalogeren we ook politici of journalisten. Het zijn vooral de adel die tot deze groep behoren.

¹⁹⁶ VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 218.

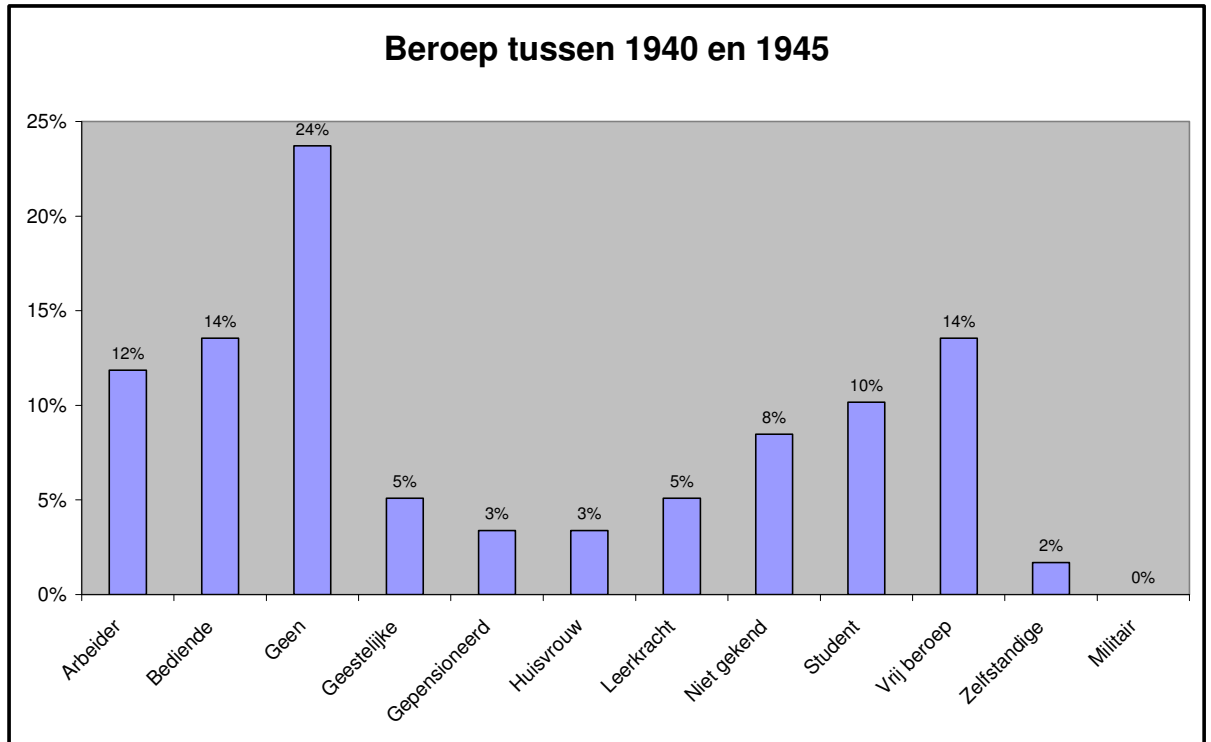

Bovendien zijn ook de militairen met 15% goed vertegenwoordigd in het verzet. Dit komt waarschijnlijk door het feit dat het Belgische leger meteen ontbonden werd na de capitulatie waardoor deze mannen niets om handen hadden. Zij wilden nu eenmaal hun vaderland dienen en deden dit uiteindelijk door deel te nemen aan het verzet. Deze mannen vonden het meest hun gading in groepen als het Geheim Leger.

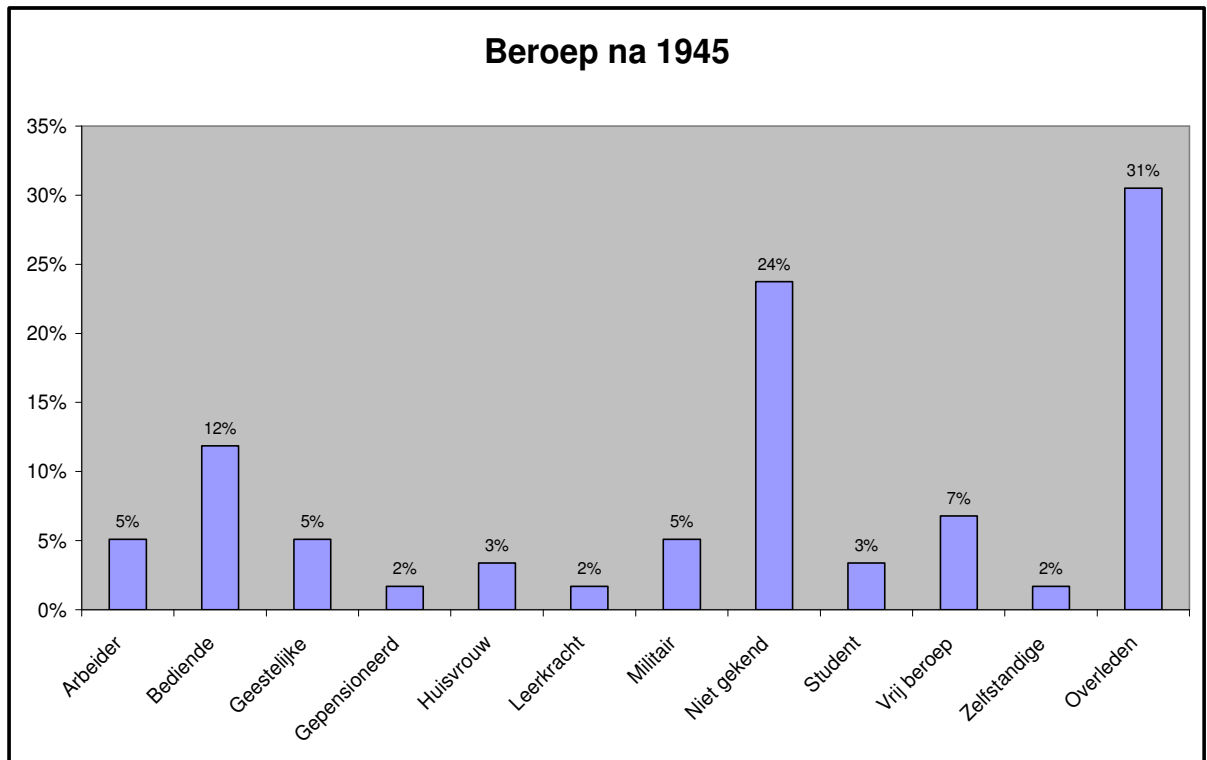
Dit gegeven is kunnen we duidelijk afleiden uit onderstaande grafiek. De groep militairen is volledig verdwenen en er is een nieuwe groep ontstaan, namelijk diegenen zonder beroep, de werklozen dus.

24% van de Brugse verzetslieden hadden dus geen beroep tijdens de oorlog want velen verloren hun werk als gevolg van de economische moeilijkheden. Dit is ook duidelijk te bemerken bij de zelfstandigen, wiens aantal daalt van 5% naar 2%. De andere beroepen als bediende, huisvrouw, enzovoort... blijven constant tijdens de oorlog. De oorlogsjaren hadden immers geen invloed op het feit dat vrouwen al dan niet meer of minder voor het bestaan als huisvrouw kozen. Hetzelfde geldt voor de bedienden, ook bij deze groep heeft de oorlog

veel minder invloed gekend doordat men immers bedienden bleef nodig hebben om alle administratie te verwerken die werd geëist door de Duitsers.

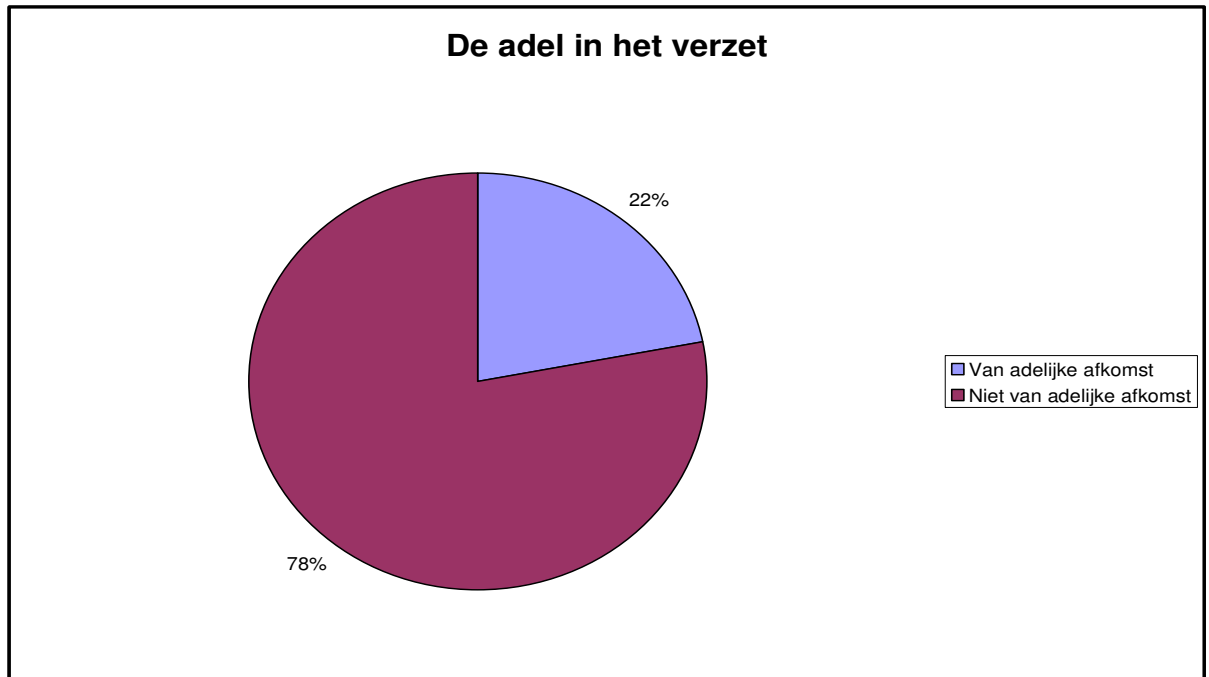
Na de oorlog is de schade groot onder de lieden doordat er velen gestorven zijn. De studenten zijn nog meer gedaald in aantal doordat velen tegen het einde van de oorlog afgestudeerd waren. Dit was dus ook een natuurlijk gevolg van het ouder worden. Deze daling is echter niet enkel het geval bij de studenten, ook de andere beroepsklassen kenden een sterke daling. Dit is een mogelijk gevolg van de economische malaise die ontstaat na de bevrijding van België.

We mogen dus besluiten dat de oorlogsjaren een zware invloed kenden op de werkgelegenheid van de mensen. Over het economische aspect zullen we uitgebreider spreken in het volgende deel met betrekking tot Brugge na de oorlogsjaren.

Adel

De adel is een maatschappelijke groepering die zich graag durft terug te plooiën op de eigen rangen. In het Brugse verzet echter is dit echter allesbehalve zo. Dit bewijst het voorbeeld van Pierre Van Outryve d'Ydewalle. Deze man heeft zich in allerhande verenigingen ingezet om het leed van de mensen te verlichten tijdens de bezetting. Ook aan het verzet, onder andere in Clarence en het Geheim Leger, heeft hij een grote bijdrage geleverd.

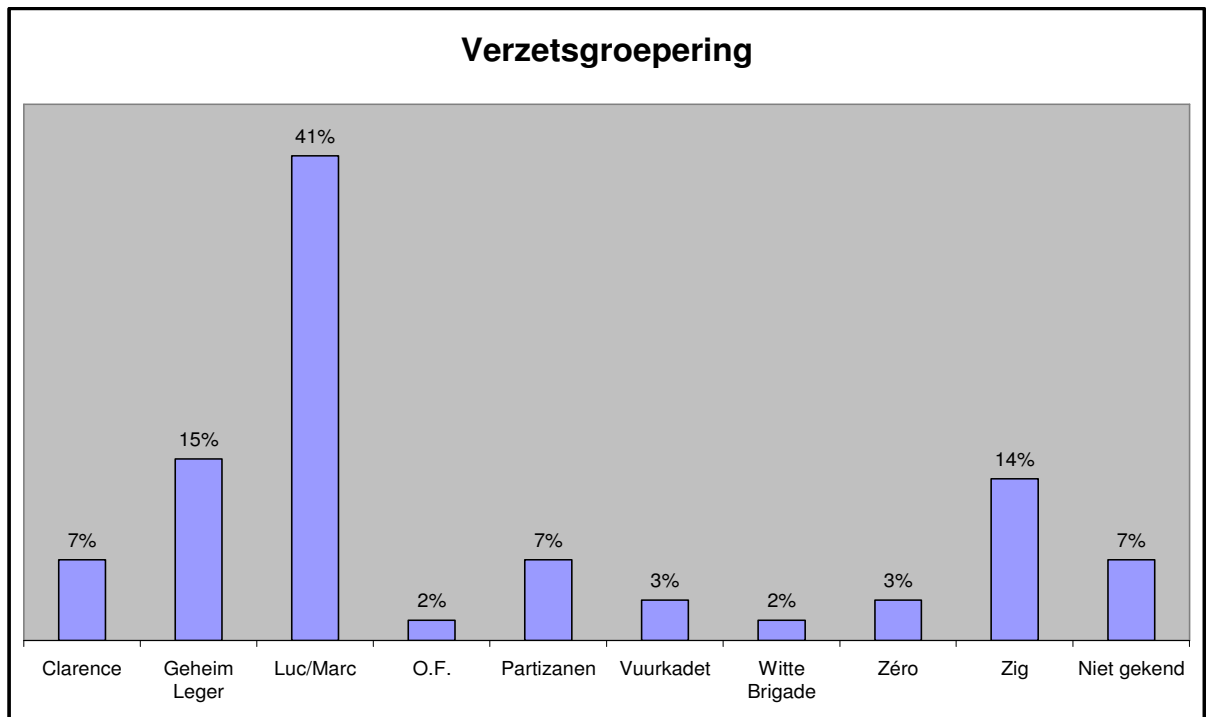

We mogen de rol van de adel in het Brugse verzet zeker niet onderschatten. Ze hebben niet enkel hun kastelen ter beschikking gesteld van de verzetsgroepen ondanks het feit dat ze te kampen hadden met vele opeisingen door de Duitsers. Hun positie was veelal gevaarlijk doordat ze goed in de gaten werden gehouden door de bezetters en toch onverschrokken meehielpen aan het verzet. Met hun 22% hebben ze, ondanks hun kleine maatschappelijke groep, een grote bijdrage geleverd. Voor verdere lectuur met betrekking tot de adel in het verzet, verwijzen we de lezer graag naar het werk van D'UDEKEM D'ACQZ, M.P., *'Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet.*

Verzetsgroepering

In het voorgaande hoofdstuk is al meteen duidelijk geworden dat de grootse groep die actief was in het verzet te Brugge, de groep van Luc/Marc was. Ze telde niet minder dan 41% van de Brugse verzetslieden onder haar rangen. Deze groepering was immers goed uitgebouwd en hield een actieve rekrutering. Hierdoor is het niet verwonderlijk dat ze vele lieden aan haar rangen kon toevoegen. Ook bestonden hun acties uit daden die door veel mensen kon

gesteld worden, in tegenstelling tot sabotage. Inlichtingen kon men immers overal inwinnen.

Toch was ook dit niet zonder gevaren. Men moest immers een sterk vertrouwen hebben in de mensen aan wie men de inlichtingen doorspeelde maar tevens voldoende wantrouwen om niet zomaar aan iedereen informatie door te spelen.

We moeten er ons van bewust blijven dat we vertrokken zijn vanuit de archieven van de inlichtingen- en actiediensten. Daardoor is het mogelijk dat er een verkeerd beeld naar voren komt over deze groep verzetslieden. In het deel over 'Criteria en afbakening' hebben we onze argumenten opgenoemd om te vertrekken vanuit deze archieven: er bestond al een vermoeden dat deze groep de meeste aanhangers kende en daardoor een representatiever beeld kon vormen over het sociale en maatschappelijke leven van de mensen

Het Geheim Leger telt dan weer 15% van de verzetslieden. Ook dit is een grote groepering in het Brugse verzet. Maar zoals al eerder vermeld in deze thesis, zijn er velen pas na juni 1944 tot deze groep toegetreden. Daarom kunnen we met recht zeggen dat de invloed van het Geheim Leger op het krijgsgebeuren van de geallieerden veel minder doorwoog dan deze van de inlichtingen- en actiediensten, waaronder niet enkel de groep Luc/Marc hoort, maar eveneens Clarence, Zig en Zéro. Ze telden samen immers een totaal van 65% van de verzetlieden. Wat dus een duidelijke meerderheid is.

Verloop

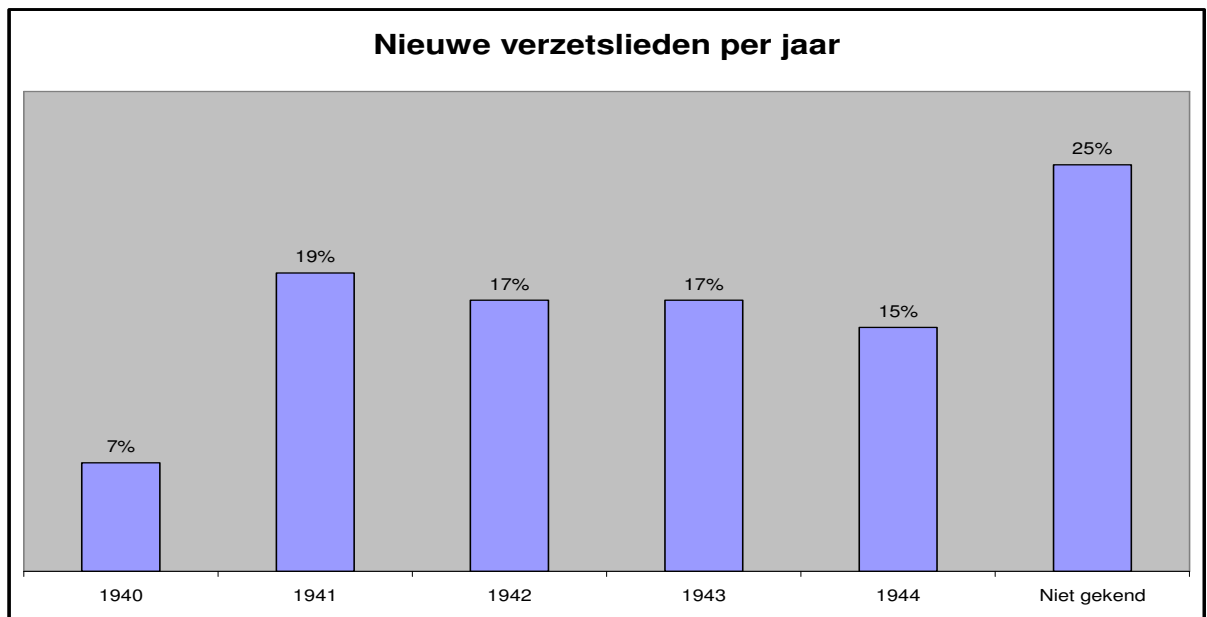
Bij de volgende grafiek valt op dat de Brugse verzetslieden niet de algemene trend van het nationale verzet volgden, namelijk dat de meeste lieden pas na juni 1944 tot het verzet toetraden.

De enorme aangroei vanaf deze datum had oorzaak erin dat, dankzij de landing in Normandië, de kansen keerden in het voordeel van de geallieerden. De mensen waren er nu sterk van overtuigd dat de oorlog gauw ten einde zou zijn. We moeten ook rekening mee houden dat het Geheim Leger in deze prosopografie weinig aan bod is gekomen. En het is juist deze groepering die een sterke stijging kent na juni 1944.

Ook de *boom* van het jaar 1942, is niet merkbaar in onderstaande grafiek. Opvallend is wel dat de aangroei van deelnemers aan het verzet door de oorlogsjaren heen slecht heel lichtjes daalde, eigenlijk zelfs eerder constant bleef. De meeste lieden waren al actief in een groepering vanaf 1941, het jaar waarin vele verzetsgroepen het levenslicht zagen.

Dit gegeven is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat de leiders van het Brugse verzet actief deelnamen in de rekrutering waardoor ze al van in het begin een vaste kern van verzetsstrijders rond hen konden scharen. Verder komt dit waarschijnlijk ook doordat de leiders veel dichterbij de mensen stonden dan

andere. Velen van hen zijn immers pas laat in de oorlogsjaren gearresteerd zodat ze hun positie voor het overgrote deel konden handhaven tijdens de oorlog. Dit had tot gevolg dat ze meer vertrouwen kenden en daardoor veel meer mensen konden inlijven.

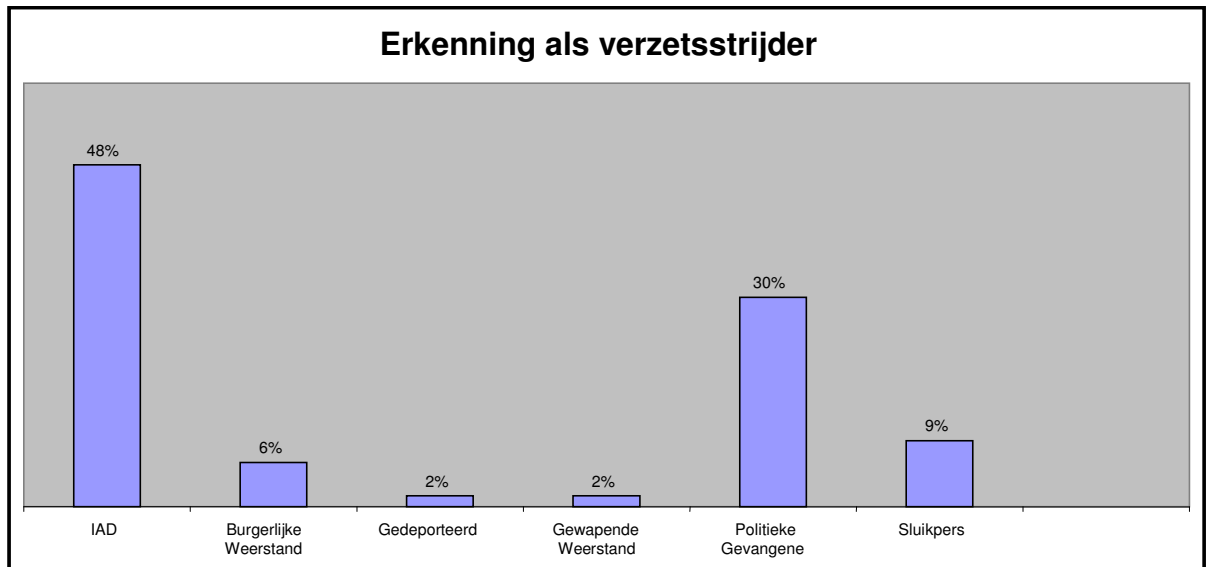
Men moet evenwel rekening houden met het gegeven dat het verzet te Brugge niet zo was uitgebouwd zoals in andere steden en provincies. Het verzet te Brugge is dus eerder kleinschalig van aard. Waardoor het dus veel gemakkelijker was voor de leiders om persoonlijke contacten te leggen met hun leden.

Erkenning

Door de bespreking van de eerdere grafiek betreffende de verzetsgroepering met de meeste aanhang is de uitslag van volgende grafiek dan ook niet verwonderlijk.

48% van de strijders is namelijk erkend voor deelname aan een inlichtingen- en actiedienst. Een andere groep met veel erkenningen is deze van de politieke gevangenen, namelijk 30%. In deze groep zitten er veel leden vanuit het

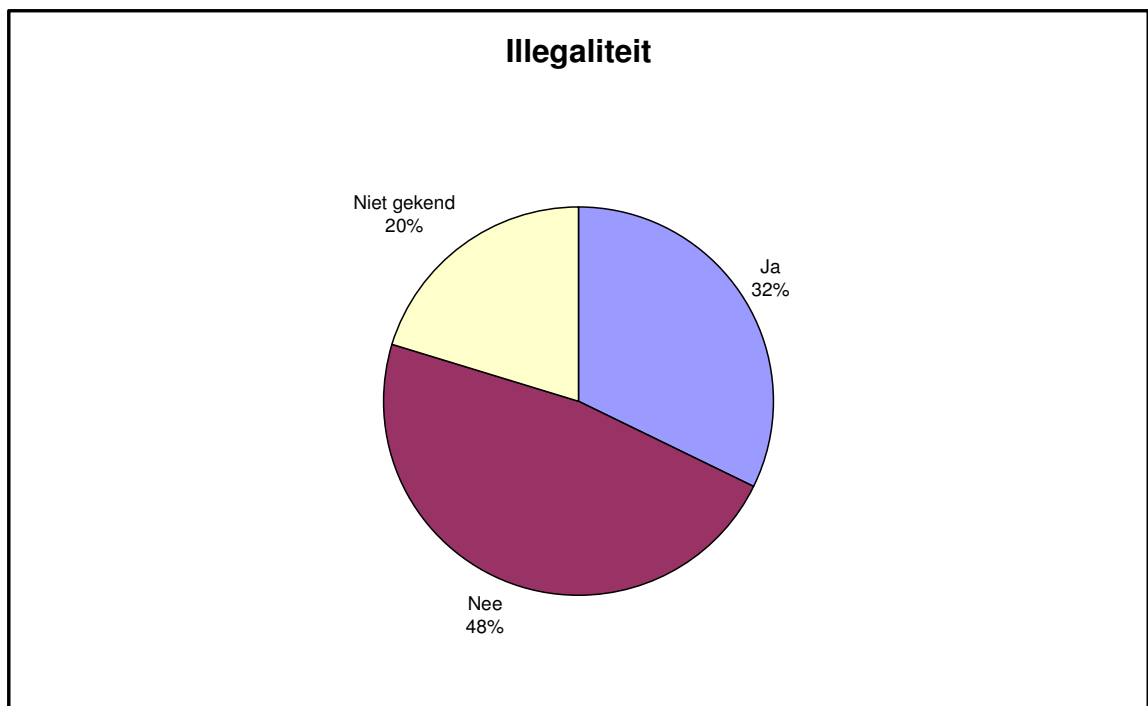
Geheim Leger. Maar ook ontzettend veel anderen die zijn opgepakt doordat ze wapens in hun bezit hadden of andere documenten die tegen hen spraken.

Er zijn echter weinig verzetslieden erkend voor de gewapende weerstand, grotendeels komt dit doordat vele leden van het Geheim Leger werden gearresteerd en veroordeeld zijn als politiek gevangene en daardoor eerder dit statuut verkregen. Vooral te Brugge was dit geval omdat één van de criteria om erkend te worden als gewapende weerstander was dat je voor vier juni 1944 lid was van deze organisatie. Het merendeel van deze groep is pas na juni 1944 tot een gewapende verzetsgroepering togetreden waardoor ze uit de boot vielen voor een dergelijke erkenning. Daarbij komt nog eens het voorval uit Varsenare waarbij de gehele groep gearresteerd werd vooraleer ze ook maar iets konden verwezenlijken. Dit zorgt er dus voor dat de gewapende weerstand te Brugge een slechts kleine groep erkende had.

Illegaliteit

Met betrekking tot de illegaliteit komt duidelijk naar voren dat de meeste van de bestudeerde verzetsstrijders niet moesten onderduiken.

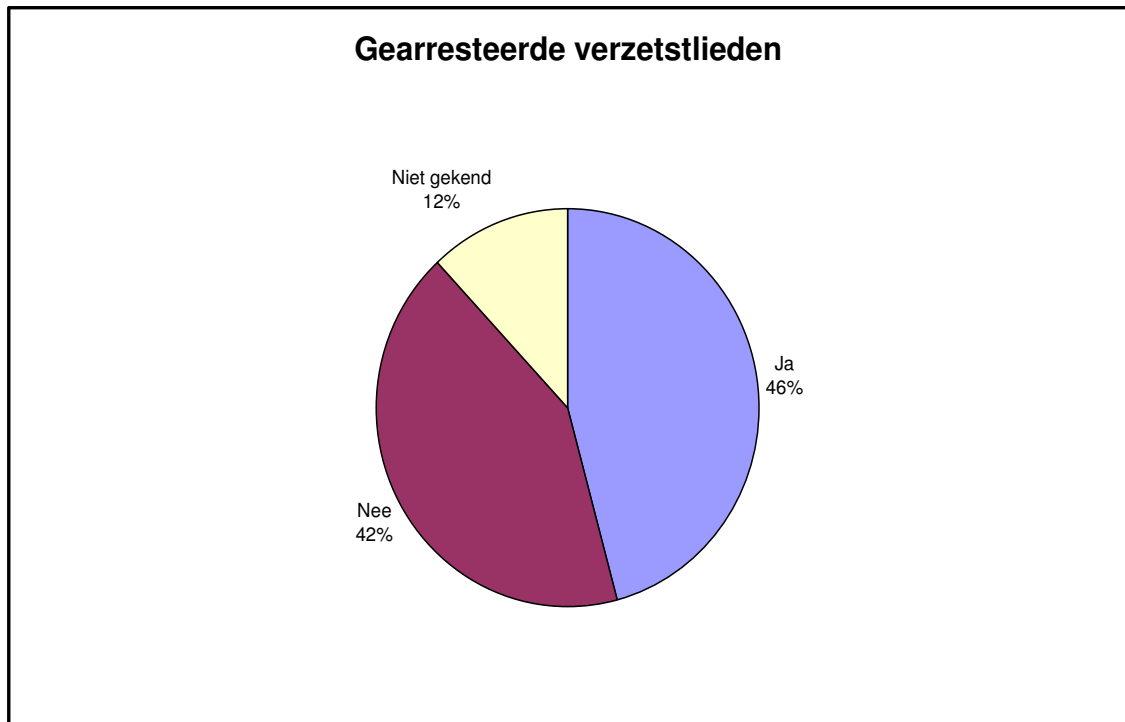

Toch was één op drie genoodzaakt dit wel te doen om zo te ontsnappen aan de Duitsers. De reden hiervoor is hoofdzakelijk te vinden in het feit dat de Duitsers actief op zoek waren naar mannen die konden werken in Duitsland. Meer en meer begonnen de inwoners van Brugge echter te snappen dat dit een risicovolle onderneming was en ze weigerden dan ook om massaal in te gaan op deze Duitse oproep. De mannen zagen zich dus genoodzaakt om onder te duiken.

Dit was echter geen reden om bij te pakken neer te zitten. Men bleef immers actief in het verzet en velen hebben een grote rol kunnen spelen ondanks dat ze ondergedoken waren.

Arrestaties en gevangenschap

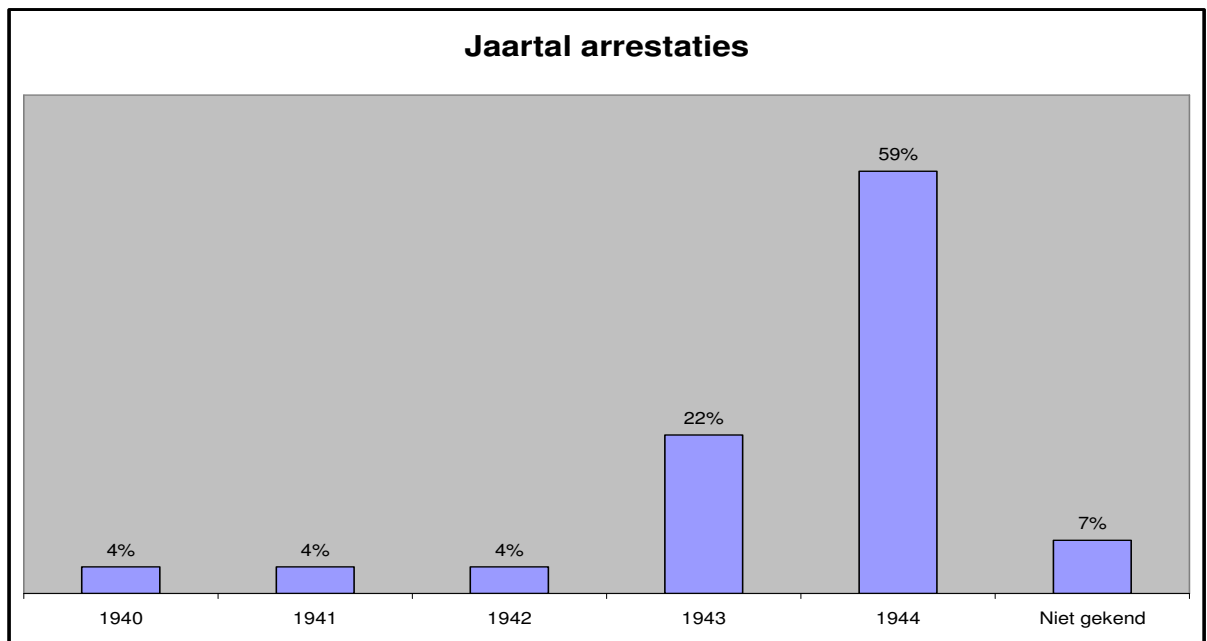
Bij de volgende grafieken zullen we dieper ingaan op het verloop en het aantal van de arrestaties en de gevangenneming. Hierin willen we vooral bekijken hoe groot de kans was indien je gearresteerd werd je dan ook vervoerd werd naar een gevangenis, al dan niet in het buitenland.

Zoals men kan zien is het percentage met 46% gearresteerde verzetslieden hoog. Toch moeten we ook wederom rekening houden met diegenen waarvan we niet hebben kunnen achterhalen of ze al dan niet gearresteerd zijn geweest. Evenwel is de kans groter dat uit deze groep het merendeel van de lieden niet zijn gearresteerd. Dit gegeven wordt meestal duidelijk werd vermeld in de erkenningdossiers.

Uit dit cijfer mogen we concluderen dat, met een kans van één op vijf, het risico zeer groot was dat verzetslieden in contact kwamen met de GFP. Dit stemt

ongeveer overeen met wat Fabrice Maerten ¹⁹⁷ aangeeft. Hij spreekt van een kans van één op vier. Opnieuw kunnen we dit gegeven toeschrijven aan het feit dat Duitsers meer en meer actief zoeken gingen naar onderduikers, werkweigeraars en verzetslieden.

In bovenstaande grafiek is meteen duidelijk dat de repressie die de Duitsers opvoerden tegen het einde van de bezetting zijn vruchten afwierp. Niet minder dan 59% van de arrestatie vonden plaats in 1944. Ook te Blankenberge was een dergelijk hoog cijfer te bemerken, namelijk 50% ¹⁹⁸.

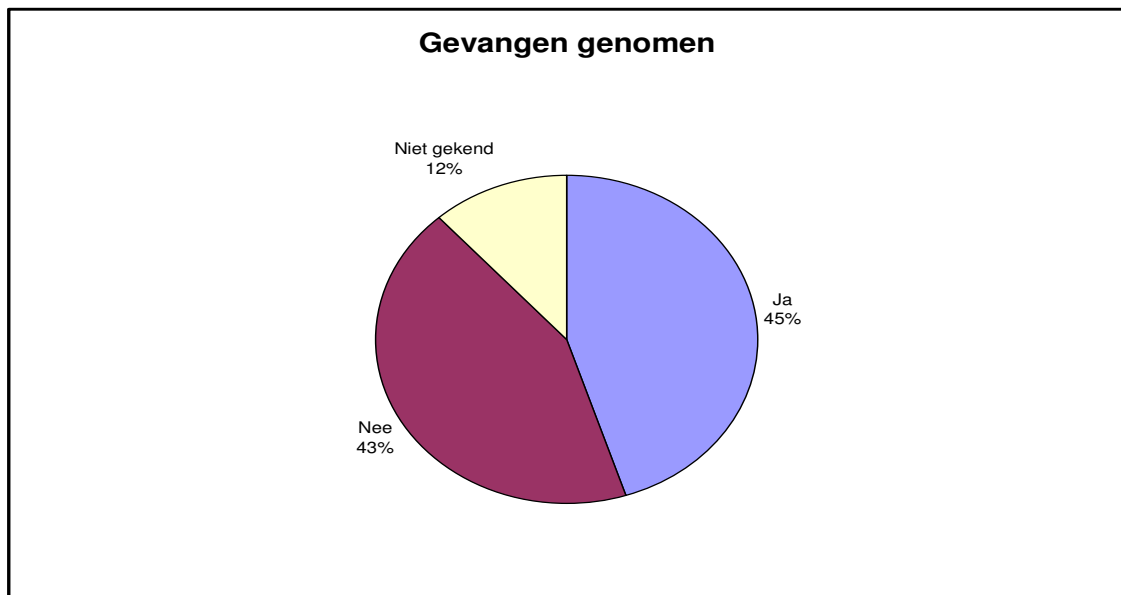
De eerste jaren van de bezetting waren daarentegen veiliger voor de verzetslieden om hun acties te voeren. Ook moet er hier weer genuanceerd worden doordat in de beginjaren er veel minder overgegaan werd tot directe sabotage. Niet alleen doordat er veel minder volk te vinden was voor dergelijke acties, maar ook doordat men niet het aangepaste materiaal tot zijn beschikking

197 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 218.

198 VAN HULLE, F., Blankenberge, een Vlaamse kuststad in de tweede wereldoorlog. Een prosopografische analyse van het verzet. 2001-2002, Gent, verhandeling UGent, blz. 105-121.

kreeg om dergelijke acties uit te voeren. Actieve sabotage lokte dan ook hardere repressie uit bij de bezetters waardoor er dan weer meer slachtoffers vielen aan de kant van de verzetslieden.

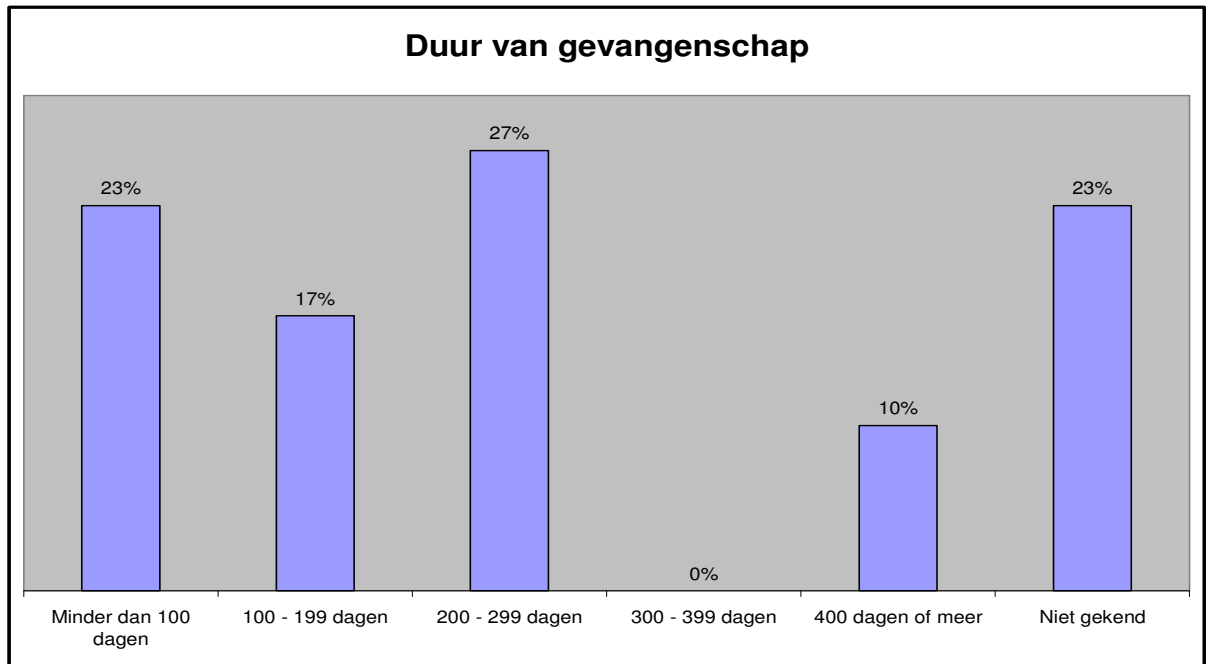
Om dieper in te gaan op de vraag gesteld hebben in het begin van deze paragraaf, hoe groot de kans was indien je gearresteerd werd, dat je ook gevangen genomen werd. We kunnen bij het bekijken van de volgende grafiek meteen de conclusie trekken dat deze kans ontzettend hoog was.

45% van de verzetslieden werden immers gevangen genomen, dus slechts één procent minder dan het aantal gearresteerden. Het zag er dus niet goed uit voor het Brugse verzet in de laatste oorlogsjaren want de kans was ontzettend groot dat je dan ook effectief in een kamp of gevangenis geplaatst werd.

Als we de duur van hun gevangenschap aan een nader onderzoek onderwerpen, kunnen we meteen constateren uit onderstaande grafiek dat de meesten van hen minder dan 299 dagen gevangen zijn geweest. Dit is een natuurlijk gevolg van het feit dat de meeste lieden vooral vanaf 1943 werden

gearresteerd en dat ze in 1945 bevrijd werden door de geallieerden. Ook het gegeven dat velen pas na juni 1944 werden gevangen genomen door de Duitsers is duidelijk merkbaar in onderstaande grafiek. 23% van onze onderzochte groep heeft immers minder dan honderd dagen vast gezeten in één of ander kamp.

De kans was dus ontzettend hoog dat je in het Brugse verzet gevangen werd genomen door de bezetters, maar al bij al viel de duur van de straf nog mee dankzij de bevrijding in het jaar 1945. Echter mogen we niet vergeten dat nog altijd 33% van de Brugse verzetsstrijders een jaar en langer vast zaten in de gevangenis of kamp. Wat dan weer nefast was voor hun overlevingskansen.

Nu we een beter zicht hebben gekregen op de functionering van het verzet in deze regio, mogen we besluiten dat de oorlog van grote invloed was op het dagelijkse leven van diegene die zich inzette in het Brugse verzet. Niet enkel werden ze door de oorlog in een positie geplaatst waarin ze bewust de keuze moesten maken om al dan niet aan het verzet deel te nemen. Als ze verkozen

deel uit te maken van verzetsgroeperingen moesten ze grote risico's lopen. De kans op arrestatie was vrij hoog, en op die arrestatie volgde heel vaak een deportatie naar Duitsland met een grote kans om daar te sterven. Deelname aan het verzet was duidelijk een ontzettend risicovolle onderneming in de Brugse regio.

Waren de verzetslieden zich hiervan bewust? Natuurlijk mag men aannemen dat men wist dat deelname enige risico inhield, zoals gevat te worden door de Duitsers en hierbij het leven te laten. We mogen dan ook van ware moed spreken om zich zo in te zetten voor een doel waarvan velen de slaagkans niet zagen.

Gelukkig bleken deze laatsten het fout te hebben. Want dankzij de komst van de geallieerden werd de bevrijding uiteindelijk een feit.

3. De situatie te Brugge na de tweede wereldoorlog

3.1 De bevrijding

De lang verwachte landing in Normandië vond uiteindelijk plaats op 6 juni 1944 (D-day). De Duitsers verwachtten een dergelijke landing al in 1943 doordat via verschillende lekken en bekentenissen na aanhoudingen foute informatie doorgespeeld werd. Dit werd met opzet gedaan om zo de bezetters op een verkeerd spoor te zetten, er was dus sprake van doelbewuste desinformatie in opdracht van de Britten.

De Belgische grens werd uiteindelijk door de geallieerden overschreden in de buurt van Chimay tijdens de ochtend van twee september 1944¹⁹⁹. De kust werd pas later bevrijd door het Canadese leger doordat de Duitsers deze streek sterk verdedigden. Dit gebied was immers van groot belang, zowel voor hen als voor de geallieerden. Een zware strijd werd dan ook geleverd om dit gebied te behouden of in te winnen.

In de Brugse regio keek men vol spanning uit naar de komst van de geallieerden. Zo gebeurde het verschillende malen dat de mensen op straat kwamen omdat ze dachten dat de Canadezen eindelijk waren aangekomen. Zo ook op drie september, toen men vernam dat Brussel bevrijd was. Meteen werden de mensen uiteengedreven door de Duitsers. Ook de volgende dag waren er wederom problemen. Er ontstond een volkstoeloop op de Brugse Markt waar een aantal Bruggelingen trachtten een vlaggenmast neer te planten. Ook hier traden de Duitsers hardhandig op²⁰⁰.

199 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 267.

200 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterror. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 14.

Brugge moest duidelijk nog enige tijd geduld uitoefenen eer het bevrijd werd. Lang zou het niet meer duren want de geallieerden waren in aantocht. Op vier september kreeg men in de omgeving van Brugge uiteindelijk de eerste contacten met de Canadese troepen. Dit gebeurde te Zuidwege in Zedelgem, tien kilometer buiten het centrum van de stad Brugge.

Oud-burgemeester Van Hoestenberghé kwam dit alles te weten en trok dadelijk, samen met zijn stadsecretaris Delva, naar het *Kreiskommandantur*, waar ze de berichten konden bevestigen. Ook oorlogsburgemeester Jef Devroe kwam dit alles te ore en hij schreef onmiddellijk een brief naar Van Hoestenberghé met daarin de melding dat de *Kommandantur* de stad zou verlaten in de vroege uren en dat hijzelf het stadhuis al had ontruimd. Devroe had immers het plan opgevat om naar Lier te vluchten. Het bevel over de stad werd meteen overgedragen aan de militaire overheid en schepen Sam Devriendt werd waarnemend burgemeester ²⁰¹.

Te Brugge bleek alles rustig te verlopen, maar dit was slechts schijn. De weerstand probeerde hier en daar nog een aantal sabotagedaden door te voeren en enkelen gelukte dit. In de nacht van zes op zeven september saboteerden verzetslieden de spoorwegbrug aan het Waggelwater waardoor de trein met Duitsers in het kanaal Brugge-Oostende terecht kwam en het verkeer tussen Blankenberge en Knokke grondig verstoord werd. Maar buiten deze enkelingen werd er niet veel actie ondernomen doordat de stad nog altijd streng bewaakt werd door de bezetters ²⁰².

De geallieerden reden via de Aatrijksesteenweg en de Torhoutsesteenweg met hun Shermantanks in de richting van het centrum van Brugge. Ze hadden

201 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 22-23.

202 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterror. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 23-26.

ondertussen al verschillende dorpen, waaronder Torhout, bevrijd. Loppem en Oostkamp²⁰³ volgden en ook de abdij van Zevenkerke werd bevrijd. Meteen vestigden de Canadezen zich in deze gebouwen en konden contacten leggen met het Geheim Leger. Dezen konden hen informatie geven over de posities van de bezetters en mogelijke doorgangswegen om de stad te bereiken.

Zo trachtten de Canadezen Brugge te bereiken via de Heidelbergsstraat richting Sint-Kruis, maar aan de Smedepoort bleven ze steken door de plotse en hevige tegenstand van de Duitsers. Deze hadden zich achter het kanaal Brugge-Gent terug getrokken en organiseerden van daaruit de verdediging. Op de nacht van zeven en acht september werd hevige strijd geleverd ter hoogte van het kruispunt voor de Smedepoort. De Duitsers hadden hier immers een goed zicht op de situatie doordat ze zich op dit kruispunt hadden verschanst. Zo konden ze zowel de Gistelsesteenweg als de Torhoutsesteenweg, beiden belangrijke toegangswegen tot de stad, goed in het oog houden. Ook de groep Jérôme, een groep van het Geheim Leger was op dit kruispunt aanwezig. Zij hadden zich gevestigd in het hotel 'Pannenhuis' aan de Gistelsesteenweg met als doel de kazerne van de Vlaamse Wacht en de gebouwen van de GFP die in het centrum gelegen waren, te bezetten²⁰⁴.

Om elf uur de volgende dag begon er weer een gevecht tussen de geallieerden en de Duitsers, het duurde slechts een half uur maar voor enkele bewoners waren deze dertig minuten een ware hel doordat ze er middenin zaten²⁰⁵. Op dezelfde dag, maar aan de andere kant van Brugge, werd er om vier uur in de ochtend verscheidene krijgsverrichtingen uitgevoerd. Zo werden er verschillende bruggen aan de Ringvaart opgeblazen door de Duitsers, om zo de

203 MUSSCHOOT, D., België bevrijdt. Verteld door wie er toen bij was. 2004, Tielt, Lannoo, blz. 153.

204 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterror. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 30-32.

205 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 26-29.

toegang naar de stad te bemoeilijken. Dit zorgde voor veel schade aan de omliggende huizen en luidde eveneens de start van het beleg in dat enkele dagen zou duren.

De Canadezen gaven niet op en uiteindelijk trokken de sterk gedemoraliseerde Duitse soldaten zich op de nacht van elf op twaalf september terug en hergroepeerden zich in *Kampfgruppe*, waar ze als laatste daad de Gentpoort opbliezen. De enige brug die nog recht stond. De Canadezen konden nu eindelijk de stad binnentrekken via een noodbrug gemaakt door het Geheim Leger. Vandaag wordt deze de Buffelbrug of Canadabrug genoemd.

Van Hoestenbergh was ontzettend opgelucht dat hij op twaalf september eindelijk de Canadezen kon verwelkomen in het Brugse stadhuis: de stad was bevrijd²⁰⁶.

Toch bleef de spanning in de stad te snijden. Hier en daar begonnen de inwoners te plunderen, zoals in de Assebroekse ijsfabriek. Om de orde zo veel mogelijk te bewaren werd er uiteindelijk een avondklok ingesteld op 20u en was het eveneens verboden om met meer dan vijf mensen samen te komen²⁰⁷.

De enkele Duitsers die nog in de stad waren, pakte hun biezen en trokken weg. De meesten te voet, enkelingen konden auto's of fietsen confisqueren van de bevolking. Andere Duitsers, waaronder de SS trokken dan de stad terug binnen waar ze zich verschansten aan het kanaal Heist-Oostkerke, het Leopoldkanaal en het kanaal van Schipdonk waar ze hun gevreesde *Kampfgruppe* vestigden en hardnekkig tegenstand boden aan de geallieerden. Uiteindelijk moesten ook deze Duitsers de overwinning van de geallieerden aanvaarden en trokken ze zich zwaar ontmoedigd terug.

206 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterror. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 42.

207 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 25.

De Canadezen, de *Canuks* genoemd, waren dus verantwoordelijk voor de bevrijding van onze regio en van de kust. Ze behoorden tot de 21ste legergroep onder leiding van Montgomery en tot de vierde pantserdivisie en de tweede en derde infanteriedivisie van Generaal-majoor Foster. Zij wisten op acht september eveneens Oostende te verlossen uit de handen van de bezetters, waardoor eind september de kusthaven weer operationeel was. Dit was toch van enig belang doordat geen enkel schip naar Antwerpen kon varen omdat de Scheldemonding nog versperd werd door de Duitsers. De bevrijding van andere kuststeden volgde al gauw, Blankenberge werd bevrijd op elf september en Knokke-Heist op één november ²⁰⁸.

De Canadese kampplaatsen waren te Brugge gelegen aan de Aartrijksesteenweg en de Kuilputstraat en er was een noodvliegveld aangelegd in de Groenestraat ²⁰⁹ te Zedelgem. Overal werden de bevrijders ontzettend enthousiast onthaald en ze kenden vaak geen weerstand van de zich terugtrekkende Duitsers. Soms zorgden de feestelijkheden hier en daar voor enige vertraging ²¹⁰. De Canadezen werden meteen bij burgers ondergebracht en tevens besloten verschillende vrijwilligers, vooral mannen van het Geheim Leger, om Brugge te helpen bevrijdden en om de orde te bewaren in de reeds bevrijde gemeenten. Zo werd er eveneens een oproep gericht aan de vuurkruisers om samen te komen en hun taak als ordehandhaver op zich te nemen. Op deze oproep kwamen er zeventig vuurkruisers zich aanmelden voor de taak ²¹¹. Andere groeperingen werden ook opgeroepen om mee te komen helpen bij de orde handhaving, zoals de leden van het Geheim Leger. Anderen probeerden dan weer tevergeefs enige invloed te verkrijgen, zoals het O.F, maar

208 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 268-270.

209 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 94.

210 PAUWELS, J.R., De Canadezen en de bevrijding van België. 1944-1945. 2004, Berchem, EPO, blz. 15.

211 Privé-archief Rondas Jos.

hun pogingen liepen op niets uit. De ordehandhaving bleef gelukkig in grote mate in de handen van de politie en de rijkswacht maar toch konden zij niet verhinderen dat deze niet altijd even vlot verliep.

Brugge werd dus eindelijk bevrijd op twaalf september na de slag van Moerbrugge op zeven en acht september. Na de bevrijding barstte het feestgedruis los en bleef toch wel enkele dagen duren. De Bruggelingen verzamelden zich op de Brug en keken op naar burgemeester Van Hoestenbergh die op het balkon van het stadhuis verscheen ²¹². Hij had immers zijn functie opnieuw opgenomen en was van plan om de orde in zijn stad te bewaren.

Toch was het vaak onrustig want nog steeds probeerden enkele Duitsers verwoed de stad weer in handen te krijgen. Zo werden de sluizen opengezet met als gevolg dat het dorp Dudzele onderstroomde. Eveneens werd er nog veel geschoten langs het Boudewijnkanaal ²¹³. Maar uiteindelijk werden ook de laatste hardnekkige Duitsers verdreven en was het de tijd om de wonden te likken en te helen. Dat dit evenmin van een leien dakje liep bewijst de volkswroede die kort na de bevrijding ontstond en waar weinig middelen tegen bestand waren.

3.2 De repressie

De periode meteen na de bevrijding wordt de *'dolle septemberdagen'* genoemd. Er ontstond een machtsvacuüm doordat een definitieve benoeming van de burgemeester slechts kon gebeuren na de eerste gemeenteraadsverkiezingen. Deze zouden echter pas plaats vinden in november 1946 onder de regering

212 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 19.

213 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 40.

Huysmans. Hierdoor dachten sommige mensen dat ze vrij spel hadden en profiteerden van de situatie om wraak te nemen voor alle doorstane ellende tijdens de bezetting.

Ook te Brugge ontstond er een dergelijk machtsvacuüm doordat het oorlogsbestuur juist voor de bevrijding onderdook. Gelukkig hernam Van Hoestenbergh al snel zijn ambt om zo het gezag en de rust te herstellen. Ook het gouverneurschap ging over op een nieuwe kracht, de oorlogsgouverneur stierf immers op twaalf september 1944. Hierdoor kwam Pierre Van Outryve d'Yddewalle op deze post ²¹⁴.

Toch kon dit de uitingen van volkswroede ten opzichte van de collaborateurs niet verhinderen. Zo werden er in het Brugse al vlug verschillende 'zuiveringen' gehouden, zonder medeweten van de Belgische regering en het Brugse bestuur. 'Zwarten' en collaborateurs werden opgepakt, aan de hand van de verschillende lijsten die tijdens de bezetting waren opgesteld, onder andere door het Geheim Leger. Tijdens deze chaosdagen konden het verzet en de inwoners zo duizenden verdachten oppakken ²¹⁵. De verdachte vrouwen werden meegesleurd naar de Brugse Markt waar ze aan het vrijheidsstandbeeld van Jan Breydel en Pieter De Coninck werden kaalgeschoren ²¹⁶. De andere collaborateurs werden eerst naar de Rijksmiddelbare School gebracht, die gelegen was in de Boomgaardstraat, waarna ze naar Sint-Kruis werden overgebracht waar ze geïnterneerd werden ²¹⁷. Deze zuiveringswoede bleef duren tot mei 1945, toen uiteindelijk de regering het heft weer in eigen handen kon krijgen.

214 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 35.

215 Ibid. blz. 36.

216 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 48.

217 Voor de geschiedenis van het interneringskamp te Sint-Kruis verwijs ik de lezer graag naar deel 4a en b van de reeks geschreven betreffende Brugge door Ravyts en Rondas.

Niet enkel de collaborerende Belgen werden hardhandig aangepakt, ook de Duitsers werden meteen geïnterneerd indien ze in handen vielen van de bevolking. In het begin werden ze naar het Pandreitje gebracht, een 19de eeuwse gevangenis gelegen in het centrum van Brugge. Deze had slechts een capaciteit van ongeveer vijfhonderd man waardoor de gedetineerden vanaf 23 september overgebracht werden naar het interneringskamp te Sint-Kruis ²¹⁸.

Overal in België rees het probleem van plaatsgebrek voor internering. Het land kende immers voor de oorlog 'slechts' vierduizend gevangenen. Na de oorlog was dit door de repressie opgelopen tot 55 000 geïnterneerden. Hierdoor werden er verschillende interneringscentra vluchtig opgericht ²¹⁹.

Eveneens werd er een speciale commissie opgericht die zich ging bezig houden met de zuiveringen. Deze commissies werden vooral geleid door communistisch gezinde verzetslieden en waren sterk onpartijdig. Uiteindelijk werd er op 28 september een officiële Krijgsraad opgericht te Brugge die de gehele provincie moest bestrijken. Deze raad kreeg welgeteld 40 700 dossiers te onderzoeken. Tachtig procent van deze dossiers werd meteen geklasseerd en vele beschuldigen werden al vlug buiten vervolging gesteld ²²⁰. De krijgsraad veroordeelde in het jaar 1944 en 1945 tot 147 doodstraffen, in 1946 waren er dit nog maar 22 en in 1947 21. In totaal werden er dus 191 ter dood veroordelingen uitgesproken op een totaal van 4391 vonnissen. 17 doodvonnissen werden effectief uitgevoerd ²²¹. Al bij al viel de uitkomst van de Brugse volkswoede dus nog mee.

218 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 271.

219 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 280.

220 AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, blz. 49.

221 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 238.

Het verzet had niet enkel een rol in de repressie, velen van hen zorgden er immers ook voor dat de orde werd bewaard tijdens deze *'dolle dagen'*. Het Geheim Leger, vooraleer ze gedemobiliseerd werden, zorgde er bijvoorbeeld voor dat de vele energiestocks, als kolen en hout bewaakt werden zodat er geen misbruiken konden gebeuren. Verder besliste het bestuur dat de schuilkelders nog behouden moesten blijven en dat al het inkwartieringsmateriaal van de Duitsers moest ingeleverd worden. Indien men dit niet deed kon men na dertig september beschuldigd worden van diefstal ²²².

Het verzet verloor evenwel al vlug haar invloed door de grote verdeeldheid die ontstond bij de oplaaiende koningskwestie en kon zich niet handhaven in de naoorlogse politiek ²²³. Op initiatief van de regering die sinds acht september terug was in het land werd een demobilisatietactiek gevoerd. Deze was nodig om de verzetslui in de hand te kunnen houden. De demobilisatie hield in dat alle verzetgroepen hun wapens en materiaal moesten inleveren. Dit verliep echter ontzettend moeizaam. Uiteindelijk ontving eerste minister Pierlot in oktober een telegram van generaal Eisenhower met de mededeling dat het Belgische verzet meteen moest worden gedemobiliseerd ²²⁴. Deze taak werd in handen gelegd van generaal-majoor Erskine en hij kon ervoor zorgen dat de maatregelen streng werden nageleefd.

Op één november kwam er het besluit om de demobilisatie van het verzet te regelen met geallieerde hulp. Zo kwamen er verschillende plakaten in de steden te hangen waarop duidelijk werd gemaakt dat tegen negentien november alle wapens en uniformen moest ingeleverd worden bij de rijkswacht. Het Geheim Leger werd hierdoor vlug ontwapend. Het O.F. en de

222 RAVYTS, K., RONDAS, J., *Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad*. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 39.

223 BOECKX, B., e.a., *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*. 2004, AMSAB-ISG, blz. 18-19.

224 VANDENWIJNGAERT, e.a., *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 275-278.

Partizanen daarentegen bleven ontzettend moeilijk doen ²²⁵. Deze groepen wilden immers in het reguliere leger opgenomen worden en tevens mee regeren in de nieuwe naoorlogse regering. Het O.F. organiseerde een aantal betogingen te Brugge en te Brussel ²²⁶. Zoals op 25 november, waarbij betogers het politiekordon rond de neutrale zone in de Wetstraat konden doorbreken ²²⁷.

Toen eindelijk na de *'dolle septemberdagen'* de rust min of meer hersteld was in de stad Brugge, konden de gemeenteraadsleden samen met Van Hoestenberghé beginnen aan de heropbouw van de stad, zowel op politiek, als op maatschappelijk en economisch vlak. Opnieuw werd dit een werk van lange adem dat niet altijd even vlot verliep.

3.3 Gevolgen voor de politieke stabiliteit

Meteen na de bevrijding werd er, van zodra Van Hoestenberghé weer op post zat, een einde gemaakt aan de entiteit 'Groot Brugge'. De wens van ieder was immers om weer spontaan het gezag op te nemen in de stad zoals het voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog was. Dit werd echter niet toegestaan door de Belgische regering, zij vonden immers dat er eerst wettelijke verkiezingen moesten komen opdat het gezag in de provincies weer hersteld kon worden ²²⁸.

Brugge bleef echter niet bij de pakken zitten en organiseerde meteen na de bevrijding al een eerste zitting van het College van Burgemeester en zijn Schepenen. Dit gebeurde op 22 september 1944 om 16u. In deze vergadering

225 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 117.

226 Ibid. blz. 125.

227 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 279.

228 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 37.

werd de kwestie besproken betreffende 'Groot Brugge' en ook het lot van de vele oorlogschepenen die lid waren van het VNV. Lang moest men echter niet discussiëren over het lot van deze mannen. Vlug was men overeengekomen dat ze meteen geschorst moesten worden. Zo moesten schepenen als De Vriendt, Legein en Beyne hun biezen pakken ²²⁹.

De eerste gemeenteraadszitting werd op dertig september 1944 gehouden in de raadszaal langs de Reie. Eén van de grootste zorgen van het Brugse bestuur was de rust en de kalmte trachten te bewaren. Zo stelde de gemeenteraad vanaf negen november, naast de avondklok eveneens een politie-uur in zodat men de soldaten, die nog in de stad verbleven, in toom konden houden. Dit politie-uur ging in om 21u30 en duurde tot vijf uur in de ochtend. Ook de herbergen kenden dergelijke strikte openingsuren, namelijk van 10u tot 14u en van 17u tot 22u ²³⁰. Deze regelingen waren noodzakelijk om de openbare dronkenschap en de daarmee gepaard gaande ruzies en rellen, die vooral heersten onder de geallieerde soldaten, tot een minimum te beperken.

Zoals eerder vermeld verloor het verzet na de bevrijding hun invloed op het maatschappelijke en politieke leven. Mede door de oploeiende koningskwestie die er voor zorgde dat er een grote verdeeldheid ontstond bij de Belgische bevolking. De regering weigerde immers de koning te laten terugkeren in het land, nadat deze daags na D-day als krijgsgevangene was weggevoerd naar Duitsland. Daarom stelde de regering op twintig september 1944 een prinselijke regent aan in de persoon van prins Karel ²³¹.

Ook de demobilisatiepolitiek had tot gevolg dat de verzetslieden hun politieke aspiraties moesten opbergen. Te Brugge echter was een dergelijke aspiraties

229 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 41.

230 Ibid. blz. 52.

231 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 283-284.

nauwelijks te bemerken onder de verzetslieden. Hoewel aan de demobilisatie niet meteen gehoor gegeven werd waren de Brugse groeperingen op de gestelde datum wapen- en uniformvrij. Van grote problemen was er dus geen sprake in deze regio.

Uiteindelijk werden er nationale verkiezingen gehouden op zeventien februari 1946. Deze konden echter geen oplossingen bieden voor de vele problemen die na de bezetting ontstonden. Zo kwamen er in een tijdspanne van 25 maanden vijf regeringen aan de macht ²³². Er was dus sprake van politieke chaos op nationaal vlak.

Op regionaal vlak viel dit allemaal nogal mee. Gemeentelijke verkiezingen werden immers al veel eerder gehouden, meer bepaald op 24 november 1946 ²³³. Waardoor het vooroorlogse gezag in de steden en dorpen vlugger hersteld kon worden.

We mogen dus zeggen dat het vooral dankzij de gemeenteraden is dat de rust en de orde snel terugkeerde na de oorlog.

3.4 Gevolgen voor de sociaal-economische situatie

De gevolgen op sociaal-economisch vlak waren daarentegen langdurig van aard. De vier jaar durende bezetting kon men immers niet van de ene dag op de andere uitwissen. Zowel de in- als uitvoer van vele basis- en noodzakelijke producten was grondig verstoord en kon niet meteen hersteld worden.

Opnieuw was één van de belangrijkste problemen na de oorlog, een probleem dat vele mensen trof, namelijk dat van de voedselbevoorrading. Die kwam immers ontzettend traag op gang. Hierdoor heerste er in de eerste jaren na de

232 WILLEMSEN, M., e.a., Twintig eeuwen Vlaanderen. Deel Zes: De Vlaamse beweging. 1979, Hasselt, Nederland-Orbis NV., blz. 97.

233 WOUTERS, N., De Führerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944).2006, Tielt, Lannoo, blz.185.

bevrijding een groot tekort aan allerlei basisbenodigdheden. De vrees ontstond dat men voor een vierde zware hongervinter zou komen te staan.

De 'zwarte markt' was nog niet verdwenen en de prijzen stegen er razendsnel de hoogte in. Producten als boter, melk en eieren waren niet meer te verkrijgen. Evenmin textiel en schoenen. Mensen leden dus nog altijd honger en de armoede als gevolg van de oorlog kon niet meteen achtergelaten worden.

De elektriciteitscentrales, die gelukkig niet waren verwoest, konden al vlug weer in gang worden gestoken zodat ze de stad weer konden voorzien van de nodige energie. Ook de gasbedeling werd vlug hersteld, waardoor vele gezinnen toch al kon genieten van enige verwarming. Ook de telefoonlijnen konden snel hersteld worden.

Verder was de materiële schade in de stad aanzienlijk. De Boeveriepoort was zwaar beschadigd door de vele beschietingen die ze te verduren had gekregen en was er een noodbrug nodig om het verkeer in en uit de stad te kunnen garanderen ²³⁴. Ook de andere poorten in de stad waren zwaar beschadigd, zoals de Smedepoort. Dit bemoeilijkte wederom de bevoorrading van de stad.

Om dit alles te herstellen had men veel mankracht nodig. Hieraan was er geen tekort doordat velen hun werk tijdens de oorlog verloren zagen gaan. De heropbouw van België heeft er dus tijdelijk voor gezorgd dat verschillende mannen werk hadden tijdens deze moeilijke periode. Toch waren de problemen niet van de baan. Men had immers ook nood aan bouwmaterialen. Er was immers overal een tekort aan stenen, hout, cement, enzovoort... en deze konden niet geleverd worden door de moeilijkheden bij het transport. De bevoorrading via de wegen kwam pas traag op gang doordat vele wegen en

234 RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, blz. 40-41.

bruggen waren vernield door de terugtrekkende Duitsers. De heropbouw van de stad kreeg dus te maken met zware vertragingen.

Ook de fabrieken in de Brugse agglomeraties kregen te maken met moeilijkheden. Niet enkel doordat er een tekort was aan basismaterialen en vele fabrieken beschadigd waren. Ook hun arbeiders deden veelal moeilijk doordat hun economische situatie sinds de bevrijding nog verslechterd was. Dit had tot gevolg dat er enkele stakingen werden georganiseerd, onder andere in de Brugeoise, waarbij de arbeiders het werk neerlegden. Maar veel gevolg kreeg dit niet doordat de leiders van de industrie ook in het duister tastten betreffende de toekomst van hun fabrieken.

Uiteindelijk kon de industrie zich herstellen en kwam de rust terug onder de arbeiders. De bedrijven begonnen weer op volle productie te draaien en door het gunstig economisch klimaat dat ontstond konden ze er voor zorgen dat het Brugse industrieaanbod werd vergroot, waardoor er in 1949 een nieuw en groter industrieterrein werd aangelegd in de omgeving van Sint-Pieters.

Ondanks de vele moeilijkheden waarmee de Brugse bevolking geconfronteerd werd, kon de stad zich redelijk vlug herstellen van het oorlogsleed. De materiële schade was hersteld, de Belgische economie begon weer te floreren. Mede doordat de haven van Antwerpen relatief ongeschonden uit de oorlog is gekomen maar ook doordat de industrie meteen op grote schaal kon produceren voor de geallieerde legers en later voor de wederopbouw. Dit alles ging gepaard met een lonen- en prijzenpolitiek vanuit de regering waardoor België ontzettend snel kon groeien op economisch vlak ²³⁵. Men sprak dan ook graag van een Belgisch mirakel.

235 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 123.

VI. Conclusie

Brugge had, zoals andere Belgische steden, te lijden onder de bezetting. Men werd geconfronteerd met de voedselproblematiek, de verplichte tewerkstelling en de Duitse bezetting in het algemeen. Zowel op bestuurlijk en politiek als op economisch en maatschappelijk vlak drukte de nieuwe heerser zijn stempel. Het alledaagse leven van vele Bruggelingen veranderde en men moest hiermee zien verder te gaan.

Het tolereren van de Duitse gezaghebbers, de vele verordeningen, verboden en geboden, zorgden voor wrevel onder de bevolking. Uit deze wrevel en uit de drang om weer vrij te gaan en te staan in hun stad, waren er enkelingen die zich groepeerden. Hieruit ontwikkelde zich het verzet.

Dat er sprake was van verzet te Brugge valt niet te betwijfelen na het gevoerde onderzoek. Niettemin is het verzet een kleine minderheid in deze stad geweest. We hebben tijdens dit onderzoek een antwoord kunnen formuleren op de vraag welk verzet er in deze stad actief was. Het blijkt dat vooral het inwinnen van inlichtingen een belangrijke verzetsactiviteit was. Deze verzetsvorm werd door 64% van de verzetslieden bedreven, terwijl dit percentage voor de gewapende weerstand veel lager lag: 15% Geheim Leger en 7% Partizanen.

We kunnen dit opmerkelijke resultaat verklaren door het gegeven dat de verscheidene inlichtingendiensten goed georganiseerd en gecoördineerd werden van bovenaf. Men had in deze groepen nauwe contacten met Gent en Brussel. Zo kon men efficiënt gegevens en inlichtingen inwinnen en doorsturen. Tevens werd de rekrutering van nieuwe leden goed uitgebouwd. Voorts waren de inlichtingendienst al van in de beginjaren van de bezetting druk bezig met hun taken. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het Geheim Leger, dat pas in actie trad na juni 1944.

Het gewapende verzet ontwikkelde weinig activiteiten. Er was in Brugge slechts sprake van enkele, eerder kleine, sabotageacties. Grote en goed georganiseerde vernielingsplannen kwamen nooit voor te Brugge. Voorts werd er op kleine schaal sluikpers verspreid.

De belangrijkste Brugse verzetsorganisatie met de meeste invloed én inbreng op het krijsgebeuren van de geallieerden, was duidelijk de inlichtingendienst Luc/Marc (41% van de Brugse verzetslieden behoorde tot deze groepering). Deze groep was te Brugge goed uitgebouwd en heeft een belangrijke en een niet te onderschatten bijdrage geleverd aan het Belgische verzet.

Toch mogen we de activiteiten van de andere verzetsgroepen niet minimaliseren. Het Geheim Leger, Clarence en het O.F. hebben wel degelijk geopereerd. Acties als het verspreiden van sluikpers en doorknippen van telefoonlijnen zorgden voor wrevel bij de bezetters, maar eveneens voor hoop bij de Bruggelingen. Daarom mogen we besluiten dat het verzet te Brugge van enig invloed was tijdens de Duitse bezetting, vooral in het inwinnen van relevante informatie.

Het Brugse verzet vond zijn leden in alle lagen van de bevolking. Zowel de adel (22%), als bedienden (14%), arbeiders (7%), militairen (15%) en studenten (27%) waren actief in één of andere groepering te Brugge.

Twee grote groepen springen nochtans in het oog: de jongeren en de adel. Heel veel jongeren hebben zich ingezet in de strijd tegen de bezetters. Dit kunnen we toeschrijven aan de grote drang naar avontuur en roekeloosheid die deze leeftijd kenmerkt. Maar eveneens is deze grote inbreng te wijten aan de actieve inzet van een aantal jongeren in de rekrutering van nieuwe leden. Hierbij verwijzen we naar de zestienjarige Mathieu Hinoul, die lid was van het O.F. en vele verzetslui rekruteerde onder zijn medeleerlingen en vrienden. De grote inbreng van de adel kunnen we voor een groot deel op het conto schrijven van

Pierre van Outryve d'Ydewalle die zich heeft ingezet om verscheidene diensten en mensen samen te brengen. Hij was zowel werkzaam in Luc/Marc, Clarence als in het Geheim Leger.

Hinoul en d'Ydewalle kunnen we daarom aanduiden als de twee spilfiguren van het Brugse verzet. Hun inbreng heeft ervoor gezorgd dat vele Bruggelingen inzagen dat alle hulp welkom was in de strijd tegen de Duitse bezetters.

Ondanks het feit dat alles in het geheim gebeurde wisten enkele organisaties van elkaar wat ze deden. Dit was een gevolg van de nauwe contacten die sommige diensten onderling hielden doordat alle hulp welkom was tijdens deze moeilijke tijden. Vooral d'Ydewalle speelde een belangrijke rol in deze netwerken. Niet enkel en alleen omdat deze man bij een paar groeperingen actief was maar eveneens omdat hij een grote kennissenkring onderhield die hij kon aanspreken bij moeilijkheden.

Anderzijds waren er ook kleine groeperingen die volledig afgesloten waren van de anderen. Hierdoor kon men geen grootschalige en goed gecoördineerde acties ondernemen. Het zijn deze kleine groeperingen die zich in 1944 gingen voegen bij het Geheim Leger.

Op de vraag of het verzet invloed kende op de levens van hun beoefenaars is het antwoord uiteraard positief. Men was op de hoogte van de risico's die deelname aan het verzet inhield. De grootste vrees onder de Brugse verzetslieden was om gearresteerd te worden door de *Geheime Feldpolizei* die te Brugge ontzettend actief was, vooral na 1944. En deze vrees was niet ongegrond. 46% van deze verzetsmannen werd gearresteerd, waarvan 59% na 1944. Dit is een hoog aantal, zeker vergeleken met de situatie te Veurne, waar volgens Laplasse 18% van de verzetslui gearresteerd werd tijdens de bezetting

¹. Meteen werden deze mannen naar kampen of gevangenissen overgebracht. 31% van hen kwam hier niet meer levend uit. Dit is een hoge tol vergeleken met andere regio's. Zo vermeld Laplasse dat te Veurne één op tien verzetslieden de dood vonden door hun activiteiten ². Ook Fabrice Maerten geeft ditzelfde cijfer werd als gemiddelde voor België ³.

Deelname aan het verzet in de Brugse regio was dus duidelijk ontzettend risicovol. Was dit te wijten aan onvoorzichtigheden van de mannen zelf of aan de eventuele strengere controle en zwaardere repressiemaatregelen in deze stad?

Deze hoge risico's weerhielden de Brugse mannen echter niet om deel te nemen aan het verzet. Verschillende redenen kunnen aangehaald worden om deze deelname te verklaren. De belangrijkste *trigger* is de verplichte tewerkstelling. Maar ook de vele moeilijkheden die de mensen ondervonden onder het bezettingsregime, zorgden ervoor dat er Bruggelingen inzagen dat het zo niet verder kon.

Een andere reden om in een verzetsgroepering actief te zijn, is de mogelijkheid om zo familie en vrienden te steunen. Wat opvalt in de Brugse context is dat we enkele families kunnen onderscheiden die zich hebben ingezet in de ondergrondse strijd. Zo hebben we niet enkel de adellijke families als d'Ydewalle en de Franchimont. Maar ook de families Veranneman, Margot en Formesyn, die zich hebben ingezet.

Tijdens de oorlog waren er dus verschillende kleine groepen actief in deze regio. Soms wisten ze van elkaars bestaan af, soms ook helemaal niet. Tijdens

1 LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, blz. 235.

2 Ibid. blz. 236.

3 VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. (Hoofdstuk 8: Het verzet), 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 218.

de bevrijding kwam hier in grote mate verandering in. Toen trad het Brugse verzet als één groep naar voren. Men wou immers de geallieerden van dienst zijn om zo vlug mogelijk de stad uit handen te krijgen van de onderdrukkers. Dit was vooral het geval voor het Geheim Leger. Zij hadden zich gedurende de gehele bezetting op dit moment voorbereid en gewacht. Voor de sluikpers en de inlichtingendiensten was dit dan weer veel minder het geval. Toen de geallieerden er aan kwamen hebben ze zich stilletjes terug getrokken en hun activiteiten gestaakt. Hun taak was immers volbracht.

Ondanks de hulp die de leden van het Geheim Leger aan de geallieerden boden, kenden ze te Brugge geen belangrijke inbreng in de bevrijding van de stad. Deze mannen werden veelal gebruikt om de orde op de herwonnen gebieden te bewaren en om allerlei kleinere taken uit te voeren. Zoals het bouwen van een noodbrug om de stad binnen te geraken.

Toen de bevrijding van Brugge eindelijk voltrokken was werd het tijd om aan de heropbouw van de stad te beginnen. Niet alleen was er veel materiële schade, ook psychologisch hadden de mensen het zwaar te verduren gekregen. Dit leidde na de bevrijding tot de repressie. De bevolking nam het heft in handen en maakte jacht op allen die tijdens de bezetting aangepapt had met de Duitsers. Ook te Brugge was dit niet anders.

Tijdens de oorlogsjaren had het Geheim Leger gezorgd voor lijsten van collaborateurs. Meteen werden deze, al dan niet vermeende, 'zwarten' het slachtoffer van de Brugse volkswoede. Het verzet kende dus ook in deze trieste dagen nog enige invloed. Al was dit te herleiden tot enkelingen uit de groepen van het Geheim Leger, de Partizanen en het O.F.

Het werd de regering ook vlug duidelijk dat er enerzijds groepen waren in het verzet die zich politiek wilden manifesteren en anderzijds groepen die hun militaire leest niet wilden opgeven. De regering kwam meteen in actie en

werkte een demobilisatieplan uit. Het verzet moest alle materiaal en wapens inleveren.

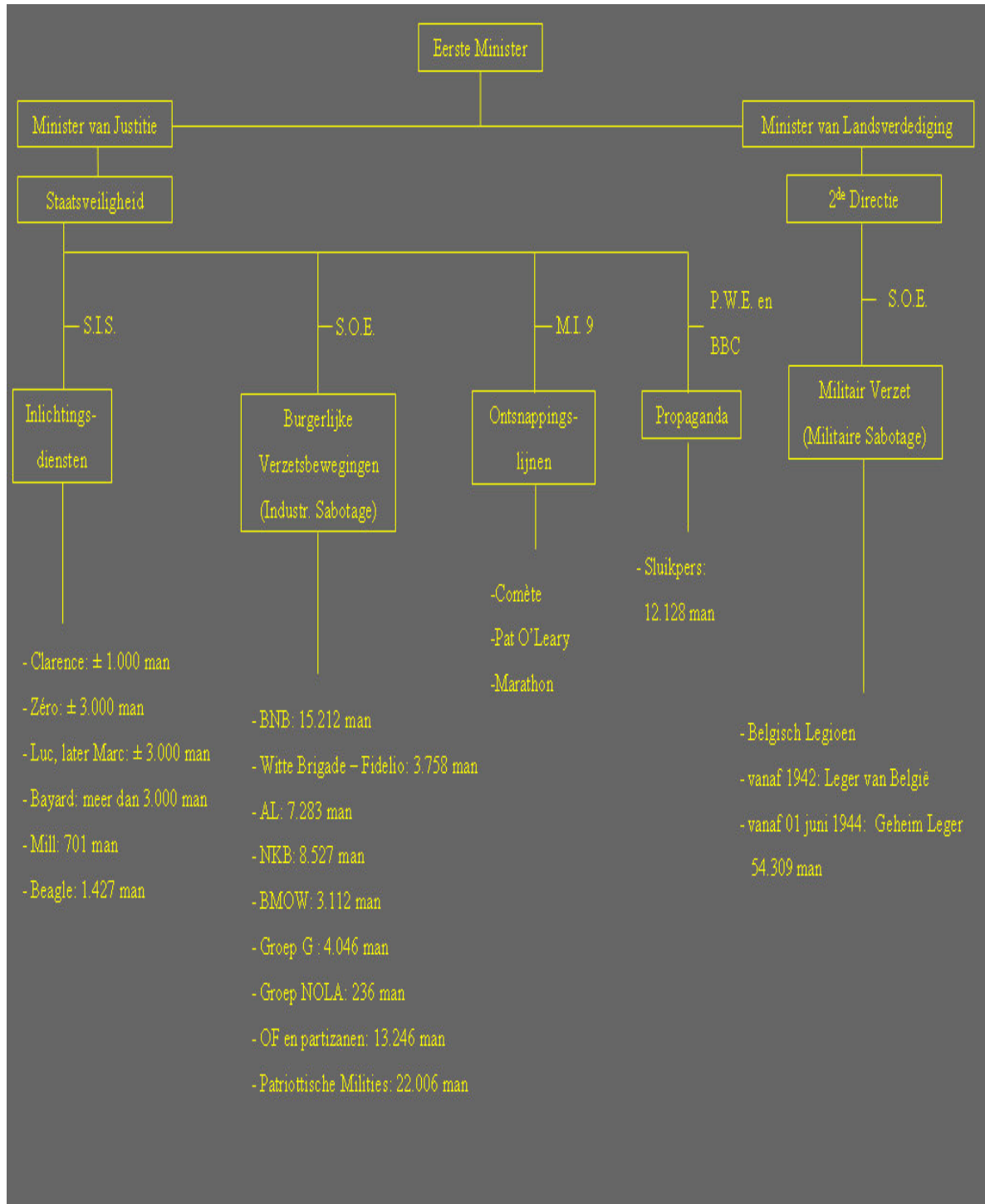
Na deze demobilisatie bleef er niet veel meer over van het verzet te Brugge. In deze regio is men immers vlug ingegaan op de eis. Er waren dus niet veel problemen te bemerken in deze stad.

Enkelingen gingen zich echter wel verenigen in organisaties van oud-verzetsstrijders. Maar dit vooral met het oog op de hulp die deze verenigingen boden om de nodige erkenning te verkrijgen van de overheid. Politieke aspiraties waren hier niet te vinden. Enkel de mannen die al voor de oorlog een politieke carrière ambieerden stapten na de oorlog terug in de politiek. Met veelal in hun achterhoofd het idee om de situatie van voor de oorlog in ere te herstellen.

Het verzet te Brugge kende dus enige invloed tijdens het bezettingsregime. Maar na de oorlog werd dit hoofdstuk afgesloten.

VII. Bijlagen

1. Organigram van het Belgische Verzet

Bron: VOX, Militair Weekblad, 21 maart 1985, p.2

2. Strijdlied van de Vuurcadetten

(muziek volgens de officiële vuurkruisenmarsche)

*Nogmaals ging de klok aan 't luiden,
Ze tampte nood in 't Vaderland;
Over Oost-West; Noord en Zuiden
Heerschte vernieling, moord en brand.
Voor ons zijn het nu droeve tijden,
Wij hebben aan Vrede geloofd
En vragen: "Moeten wij dan lijden
Voor iets, dat men ons heeft beloofd?".
Ons voorvaderen hebben gestreden,
Voor 't behoud van de rust in ons steden.
Hier zijn wij: " de VUURCADETTEN', onbedeesd
Hernemen wij wat mens ons ontnomen heeft.*

*Wij gaan in schaar
En geloove, op betere tijden.
Spijts het gevaar,
Willen wij het Vaderland bevrijden
Van snooden haat,
Die de landgenooten dwong tot strijden.
Wij zijn paraat,
Voor VREDE, WAARHEID, GERECHTIGHEID.*

*"Straks beginnen wij te werken,
(aldus ons Koning en Soldaat)*

*“om ons torens en ons kerken
“Terug te stellen in goe’ staat”.
Wij zullen, goede onderdanen,
Marcheeren, waar de Vorst het wijst,
Want als gevolg op Zijn vermanen,
Zien wij dat ’t Vaderland verrijst.
Wij verblijven bij de getrouwen,
Verrichten niets, dat ons zou berouwen,
Want in ons gloeit meer dan een heilige brand,
Waarmede wij smeden ’t nieuwe Vaderland.*

(J. BAHTS)

Bron: Privé-archief Rondas Jos

3. prosopografie

3.1 Situatie voor en na de tweede wereldoorlog

Naam	Geboorteplaats	Geboortedatum	Sterfdatum	Woonplaats voor 1940	Woonplaats na 1945	B.S. voor 1940	B.S. na 1945	Beroep voor 1940	Beroep na 1945	Geslacht
BOEHRINGER Joseph	Frankrijk	20/08/1894	N.G.	Frankrijk	N.G.	gehuwd	gehuwd	zelfstandige	zelfstandige	Man
BOEHRINGER Laurent	Frankrijk	24/11/1921	N.G.	Frankrijk	N.G.	alleenstaand	N.G.	bediende	bediende	Man
BONNEVIE Antoine	Maastricht	04/02/1897	N.G.	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	leerkracht	leerkracht	Man
BOYDENS Noel	Sint-Andries	21/03/1925	27/10/1944	Brugge	geen	alleenstaand	overleden	student	geen	Man
BULCKE Robert	Lissewege	25/03/1913	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	leerkracht	N.G.	Man
CASERT Oscar	Loppem	30/10/1925	01/12/1945	Loppem	geen	N.G.	overleden	bediende	geen	Man
COOLS Joseph	Brugge	7/01/1901	N.G.	Brugge	N.G.	N.G.	N.G.	bediende	N.G.	Man
DE BOCK Jozef	Lokeren	27/07/1887	N.G.	Eeklo	Eeklo	alleenstaand	alleenstaand	geestelijke	geestelijke	Man
DE KETELAERE Carlos	Brugge	15/09/1911	N.G.	Brugge	Brugge	N.G.	N.G.	bediende	bediende	Man
DE LIL Ferdinand	Geraardsbergen	13/03/1913	14/01/1945	Lichtervelde	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
DE MEESTER Antoine	Sint-Andries	1/05/1906	N.G.	Loppem	Loppem	alleenstaand	alleenstaand	geestelijke	geestelijke	Man
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Brigitta	Brugge	2/02/1921	N.G.	N.G.	N.G.	alleenstaand	gehuwd	N.G.	huisvrouw	Vrouw
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Charles	Brugge	5/11/1919	N.G.	N.G.	N.G.	gehuwd	gehuwd	vrij beroep	N.G.	Man
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Frédéric	Malderen	29/09/1983	??/12/1984	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	gepensioneerd	gepensioneerd	Man
DELOOF Roger	Brugge	28/08/1926	N.G.	Brugge	Brugge	alleenstaand	N.G.	student	N.G.	Man
DIDAL Raoul	Brugge	1/05/1926	N.G.	Brugge	Brugge	alleenstaand	alleenstaand	student	N.G.	Man
FORMESYN Karel	Brugge	13/06/1910	20/04/1945	Brugge	geen	alleenstaand	overleden	zelfstandige	geen	Man
FORMESYN Lodewijk	Brugge	22/08/1914	21/03/1945	Brugge	geen	gehuwd	overleden	zelfstandige	geen	Man
HINOUL Mathieu	Sint-Kruis	26/08/1926	12/02/1945	Brugge	geen	alleenstaand	overleden	student	geen	Man
IMPENS Adolphe	Gent	22/09/1905	8/04/1945	Gent	geen	gehuwd	overleden	bediende	geen	Man
JOYE Michel	Molenbeek	28/02/1929	N.G.	Brugge	Molenbeek	alleenstaand	alleenstaand	student	student	Man
LEGEIN Rochus	Nieuwpoort	18/08/1887	N.G.	N.G.	N.G.	gehuwd	gehuwd	arbeider	N.G.	Man
MAES Leo	Brugge	31/01/1925	N.G.	Brugge	N.G.	alleenstaand	N.G.	student	militair	Man
MARGOT Alfons	Brugge	21/07/1921	N.G.	Brugge	Brugge	N.G.	N.G.	bediende	bediende	Man
MARGOT Arthur	Brugge	12/09/1892	N.G.	Brugge	Brugge	N.G.	N.G.	arbeider	arbeider	Man
MARGOT Victor	Brugge	16/03/1924	N.G.	Brugge	Brussel	N.G.	N.G.	student	geestelijke	Man
MEERTENS Laurent	Brugge	26/01/1895	??/??/1944	Brugge	N.G.	gehuwd	N.G.	vrij beroep	N.G.	Man
MEERTENS Raoul	Brugge	13/06/1925	1/07/1943	Brugge	geen	alleenstaand	overleden	student	geen	Man
MEULEMANS Alfons	Brugge	31/07/1921	N.G.	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	militair	militair	Man
MORSA Roger	Hoei	15/07/1909	11/07/1950	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	bediende	bediende	Man
NAEYAERT Firmind	Koolkerke	17/05/1915	4/02/2002	Brugge	Sint-Michiels	N.G.	gehuwd	bediende	bediende	Man

PULLINCKX Alberic	Wachtebeke	15/04/1890	14/11/1944	N.G.	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
ROELANDTS Michel	Sint-Michiels	6/10/1928	N.G.	Brugge	Brugge	alleenstaand	N.G.	student	N.G.	Man
ROMMEL Joseph	Oostkamp	2/02/1918	N.G.	Oostkamp	N.G.	N.G.	N.G.	arbeider	N.G.	Man
ROYAUX Maurice	Diepe	19/11/1918	N.G.	Sint-Andries	N.G.	alleenstaand	gehuwd	militair	N.G.	Man
RUYSSCHAERT Raymond	Brugge	17/08/1925	nog in leven	Brugge	Brugge	alleenstaand	gehuwd	student	bediende	Man
SABBE Edgard	Brugge	13/12/1892	26/01/1945	Brugge	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
SCHUERMANS Albert	Izenberge	23/12/1924	21/07/1944	Brugge	geen	alleenstaand	overleden	student	geen	Man
STRUBBE Fernand	Ieper	21/06/1921	N.G.	Oostende	Gent	alleenstaand	gehuwd	vrij beroep	geen	Man
TILMANT Willy	Sint-Michiels	1/01/1925	N.G.	Brugge	N.G.	alleenstaand	gehuwd	student	arbeider	Man
TRAEN Elle	Sint-Andries	9/11/1920	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	Man
VAN CALHOEN Karl	Loppem	1889	N.G.	Loppem	Loppem	gehuwd	gehuwd	vrij beroep	vrij beroep	Man
VAN HAVERBEKE Maurice	Oostkamp	27/01/1894	4/11/1944	Oostkamp	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
VAN OUTRYVE										
D'YDEWALLE Charles	Gent	30/11/1901	N.G.	Gent	N.G.	gehuwd	gehuwd	vrij beroep	vrij beroep	Man
VAN OUTRYVE										
D'YDEWALLE Hubert	Sint-Andries	21/04/1909	5/04/1945	Beernem	geen	gehuwd	overleden	vrij beroep	geen	Man
VAN OUTRYVE										
D'YDEWALLE Marthe	Sluis	22/10/1916	N.G.	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	huisvrouw	huisvrouw	Vrouw
VAN OUTRYVE										
D'YDEWALLE Pierre	Gent	7/01/1912	N.G.	Brugge	Brugge	gehuwd	gehuwd	vrij beroep	vrij beroep	Man
VAN OUTRYVE										
D'YDEWALLE Thierry	Beernem	15/07/1915	N.G.	Beernem	geen	gehuwd	overleden	vrij beroep	geen	Man
VANDAELE Georges	Oostkamp	25/04/1924	N.G.	Brugge	Brugge	alleenstaand	alleenstaand	student	bediende	Man
VANDEDRIYNCK Michel	Zandvoorde	30/04/1894	N.G.	N.G.	Zedelgem	N.G.	N.G.	militair	militair	Man
VANHAVERBEKE Maurice	Oostkamp	27/01/1894	4/11/1944	Oostkamp	geen	gehuwd	overleden	N.G.	geen	Man
VANHUFFEL Rafael	Oudenaarde	25/11/1902	18/10/1944	Knesselare	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
VERANNEMAN DE										
WATERVLIET Jean	Brugge	23/09/1923	N.G.	Brugge	Brugge	alleenstaand	alleenstaand	student	student	Man
VERANNEMAN DE										
WATERVLIET Raymond	Brugge	27/04/1920	N.G.	Brugge	N.G.	alleenstaand	N.G.	vrij beroep	vrij beroep	Man
VERANNEMAN Michel	Frankrijk	06/10/1893	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	N.G.	leerkracht	N.G.	Man
VERCAMMEN Roger	Zingem	8/05/1923	N.G.	N.G.	N.G.	alleenstaand	N.G.	student	N.G.	Man
VERHAEGHE Marcel	Brugge	7/08/1920	N.G.	N.G.	N.G.	alleenstaand	N.G.	student	arbeider	Man
VERMEERSCH Edmond	Sint-Andries	24/07/1896	25/11/1944	Ieper	geen	gehuwd	overleden	militair	geen	Man
WILLEMS Hector	Sint-Michiels	28/04/1909	10/04/1945	Sint-Michiels	geen	gehuwd	overleden	arbeider	geen	Man

3.2 Situatie tijdens de tweede wereldoorlog

Naam	Woonplaats	Beroep	Leeftijd start verzet	Verzetsgroep	Illegaliteit	Arrestatie	Gevangenschap
BOEHRINGER Joseph	N.G.	zelfstandige	49	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
BOEHRINGER Laurent	N.G.	bediende	22	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
BONNEVIE Antoine	Brugge	leerkracht	47	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
BOYDENS Noel	Brugge	arbeider	16	Partizanen	NEE	15/09/1943	15/09/1943 - 27/10/1944
BULCKE Robert	N.G.	leerkracht	29	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
CASERT Oscar	Loppem	N.G.	N.G.	Vuurkadet	JA	26/06/1944	JA
COOLS Joseph	Eeklo	geestelijke	N.G.	Zéro	NEE	NEE	NEE
DE BOCK Jozef	Brugge	bediende	40	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
DE KETELAERE Carlos	Brugge	bediende	33	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
DE LIL Ferdinand	Zedelgem	geen	30	Geheim Leger	JA	16/07/1944	16/07/1944 - 01/09/1944
DE MEESTER Antoine	Loppem	geestelijke	34	Zig	JA	JA	09/09/1944 - 06/06/1944
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Brigitta	N.G.	huisvrouw	20	Zig	NEE	NEE	NEE
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Charles	N.G.	vrij beroep	21	Zig	NEE	NEE	NEE
DE PENERANDA DE FRANCHIMONT Frédéric	Brugge	gepensioneerd	48	Zig	NEE	JA	JA
DELOOF Roger	Brugge	geen	18	Zig	JA	NEE	NEE
DIDAL Raoul	Brugge	geen	18	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
FORMESYN Karel	Brugge	geen	34	Geheim Leger	JA	18/07/1944	18/07/1944 - 20/04/1945
FORMESYN Lodewijk	Brugge	arbeider	30	Geheim Leger	NEE	11/08/1944	11/08/1944 - 21/03/1945
HINOUL Mathieu	Brugge	student	N.G.	Partizanen	JA	23/09/1943	23/09/1943 - 12/02/1945
IMPENS Adolphe	Gent	bediende	37	Luc/Marc	JA	23/08/1944	23/08/1944 - 8/04/1945
JOYE Michel	Brugge	student	14	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
LEGEIN Rochus	N.G.	arbeider	53	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
MAES Leo	Brugge	geen	19	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
MARGOT Alfons	Brugge	bediende	21	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
MARGOT Arthur	Brugge	arbeider	51	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
MARGOT Victor	Brugge	geestelijke	20	Luc/Marc	JA	NEE	NEE
MEERTENS Laurent	Brugge	vrij beroep	46	Luc/Marc	JA	mrt/43	7/03/1943 - ?
MEERTENS Raoul	Brugge	bediende	18	Partizanen	NEE	1/06/1943	01/06/1944 - 07/1944
MEULEMANS Alfons	Brugge	geen	20	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
MORSA Roger	Brugge	bediende	33	Zig	NEE	21/07/1943	NEE
NAEYAERT Firmind	Sint-Michiels	bediende	26	O.F.	NEE	NEE	NEE

PULLINCKX Alberic	Varsenare	gepensioneerd	N.G.	Geheim Leger	JA	13/07/1944	13/07/1944 - 14/11/1944
ROELANDTS Michel	Brugge	geen	15	Luc/Marc	JA	NEE	NEE
ROMMEL Joseph	Oostkamp	arbeider	24	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
ROYAUX Maurice	Brugge	geen	22	Luc/Marc	JA	NEE	NEE
RUYSSCHAERT Raymond	Brugge	student	N.G.	Witte Brigade	NEE	6/03/1944	6/03/1944 - 05/05/1945
SABBE Edgard	Eeklo	geen	50	Geheim Leger	JA	13/07/1944	13/07/1944 - 26/01/1945
SCHUERMANS Albert	Brugge	geen	18	Partizanen	JA	1/06/1944	1/06/1944 - 21/07/1944
STRUBBE Fernand	Ieper	vrij beroep	20	Luc/Marc	JA	28/05/1940	28/05/1940 - 27/07/1940
TILMANT Willy	Brugge	student	19	Luc/Marc	NEE	NEE	NEE
TRAEN Elle	Brugge	N.G.	23	Luc/Marc	JA	NEE	NEE
VAN CALHOEN Karl	Loppem	N.G.	N.G.	Zig	N.G.	N.G.	N.G.
VAN HAVERBEKE Maurice	Oostkamp	geen	N.G.	Geheim Leger	JA	10/08/1944	10/08/1944 - 04/11/1944
VAN OUTRYVE	Gent	vrij beroep	40	Clarence	JA	17/11/1941 en 14/03/1942	17/11/1941 - 02/08/1942
D'YDEWALLE Charles	Beernem	vrij beroep	N.G.	N.G.	N.G.	11/06/1944	11/06/1944 - 04/04/1944
VAN OUTRYVE	Brugge	huisvrouw	26	N.G.	NEE	15/06/1942	15/06/1942 - 16/10/1942
D'YDEWALLE Marthe	Brugge	vrij beroep	29	Clarence	NEE	NEE	NEE
VAN OUTRYVE	Beernem	vrij beroep	N.G.	Zig	JA	11/06/1944	11/06/1944 - 04/04/1945
D'YDEWALLE Pierre	Oostkamp	student	N.G.	Vuurkadet	NEE	NEE	NEE
VAN DAELE Georges	Zedelgem	geen	48	N.G.	NEE	NEE	NEE
VANDEDRIYNCK Michel	Oostkamp	N.G.	N.G.	Geheim Leger	N.G.	10/08/1944	10/08/1944 - 04/11/1944
VANHAVERBEKE Maurice	Assebroek	geen	N.G.	N.G.	N.G.	13/07/1944	13/07/1944 - 18/10/1944
VANHUFFEL Rafael	Brugge	student	N.G.	Clarence	NEE	3/10/1943	3/10/1943 - 19/03/1944
VERANNEMAN DE	Brugge	vrij beroep	23	Clarence	NEE	NEE	NEE
WATERVLIET Jean	Brugge	leerkracht	48	Zéro	N.G.	N.G.	N.G.
VERANNEMAN DE	N.G.	N.G.	19	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
WATERVLIET Raymond	N.G.	N.G.	19	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
VERANNEMAN Michel	N.G.	arbeider	21	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
VERCAMMEN Roger	N.G.	arbeider	21	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
VERHAEGHE Marcel	N.G.	arbeider	21	Luc/Marc	N.G.	N.G.	N.G.
VERMEERSCH Edmond	Sint-Andries	geen	N.G.	Geheim Leger	N.G.	21/07/1944	21/07/1944 - 25/11/1944
WILLEMS Hector	Oostkamp	arbeider	N.G.	Geheim Leger	N.G.	10/08/1944	10/08/1944 - 10/04/1945

VIII. Bibliografie

1. Bronnen

1.1 Archief Veiligheid van de Staat (SOMA)

Bonnevie Antoine, ° 04/02/1897

Bulcke Robert ° 29/03/1913

Cools Joseph ° 07/01/1901

Debock Jozef, ° 27/07/1887

De Ketelaere Carlos, ° 15/09/1911

Deloof Roger, ° 28/08/1926

De Meester Antoine, ° 01/05/1906

De Peneranda de Franchimond Brigitta, ° 02/07/1921

De Peneranda de Franchimond Charles, ° 05/11/1919

De Peneranda de Franchimond Frédéric, ° 29/09/1893

Dudal Raoul, ° 01/05/1926

Joye Michel, ° 28/02/1929

Legein Rochus, ° 18/08/1887

Maes Leo, ° 31/01/1925

Margot Alfons, ° 21/07/1921

Margot Arthur, ° 12/09/1892

Meertens Laurent ° 26/01/1895

Meuleman Alfons ° 13/07/1921

Morsa Roger, ° 15/07/1909

Roelandts Michel, ° 06/10/1928

Rommel Joseph ° 02/02/1918

Royaux Maurice, 194

Service Luc/Marc, groep VN/U 196/6
Strubbe Fernand, ° 21/06/1921
Tilmant Willy, ° 01/01/1925
Traen Elle, ° 09/11/1920
Van Outryve d'Ydewalle Charles, ° 30/11/1901
Van Outryve d'Ydewalle Thierry
Van Outryve d'Ydewalle Marthe, ° 22/10/1916
Van Outryve d'Ydewalle Pierre, ° 07/01/1912
Veranneman Michel, ° 06/01/1893
Veranneman de Watervliet Jean, ° 23/09/1923
Veranneman de Watervliet Raymond, ° 27/04/1920
Vercammen Roger, ° 08/05/1923

1.2 Erkennungsdossiers (Dienst Oorlogsslachtoffers)

Bonnevie Antoine, Dossier Burgerlijke Weerstand RC 1666
Boydens Noël, Dossier Politieke Gevangene PP ad 2265
Boydens Noël, Dossier Sluikpers PC ad 1822
Casert Oscar, Dossier Gedeporteerde D ad 1640
Casert Oscar, Dossier Werkweigeraar WW ad 571
De Lil Ferdinand, Dossier DDO 43502
De Lil Ferdinand, Dossier Politieke gevangene PP ad 1150
De Peneranda de Franchimond Frédéric, Dossier Burgerlijke Weerstand RC 810
De Peneranda de Franchimond Frédéric, Dossiers Sluikpers PC 549
Formesyn Karel, Dossier DDO 58755
Formesyn Karel, Dossier Politieke gevangene PP ad 5294
Formesyn Lodewijk, Dossier DDO 58842
Formesyn Lodewijk, Dossier Politieke gevangene PP ad 5388
Hinoul Mathieu, Dossier Politieke gevangene PP ad 2563

Hinoult Mathieu, Dossier Sluikpers PC ad 910
Impens Adolphe, Dossier Politieke gevangene PP ad 4400
Impens Adolphe, Dossiers Sluikpers PC ad 596
Joye Michel, Dossier Burgerlijke Weerstand RC 5856
Meertens Raoul, Dossier Politieke gevangene PP ad 4034
Pullinckx Alberic, Dossier Politieke gevangene PP ad 6343
Ruysschaert Raymond, Dossier Politieke gevangene PP 6093
Ruysschaert Raymond, Dossier Sluikpers PC 4831
Sabbe Edgard, Dossier DDO 12305
Sabbe Edgard, Dossier Politieke gevangene PP ad 13116
Scheurmans Albert, Dossier Politieke gevangene PP ad 3894
Tilmant Willy, Dossier Burgerlijke Weerstand RC 28583
Tilmant Willy, Dossier Sluikpers PC 19822
Vandedrynck Michiel, Dossiers Sluikpers PC 848
Vandaele Georges, Dossier Werkweigeraar 17.097
Van Haverbeke Maurice, Dossier DDO 47831
Van Haverbeke Maurice, Dossier Politieke gevangene PP ad 9961
Vanhuffel Rafael, Dossier DDO 46567
Vanhuffel Rafael, Dossier Politieke gevangene PP ad 5919
Van Outryve d'Ydewalle Charles, Dossier Politieke gevangene PP 15579
Van Outryve d'Ydewalle Hubert, Dossier Politieke gevangene PP ad 1785
Van Outryve d'Ydewalle Thierry, Dossier Politieke gevangene PP 30656
Veranneman de Watervliet Jean, Dossier Politieke gevangene PP 12836
Vermeersch Edmond, Dossier Politieke gevangene PP ad 4330
Vermeersch Edmond, Dossier DDO 65872
Willems Hector, Dossier Politieke gevangene PP ad 2209
Willems Hector, Dossier DDO 16314

1.3 Fonds Leo Lejeune (SOMA)

AA 756/29

AA 756/36 - 38

AA 756/47

AA 756/201

Boydens Noël AA 756/386

Formesyn Louis AA 756/13

Meertens Raoul AA 756/386 en 161

Van Outryve d'Ydewalle Hubert AA 756/266

1.4 Andere

Archief Luc Schepens: 'Brugge tijdens de eerste en tweede wereldoorlog.'
Gelegen in de Provinciale Bibliotheek en Documentatiecentrum, Provincie
West-Vlaanderen. Westflandrica 407 AD b1-8.

Interview met de Heer Raymond Ruysschaert op 11 september 2006

Persoonsarchief F. Naeyaert gelegen in het SOMA

Persoonsarchief F. Strubbe gelegen in het SOMA

Privé-archief Rondas Jos met betrekking tot de Vuurkruisers

2. Publicaties

2.1 Artikelen

ARNOU, P., De bevrijding van Zedelgem in 1944 (deel 1 en 2). In: Zilleghem. Handelingen van de kring voor heemkunde en geschiedenis "Pastoor Ronse". 1981, Jg. 2, nr. 3-4, blz. 87-96 en 118-127.

LABORIE, P., "L'idée de Résistance, entre définition et sens: retour sur un questionnement", in: Les Cahiers de l'IHTP, 1997, nr. 37, blz. 15-29.

LAPLASSE, J. en STEEN, K., Het verzet (1940-1945). Het verzet gewogen: een kwantitatieve analyse van politieke aanslagen en sabotage in België 1940-1944. In: Bijdragen tot de eigentijdse geschiedenis. 2005, nr. 15, blz. 227-260.

MARCOT, F., Pour une sociologie de la Résistance: intentionalité et fonctionnalité. In: Mouvement Social. 1997, nr. 180, blz. 21-41.

VERHOEYEN, E., Le service de renseignements 'Marc' (1942-1944). In: Cahiers-Bijdragen. 1991, nr. 14, blz. 1-60.

2.2 Literatuur

2.2.1. Onuitgegeven

DELAERE, X., Het verzet te Oostende tijdens de tweede wereldoorlog. 1993-1994, Gent, Verhandeling UGent, 184 blz.

DEMEYERE, P., Analyse en situering van het verzet in de stad Kortrijk. 1940-1945. 2000, Gent, Verhandeling UGent.

DE VOS, M., De landbouw in het arrondissement Brugge (1880-1930). 1982, Gent, verhandeling UGent, 466 blz.

LAGROU, P., De politieke strijd om het verzetsareool. Verdienste en erkentelijkheid in het naoorlogse België. (1944-1950). 1989, Leuven, verhandeling KUL, 242 blz.

LAPLASSE, J., Veurne, een kleine provinciestad tijdens de tweede wereldoorlog. Een bijdrage tot de analyse van het verzet in de Westhoek. 1995-1996, Gent, verhandeling UGent, 265 blz.

PIETERS, K., Economische en economisch-geografische studie van toerisme en recreatie te Brugge. 1980, Gent, verhandeling UGent, 125 blz.

PYRA, Chr., Het toerisme te Brugge tijdens het interbellum. 1995, Gent, verhandeling UGent, 330 blz.

VAN HULLE, F., Blankenberge, een Vlaamse kuststad in de tweede wereldoorlog. Een prosopografische analyse van het verzet. 2001-2002, Gent, verhandeling UGent, 148 blz.

2.2.2. Gepubliceerd

125 jaar Rijksnormaalschool te Brugge. 2005, Assebroek, Vermeylenfonds, 95 blz.

De verplichte tewerkstelling in Duitsland. Acta van het Symposium gehouden te Brussel op 6 en 7 oktober 1992, Navorsing -en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 266 blz.

AERNOUDT, e.a., Brugge en september 1944. Deel 1: Rond de bevrijding. 2002, Sijsele, Uitgave West-Vlaamse Gidsenkring, 247 blz.

ART, J. en VANHAUTE, E., Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw. 2003, Gent, Ugent, 416 blz.

BALTHAZAR, H., e.a., De massa in verleiding. De jaren '30 in België. 1994, Brussel, ASLK, 319 blz.

BERNARD, H., Het Geheim Leger. 1940-1944. 1986, Gent, Uitgave J. Verbeke, 345 blz.

BOECKX, B., e.a., Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, AMSAB-ISG, 176 blz.

BUITKAMP, J., Geschiedenis van het verzet. 1940-1945. 1990, Houten, FIBULA, 152 blz.

COCLE, P., West-Vlaanderen in de bezetting. 1984, Roeselare, Roularta, 205 blz.

COCLE, P., West-Vlaanderen in mei '40. 1981, Roeselare, Roularta, 224 blz.

DHONDT, S., HUYSE, L., Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België. 1942-1952. 1991, Leuven, Kritak, 312 blz.

D'UDEKEM D'ACOUZ, M.P., Voor koning en vaderland. De Belgische adel in het verzet. 2003, Tiel, Lannoo, 488 blz.

DUJARDIN, J., e.a., Inventaire de la presse clandestine (1940-1944) conservée en Belgique. 1966, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 195 blz.

D'YDEWALLE, P., Mijn oorlogsjaren. 1997, Tielt, Lannoo, 208 blz.

GERARD-LIBOIS, J., GOTOVITCH, J., L'an 40. La Belgique occupée. 1971, Brussel, CRISP, 521 blz.

GOTOVITCH, J., Du rouge au tricolore. Résistance et parti communiste. Les communistes belges de 1939-1944. 1992, Brussel, Archives de Futur Histoire, éditions Labor, 610 blz.

GOTOVITCH, J., Het gewicht van het oorlogsverleden. 2002, Gent, Academia Press, 228 blz.

LAGROU, P., Belgium. In: MOORE, B., Resistance in Western Europe. 2000, New York, Oxford, blz. 27-63.

LOUYET, P., België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 4: Het Verzet. 1984, Antwerpen/Amsterdam, Uitgeverij de Nederlandse Boekhandel, 93 blz.

MEYERS, W.C.M., e.a., Hoe België de Tweede Wereldoorlog overleefde. 1975, Brussel, P.A.P. Reinaert Uitgaven, 335 blz.

MILLER, R., De verzetsbewegingen. 1981, Amsterdam, Time-Life Boeken, 208 blz.

MICHEL, H., La guerre de l'ombre. 1971, Parijs, 420 blz.

MUSSCHOOT, D., België bevrijd. Verteld door wie er toen bij was. 2004, Tielt, Lannoo, 157 blz.

PAUWELS, J.R., De Canadezen en de bevrijding van België. 1944-1945. 2004, Berchem, EPO, 199 blz.

RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 1: Collaboratie en verzet. 2000, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 661 blz.

RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 2: Bevrijding en straatterreur. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 352 blz.

RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 3: het repressieklimaat en de Brugse Krijgsraad. 2001, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 707 blz.

RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 4a: het interneringskamp Sint –Kruis, ICSK. 2003, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 436 blz.

RAVYTS, K., RONDAS, J., Het Brugse 1940-1945. Deel 4 b: het interneringskamp Sint –Kruis, ICSK. 2004, Kortrijk, Uitgeverij Groeninghe, 358 blz.

RYCKAERT, M., Brugge. Historische stedenatlas van België. 1991, Brussel, Gemeentekrediet, 239 blz.

RYCKAERT, M., Een geschiedenis van een Europese stad. 1999, Tielt, Lannoo, 224 blz.

SCHEPENS, L., Brugge Bezet. 1985, Tielt, Lannoo, 368 blz.

SEMELIN, J., Sans armes face à Hitler. La résistance civile en Europe 1939-1943. Parijs, 1989, 274 blz.

STRUBBE, F., Geheime Oorlog 40/45. De Inlichtingen- en actiediensten in België. 1992, Tielt, Lannoo, 558 blz.

VAN DEN EECKHOUT, P., VANTHEMSCHE, G., Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de en 20ste eeuw. 2003, Brussel, VUBPress, 1439 blz.

VANDENWIJNGAERT, e.a., België tijdens de Tweede Wereldoorlog. 2004, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, blz. 315.

VAN DE VIJVER, H., e.a., België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 6: Het Verzet (deel 2). 1988, Kapellen, DNB/ Uitgeverij Pelckmans, 112 blz.

VANHOUTTE, J.A., De geschiedenis van Brugge. 1982, Tielt, Lannoo, 606 blz.

VAN POUCKE, G., Niet langer geheim. 1940-1944. 1987, Gent, Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke, 411 blz.

VERBEKE, G., De gewetenloze spion. Prosper Dezitter. De nummer één van de Duitse contraspionage. 1940-1944. 1998, Kortrijk, De Klaproos, 287 blz.

VERBRUGGEN, J. Fr., Het verzet. 1979, 223 blz.

VERHOEYEN, E., België Bezet. 1940-1945. Een synthese. (Deel 4: Het Verzet.), 1993, Brussel, BRTN Educatieve Uitgaven, blz. 251-391.

VERHOEYEN, E., Inventaire 25. Archives Luc-Marc/ Mill/ Zéro. 1991, Brussel, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale.

VERMEERSCH, V., Brugge. 2002, Antwerpen, Mercatorfonds, 317 blz.

WARNIER, B., Brugge bevrijd. 1995, Brugge, Uitgaven West-Vlaamse Gidsenkring, 120 blz.

WILLEMSEN, M., e.a., Twintig eeuwen Vlaanderen. Deel Zes: De Vlaamse beweging. 1979, Hasselt, Nederland –Orbis NV., 439 blz.

WOUTERS, N., De Fuhrerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944). 2006, Tielt, Lannoo, 264 blz.

WOUTERS, N., Oorlogsburgemeesters. 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België. 2004, Tielt, Lannoo, 750 blz.